

Az egészségügyi pályára készülő fiatalok családképe

/a családi életre nevelés problémái/

Wagner Istvánné

1984

"Nem tudom elképzelni a tartalmas és
értékes emberi életet család nélkül"

/Erdei Ferenc/

T A R T A L O M

Bevezető

1. A vizsgált probléma időszerűsége

1.1. Változó család - megváltozott feladatok

1.2. Népesedési helyzet, népesedéspolitikai feladatok

2. Feladatok az ifjúság családi életre nevelésében a kormány népesedéspolitikai határozata alapján

2.1. A családi életre nevelés célja

2.2. A családi életre nevelés feladatai a családban

2.3. A családi életre nevelés feladatai az iskolai oktató-
-nevelő munkában

2.4. A nemi nevelés problémái

3. A vizsgálat célja, módszerei és körülményei

4. Vizsgálati eredmények, következtetések, nevelési feladatok

4.1. Az élet- és családi körülmények motiváló hatása a tanuló fiatalok családi életéről alkotott elképzeléseire

4.2. 16 - 20 éves tanulók családdideálja

4.3. A tanuló fiatalok családi élettel kapcsolatos irodalmi ismeretszerzésének vizsgálata

4.4. Házastársi, szülői tulajdonságok, jellemvonások, magatartásmódok

4.5. A tanuló fiatalok véleménye a családi életre nevelésről, feladatairól

4.6. Védőnőképzős hallgatók által tartott csecsemőgondozási tanfolyamok a családi életre nevelésben

5. A vizsgálat összegezése, tanulságai

Irodalom

Mellékletek

B e v e z e t ő

Társadalmunkban néhány évtized alatt végbement változások az élet minden területén éreztették hatásukat. A politikai, gazdasági, kulturális változásoknak megfelelően változott a család is. E változás leginkább szerkezeti - minőségi változások formájában jelentkezik - főleg a családtagok kapcsolatainak jellegében. Az emberek számára korábban természetesnek tűnő normák, értékek kérdésessé váltak. Vannak olyanok, akik a változások konfliktusait a család válságának tüntetik fel.

Nem érthetünk egyet azokkal az anarchista nézetekkel, amelyek megkérdőjelezzik a család létét, szükségességét, hiszen a családon kívüli nevelések, a felnőttek családtól független életformái sem bizonyultak sikeresebbnek.

Ezért a társadalompolitikának a családok támogatása a célja, olyan formában, hogy az új típusú családi kapcsolatokat erősítse, úgy, hogy ezáltal biztosítsa a család tagjainak fejlődését, kiegyensúlyozott életük lehetőségét az állandóan fejlődő társadalmi, gazdasági viszonyok között.

Az MSzMP XI. Kongresszusának programnyilatkozata, valamint az 1970-es években megjelenő jogszabályok és a Minisztertanács 1973-ban megjelenő határozata a házasság intézményének fokozott védelmét, a házastársak egymás iránti felelősségének növelését, a családi kapcsolatok előmozdítását, a családtagok felelősségének növelését, a gyermek

érdekeinek fokozott védelmét és családi környezetben való nevelésének hatékonyabb biztosítását, valamint testi és szellemi fejlődésének előmozdítását tűzte ki célul.

A Minisztertanács Határozata hangsúlyozza hazánk népesedési helyzetének javítását, a gyermekes családok fokozott anyagi támogatását, a nők és a születendő gyermekek egészségének hatékonyabb megóvását, valamint az egészségügyi, családtervezési ismeretek szervezett oktatásának bevezetését.

Népesedéspolitikánkban a családok megerősítése, a családi élet egészséges fejlődésének elősegítése, a szocialista családmódel megvalósítása központi helyet foglal el.

Ahhoz, hogy a fenti célkitűzések megvalósuljanak, a jogszabályok végrehajtásán kívül szükség van arra is, hogy az átmenet jegyeit is magán viselő családi nevelést a tudatosabb családi nevelés váltsa fel, olyképpen, hogy a családokban a szülők gyermekeiket felelősséggel a szocialista társadalomnak megfelelő normák szerint neveljék. A nevelés szerves része a családi életre nevelés.

Dolgozatomban az egészségügyi pályára készülő család-képével, a családképüket motiváló tényezőkkel, a családi életre nevelés problémáival foglalkozom. Családkép kutatással igyekszem arra a kérdésre is választ adni, hogy a főiskolát végzett védőnő hogyan segítheti a szülőket, a pedagógusok családi életre nevelő tevékenységét, a párt és

a kormány célkitűzéseinek megvalósítását annak érdekében, hogy a felnövekvők, társadalmunknak a családi és társadalmi életre előkészített, aktív tagjai legyenek.

1. A vizsgált probléma időszerűsége

1.1. Változó család - megváltozott feladatok

A család társadalmilag és egyénileg is jelentős feladatok és célok megvalósításának eszköze.

"A család a szocialista társadalomban az emberi együttélés alapvető közössége. Minden tevékenységével olyan feladatot lát el, amely nem csupán az egyén, hanem az egész társadalom számára is rendkívül fontos. Társadalmi eszközökkel segíteni kell, hogy a családi kapcsolatok új szocialista elemei erősödjenek. Ehhez részben szemléleti változásra, részben a szolgáltatások és a gyermekintézmények fokozott fejlesztésére van szükség." /Egészségügyi Közlöny, 1976./

A fentiek teljesen összhangban vannak alkotmányunkkal, amely leszögezi, hogy a Magyar Népköztársaság védi a házasság és a család intézményét, különös gondot fordít az ifjúság fejlődésére, szocialista nevelésére.

Amikor a család fogalmát használjuk, akkor nem nélkülözhetjük a család struktúrájának, funkciójának, szerepének a megváltozott szocialista körülmények közötti értelmezését. A család belső struktúráját és normáit a társadalomban elfoglalt helye és szerepe határozza meg.

Hazánkban a felszabadulás óta eltelt idő alatt, a szocialista társadalmi rend kialakulása során az ipar, a mezőgazdaság területén nagy változások történtek, az életszintvonal és a kulturális igény emelkedett, a nők tömege-

sen álltak munkába. Ezek a változások hatottak a család szerkezetére, szerepére, funkciójára.

A család új tartalma, átalakult belső kapcsolatai, átmeneti helyzete, ma még sok konfliktus forrása, amely a családról alkotott bizonytalan nézetekben jut kifejezésre. Egyetértünk Veres Péter azon megállapításával, hogy "tisztázni kell a családról, a családi nevelésről való gondolatainkat. Reálisan, dialektikátlan utópiák nélkül." /Veres P., 1979./

Napjainkban nem bontakozott még ki a társadalom egységes családészménye, azonban a szocialista családmódel, mint lehetőség jelentkezik, ismertek azok jellemzői, amelyeknek megvalósítására törekednünk kell.

A szocialista családmódel: "A családi kapcsolat alapja a férfi és nő egyenjogúságán alapuló szerelem. A házastársak harmóniája, a házastársi és szülői felelősség demokratikus egyenlőségén alapuló vállalása. A családi élet tervezése és szervezése. Az apák és anyák kettős hivatása. A régi felfogással szemben az anyának a munkahelyén is maximálisan kell helytállnia, és az apa munkahelyi kötelességei mellett részt kell, hogy vállaljon az otthoni feladatokból. A házimunkába a fiú- és leánygyermek is bekapcsolódnak. Az önkiszolgálás fontossága. A kölcsönös függés mellett fontos az egyes családtagok személyiségének tiszteletbentartása, az egyén fejlődésének biztosítása." /OPI Nevelési Tan-

szék Kísérleti tematika az 1974-75-ös tanévre 7. oszt./

A szocialista család főbb jellemzőit a következőkben lehet összefoglalni:

- A párválasztás érzelem és kölcsönös emberi indíték alapján jön létre.
- A házastársak egyenlőek, egyenrangúak. Egyforma jogaik és kötelességeik vannak.
- A család lehetővé teszi mindkét szülő sokoldalú személyiségfejlődését.
- A szülők között kölcsönös megbecsülés, tisztelet és gyengédség az uralkodó.
- Mindkét félnek törekednie kell a jó családi élet kialakítására.
- Egyenlően vállalnak részt a családi közteherviselésből - munkamegosztásból.
- Családon belül tudatosodik a családtervezés.
- A házastársak között szexuális harmónia van.
- A család az osztársadalmi gyakorlat színtere.
- A szülő elősegíti a gyermek aktivitását, önállóságát, kezdeményező készségét.
- A család együttműködik a nevelési intézményekkel.
- Változik a szülő - gyermek kapcsolat. Emberközelié válik. Tiszteletben kell tartani a gyermek emberi méltóságát.
- A család egyre nyitottabbá válik.

Fontos, hogy a családi életre nevelés családban és iskolában egyaránt hozzájáruljon a korszerű családkép kialakításához, a szocialista családeszmény megszilárdulásához.

A család szerkezeti változása minden társadalomban végbemegy, de átmeneti időszakban - mint a szocialista társadalom - a társadalom a családdal együtt keresi azokat a formákat és tartalmakat, a család funkcióján belül azokat a feladatokat, amelyeket meg kell oldania.

A szociológia szerint a család főbb funkciói: gazdasági, a népesség utánpótlását biztosító, biológiai - szexuális, nevelő - szocializációs, érzelmi egyensúly, pihenés, felfrissülés, regenerálódás biztosító, státusképző - státusmeghatározó, ellenőrző, irányító, betegek, öregek gondozását, ellátását biztosító funkciók.

Röviden tekintsük át nevelési szempontból azokat a területeket, ahol változtak, bővültek, illetve szűkültek a család feladatai.

A szocialista társadalomban is fontos a gazdasági funkció, a család termelő tevékenysége. Ezen belül szólni kell a gazdálkodásról - a fogyasztásról, az anyagiak elosztásáról, a családi munkamegosztásról. Napjainkban a család leginkább jövedelmi közösség, gazdálkodási egység. Anyagi jóléte a család dolgozó tagjainak jövedelmétől függ. Hazánkban általánossá vált a nők foglalkoztatása, ennek következtében a családokra jellemző, hogy a férj és a feleség egy-

aránt kereső munkát végez. Az otthoni feladatokat is közösen kellene ellátniok. Mivel a férj kereső funkciója is megváltozott, szükséges lenne, hogy a feleséggel azonos módon venne részt a háztartási és a gyermeknevelési munkákból.

Jellemző a családokra, hogy jelentős azoknak a kisgazdaságoknak a száma is, ahol a családtagok munkaidő után, valamint hétvégeken munkaerejüket az árutermelés szolgáltatába állítják. Ismerjük azokat az adatokat is, hogy kisgazdaságokban termelik a lakosság élelmiszerszükségletének jelentős részét. Mindezek jó munkamegosztást követelnek a család minden tagjától. Ma még nem mondhatjuk el, hogy családon belül minden apa, minden gyermek kiveszi részét a házimunkából. A családok nem egyszer indokolatlanul és feleslegesen is kimélik gyermekeiket.

A társadalom fejlődésével növekedett a fogyasztói lehetőség. Emiatt nem egyszer lehet tapasztalni, hogy a pénz, az anyagi javak megszerzése fontosabbá vált, mint a gyermekkel való törődés. A többgyermekes családok hátrányosabb jövedelemelosztásban élnek, bár a társadalom különböző juttatásokkal igyekszik ezeket a reáljövedelmi különbségeket feloldani. A jövőben számolni kell azzal, hogy ennek ellenére ezek a családok még kevesebb időt tudnak fordítani gyermekeik nevelésére, mert a jövedelmet a szabadidő terhére ki kell egészíteniök.

A szabadidő megnövekedésével a családi keretekben végzett munka pozitív irányban fejlődik - kívánatos, hogy e munkákból a gyermek is - fejlettségéhez mérten - kivegye a részét. E munkán keresztül készüljön felnőtt életére, tanuljon meg háztartási munkát is végezni, a pénzzel megfelelően gazdálkodni.

A kétkeresős családmódel megváltoztatta a családon belüli munkamegosztást, megváltozott a családtagok gazdasági okok miatt való egymásrautaltsága, ez a pozitív változás azonban konfliktus forrása is lehet. Hozzájárulhat a válási arányszám kedvezőtlen alakulásához és a gyermeklétszám csökkenéséhez.

A népesség utánpótlását biztosító biológiai - szexuális funkció egyaránt fontos a társadalom és az egyén szempontjából. "A népesség termékenységét és ezen keresztül születési arányszámát a gyermekszámmal kapcsolatos társadalmi légkör határozza meg." /Andorka R., 1969./ A társadalmi légkörnek több összetevője van. A közelmúlt eseményei, a jelen helyzet, másrészt szervesen kapcsolódik a társadalom kultúrájához, értékrendjéhez. A társadalmi légkör nem független az anyagi alapoktól, a gazdasági tényezőktől. A gazdasági tényezők bonyolultak. Mindezeket a népesedéspolitikának figyelembe kell vennie.

A tudatos családtervezés igényét külön hangsúlyozzuk, de nem egyszer a szakemberek egy része és a közvélemény a

gyermekvállalás korlátozását érti alatta. A szerelem, a szexuális élet adta öröm mellett a családi boldogságra, a gyermek utáni vágyra és a gyermeknevelés örömére kell tennünk a hangsúlyt. A születések nagy mértékű csökkenése, a felelőtlen nemi kapcsolatok terjedése sem a társadalom, sem az egyén szempontjából nem kívánatos.

A család társadalmi feladata a biológiai reprodukció biztosítása és olyan családi feltételek megteremtése, amelyek segítségével megoldható az új generáció felnevelése.

A gyermek társadalmi lényvé való nevelésében a családnak jelentős szerepe van, előkészíti a társadalmi életre, szocializálja. "Bár a modern társadalomban egyre több feladatot lát el a közösség, mégis a társadalmi együttéléshez szükséges ismeretek elsajátításának az úgynevezett szocializálódásnak legfontosabb eszköze ma is a család." /Dr. Szabady E., 1975./

A család szocializációs szerepe a gyermek gondozásában, ápolásában, anyanyelvi, erkölcsi, esztétikai nevelésében, izlésfejlesztésében, testi nevelésben jut kifejezésre. A családban sajátítja el a gyermek az emberek közötti kapcsolatok elemi formáit. "A család a valóságos élet iskolája, a sokoldalú élettapasztalatok gazdag forrása." /Dr. Ágoston Gy., 1973./

A társadalmi és a családi környezetbe az ember beleszületik és egyénisége a másik emberrel való kölcsönös kap-

csolatban alakul. Családon belül az édesanyának van nagy szerepe a szocializálásban. A gyermek számára nélkülözhetetlen az anyai szeretet, az anyához való szoros tartozás. Az anyai szeretet biztonságot jelent a gyermeknek. Minden szeretet viszonzásra talál a gyermekben és ez teszi igazán erőssé kettőjük kapcsolatát, - majd a családhoz való tartozást.

Családon belül különböző szerepeket sajátít el az ember, amely jogokat, kötelességeket, elvárásokat is jelent. A szocializáció konkrét eszköze a szereptanulás, magatartás-szabályok, minták elsajátítása. A szereptanulás - így a családi /férj, feleségi/ szereptanulás is azonosulás, oktatás, illetve szankcionálás révén történik. Az utánzás először családi példák hatására megy végbe úgy, hogy a gyermek egy-egy szülői magatartással azonosul, majd az oktatásban informálódik a kultúra magatartásformáiról - a szankciók rendszeréről.

Tehát a családnak kiemelkedő szerepe van a szocializációs folyamatban - a családi szerepek elsajátításában. Családonként különböző szocializációs folyamat zajlik. Egy részükben - nem kevésben, - a szülők saját magatartás- és életformájukat akarják átadni gyermekeiknek. Napjainkban ez, nem egy esetben nyílt szembefordulást jelent a fiatal és a család között. Másutt a szülők a külső világból adaptálnak normákat, amelyek megkönnyítik a gyermek érvényesü-

lését.

Ideálisan "morális" szocializációs folyamat zajlik - a szülő lemond élet- és magatartásformáinak merev átadásáról és csak bizonyos normák formálásában látja el feladatát.

A szocializáció során az embernek több szerepet kell elsajátítania. Minél szűkebb egy szerep, annál könnyebb az elsajátítás, de a szülői szerep nehéz, - mert sokrétű. Szereptanulás során konfliktus is keletkezhet. Előfordulhat, hogy egyik szerep összeütközhet egy másik szereppel. Napjainkban ezekkel a konfliktusokkal is egyre gyakrabban kell számolnunk.

Az anya, anyai szerepét munkavállalói szerepével tár-
sitja. Előfordul, hogy a szerepek elkülönülnek, legtöbbször
térben és időben, - ennek következménye lehet a válás. -
Jelenleg úgy tűnik, hogy ez a megoldás is előtérbe került.
Harmadik megoldás a szerep összeolvasztás - ez a megoldás
sem mondható a legjobbnak.

A család szocializáló szerepe mellett fontos a gyermek-
nevelő funkciójáról is szólni. A gyermek ellátása és fel-
nevelése a szülők törvény által előírt kötelessége. Szoci-
alista nevelésünk alapja a családi nevelés. "Pedagógiánk
teljesen tisztában van a család semmivel sem pótolható ne-
velői jelentőségével." /Dr. Ágoston Gy., 1973./

A családi nevelés elsősorban a jellem formálásában, az

erkölcsi tartás kialakításában kap nagy szerepet. A családtagok erkölcsi kötelessége, hogy egymásról, gyermekeikről gondoskodjanak. A minden családtagra kiterjedő gondoskodás a harmonikus család fontos összetevője. A családi nevelés során a gyermek ápolása, gondozása mellett fontos szerepe van a szoktatásnak, a helyes szokások kialakításának és a gyakorlásnak.

A gyermek személyisége alakítható, formálható, ezért fejlődése szempontjából lényeges, hogy az hogyan történik. A családi nevelésnek is alapvető feltétele, hogy mindkét szülő, valamint a nagyszülők nevelői tevékenysége, módszere összhangban legyen egymással. A családi nevelésből apának, anyának egyaránt ki kell vennie a részét. A mai családok demokratikus közösséget kell, hogy alkossanak, ahol az apa nevelői funkciója az anyáéval azonos, fiú és leánygyermekkel egyaránt kell foglalkozniuk. Örömdetes tény, hogy egyre több apa tartja szívének a gyermekével való foglalkozást, és nem csak akkor érzi magát apának, ha gyermeke jutalmazásáról - büntetéséről van szó, hanem már az első érzelmi szálak kialakításánál. Résztvesz a csecsemő gondozásában - a gyermekkel való foglalkozásban a mindennapi élet közepette is. Az apa közvetlen hatása jelentős. A gyermek számára nemcsak az anya, hanem az apa is ideál, hamar kezdi utánózni, a későbbi években mélyen bevésődnek tudatába apja szavai, erkölcsi "én"-jébe, apja magatartása. A társa-

dalmi értékrendet is képviselő, bíráló vagy ösztönző magatartása különösen jelentős a gyermek számára. Minél több feladatot lát el az apa gyermeke körül, annál gazdagabb lesz kettejük kapcsolata, annál eredményesebb a családi nevelés.

Ma a nagyszülők a társadalom nélkülözhetetlen tagjai, a fiatalabb nemzedékek támaszai. A megváltozott körülmények új követelményeket állítanak eléjük is. A nagyszülőknek meg kell érteniök felnőtt gyermekeik gondolkodását, tetteiket és főleg azt, hogy unokáik nevelésében alkalmazkodniuk kell a mai nevelési elvekhez, módszerekhez, nevelési tapasztalataikat a szülőkkel összhangban érvényesíthetik. Tudniuk kell azt is, hogy más jellegű felelősséget viselnek unokáik esetében, mint saját gyermekük nevelésekor. Gondviselő és segítő szerepük talán napjainkban még fontosabb, mint régebben volt. Az unoka legyen számukra kedves ajándék, aki velük lehet, akit kell, illetve nagyon lehet szeretni.

Még ma is sokan mérik a család nevelői tevékenységének hatását a gyermeknevelésre fordított idővel. "Az együtt töltött idő tartalma lényegesebb, mint a mennyiség. Nem kell több idő, csak nagyobb tudatosság, a gyermek dolgai iránti valódi érdeklődéshez, a gyermek ismeretén alapuló, segítő, ösztönző, önbizalmat adó módszerekhez." /Dr. Nagy K., 1972./

Bármennyire is hangsúlyozzuk a családi nevelés fontosságát, eredményes csak akkor lehet, ha a társadalommal, az

iskolával, azonos célok és követelmények szellemében történik. "Jól nevelni ma a tudatos együttthaladást jelenti a társadalommal." /Gál E. - Ortutay Zs., 1975./

A gyermek felneveléséhez segítséget kap a család a gyermek megszületésétől kezdve, egészségügyi dolgozóktól, az iskolától, a párttól, a tömegszervezetektől, a tömegkommunikációs eszközöktől, a baráti környezettől stb., de a szülői nevelés nélkülözhetetlen és pótolhatatlan.

A család érzelmi funkciói szoros kapcsolatban vannak más családi funkciókkal. Az érzelmi funkció elválaszthatatlan a szocializálástól, minthogy a szocializálás során kialakult magatartási formák, szerepminták érzelmi oldalról való erősítését, fenntartását is jelenti.

A családon belüli gondoskodás, a szeretet, a védettség minden ember számára nagyon fontos. Az ember érzelmi világa nagyrészt attól függ, hogy a család mennyire tudja mindezeket biztosítani. Családon belül tanul meg a gyermek örülni, szeretni, alkotni, dolgozni. "Az a természetes és mély érzelmi kapcsolat, ami a szülők és gyermekek között fennáll, különösen a kisebb korban, rendkívül termékeny talajt biztosít a nevelés számára. Általában azok a nevelő hatások, amelyek olyan valakitől származnak, akivel erős érzelmi kapcsolatunk van, mindig mélyebb nyomot hagynak, mint a közömbös emberek ugyanilyen értékű vagy erejű ráhatásai. Különösen érvényesül ez kisebb korban, amikor az érzelmek szerepe a cse-

lekvések motiválásában még nagyobb talán, mint később."

/Kelemen L., 1970./

A család, mint érzelmi közösség, szeretetteljes légkörével a gyermek felelősségérzetének fejlesztése szempontjából is lényeges. A családi élet diszharmóniája, a szülők elmentéte, betegsége, káros szenvedélye, nem megfelelő személyisége elsősorban a gyermek lelki egészségét veszélyezteti. Különösen veszélyes a szeretet nélküli nevelés. A "nagy elfoglaltság" miatt gyermekükkel nemtörődöm szülők gyermekeit maguk sodorják nem egyszer még a kriminalitás felé is.

Az a családi légkör, amelyben a szeretet az uralkodó, ahol él az egymás iránti érdeklődés, a tisztelet, ahol emberszámba veszik a gyermeket, biznak benne, a gyermekből optimista szemléletű, helyes önértékeléssel rendelkező felnőtt embert formál. Szülői szeretet, támogatás, melegség szükséges a gyermek egészséges fejlődéséhez, a közösségi beilleszkedéshez.

A családkutatással foglalkozók kétféle családtípust különböztetnek meg, az érzelmi központú és a teljesítményközpontú családtípust. Azt is kimutatták, hogy napjainkban a teljesítményorientációjú családok száma növekszik. Ez a tény és a családok megváltozott életformája napjainkban kevesebb lehetőséget biztosít az intim családi együttlétre, lényegesen kevesebbet, mint amennyit az átlagos gyermek igényelne. A családoknak mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy

a gyermekkel együtt töltött rövidebb idő mindnyájuk számára kellemes legyen. A családi ünnepek /névnap, születésnap, házassági évforduló/ a családi hagyományok ápolása, mind a család érzelmi jellegét kell, hogy erősítsék.

Nemcsak a gyermek számára fontos az érzelmi egyensúly, szülőknek, együttélőknek egyaránt fontos - és a társadalom szempontjából is lényeges. A problémák befolyásolják a munkavégzést, rontják a teljesítményt. A munkahelyi intrikák negatívan hatnak, befolyásolják a családtagok érzelmi egyensúlyát. Sajnos nem egyszer előfordul, hogy a munkahelyi konfliktusok levezetésének tárgya a gyermek.

A szeretet, a szexuális harmónia a házasfelek között nagyon lényeges, a család érzelmi funkciójának fontos összetevője. A mai házasságok zöme szerelemre épült emberi kapcsolat, ezért nem egyszer tapasztaljuk, hogy az érzelmek elmúlásával egyre kevesebben hajlandók érzelem nélküli házasságban élni.

Napjainkban "megszűnt a tradicionális kultúraátadási funkciója a családnak, s mivel nem alakított ki újabb kulturális értékeket, a kulturális élet különböző szféráiból érkező hatásokat elfogadja, vagy elutasítja." /Ármos E., 1984./

Kétségtelen, hogy a kultúrkinccsek átadásában legnagyobb szerepük az oktatási intézményeknek vannak, de jelentős kell, hogy maradjon a család aktív közreműködése a kulturális örökségek továbbításában. Fontos lenne, hogy a családi együtt-

lét kulturélménnyé válják, de a kisebbsétszámú családok, a családi kapcsolatok gyengülése, a televízió uralkodóvá válása következtében kevesebb lehetőség van erre.

A gyermeknevelés szempontjából hangsúlyozni kell a család kultúrát közvetítő - pozitív hagyományokat tovább örökítő hatását, jelentőségét. Családon belül kell megtanulnia a gyermeknek pihenni, szórakozni, örülni, dolgozni, mindazokat, amelyek a kultúrált magatartás alappilléreit alkotják. A modern családokban arra kell törekedni, hogy a rádió, a tv, a mozi lehetőségének biztosításán túl másirányú kulturérdeklődés /pl.: könyv, múzeum, színház, sajtó stb./ is kialakuljon. A családnak kell megteremtienie azt a légkört, amelyben a gyermek szinte magába szívja a jóízűséget, a művelődésre való törekvést, az emberi kultúra szeretetét. A család legfontosabb feladata ma nem a kulturális ismeretek tételes nyújtása, hanem mindenekelőtt az igények formálása, az érdeklődés felkeltése.

A család funciói nem állandóak, a társadalom által meghatározottan alakulnak, szoros összefüggésben állnak egymással, és kölcsönösen hatnak egymásra. Mivel a társadalom egyre több olyan funkciót vagy feladatot vállal magára, amelyet eddig teljes egészében vagy részben a család teljesített, lehetőség nyílik arra, hogy a család humánusabb tartalmú feladatait jobban el tudja látni.

1.2. Népesedési helyzet, népesedéspolitikai feladatok

Egy ország népesedési helyzetét elsősorban a születések számának alakulása határozza meg. Magyarországot általában alacsony születési arányszám jellemzi, bár az utóbbi években - a kormány népesedéspolitikai intézkedéseinek hatására - a születések számának emelkedése is tapasztalható volt. A születési arány csökkenése Európában az iparilag fejlett országokban is megfigyelhető. Magyarországon ez a folyamat a XIX. század végén kezdődött.

Társadalmunkban az elmúlt évtizedek alatt a gazdasági és politikai tényezők által előidézett átalakuláson kívül olyan változások is bekövetkeztek, melyeket elsődlegesen demográfiai tényezők okoztak. A változások közé tartozik a népesség korösszetételének módosulása. A másik változás a népesség összetételében a családi állapotok tekintetében következett be, a házasságban élők aránya emelkedett, bár meg kell említeni a válások számának és arányának jelentős emelkedését is.

A válások számának emelkedése nemcsak Magyarországon tapasztalható, hanem világjelenség.

Nálunk a házasság és a család jogi védelemben részesül, de sem társadalmi, sem jogi érdek nem engedi meg, hogy formálisan fennmaradjon. A megromlott házasság nem töltheti be sem társadalmi, sem családi rendeltetését. Azt is tudjuk, hogy meggyengültek azok a társadalmi erők, amelyek ré-

gen a házasságokat sikertelenség esetén is együtt tartották". /Cseh-Szombathy L., 1975./

A házasság felbomlása során a család is felbomlik, ez leginkább a gyermek szempontjából előnytelen, személyiségét károsan befolyásolja. A gyermekes családok felbomlásával a gyermeket nevelő szülő feladata, felelőssége növekszik.

"...A válás viszont nem csak egy keserűvé vált szerelem, hanem egy boldogtalan házasság befejezésének záróakkordja. Ha ez a házasság nem járt gyermekáldással, akkor a bontóper lezárása valóban pontot tesz két ember kapcsolata végére. Ahol azonban gyermekben is testet öltött az egykori szerelmi kapcsolat, ott az apa felelőssége nem zárul le a házasság felbontásával." /Dobos L., 1967./

A társadalom és az egyén szempontjából - a válások magas száma ellenére - sem veszít a házasság intézménye jelentőségéből.

Jellegzetes negatív változás a születések számának rohamos csökkenése. Dr. Klinger András "Magyarország népesséspolitikája" című tanulmánya alapján az alábbiak szerint alakult az élveszületések ezer lakosra jutó aránya:

1949-ben	20,6
1954-ben	23,0
1960-ban	14,7
1962-ben	12,9
1970-ben	14,7
1973-ban	15,0
1974-ben	17,8
1975-ben	18,4
1976-ban	17,5 ⁺

+/Népegészségügy, 1983./

1977-ben	16,7
1978-ban	15,8
1979-ben	15,0
1980-ban	13,9
1981-ben	13,3
1982-ben	12,5

"Nemzetközi összehasonlításban vizsgálva Magyarország termékenységi helyzetét, azt tapasztaljuk, hogy amíg az első világháború előtt hazánk Európa legmagasabb születési arányszámú országai közé tartozott, és a két világháború közötti időszakban, valamint az 1950-es évek közepéig a közepes szintet érte el, addig az 1950-es évek vége óta születési arányszámunk a legalacsonyabbak közé tartozik, sőt az 1962-es születési mélypontunk egyúttal Európa eddigi legkedvezőtlenebb arányszámát is jelentette." /Klinger A., 1974./ és /Statisztikai Évkönyv, 1977./

A fenti élveszületési adatok mutatják, hogy 1962 után az eddigi legalacsonyabb élveszületési értéket 1982-ben érték el. /1. ábra; 2. ábra/

Az élveszületések számának nagymértékű csökkenését többféle tényezőre vezethetjük vissza. Ezek: a társadalmi átalakulás, urbanizáció, a nők munkábaállása, egyenjogúsítása, az ellenforradalom hatása, lakásgond, anya- és gyermekvédelmi intézmények hiánya, nagyarányú jóléti törekvések, kispolgáriasodás, abortuszok és azok egészségügyi következményei, az anyaság lebecsülése, a válások számának emelkedése stb.

A családok nagysága elsősorban a családban élő gyermekek számától függ. Cseh-Szombathy László megállapítása szerint 1970-ben a családok 34 %-a volt gyermeknélküli. A Központi Statisztikai Hivatal 1980-as évi adata alapján hazánkban 3,368.895 család élt, ebből mintegy 1 millió gyermektelen volt. Mi ennek az oka?

Ennek boncolgatása nem feladatom, de ennek ellenére ezt a kérdést is elemeztem. A következőket találtam:

- A házasságoknak kb. 12 - 13 %-a meddő.
- Túl fiatalok még a házastársak, később kívánnak gyermeket vállalni.
- Gazdasági, társadalmi helyzettől teszik függővé a gyermek születését /pl.: lakás, diploma, katonaság stb./
- Valamelyik fél nem kíván utódot.
- Egyik fél sem kíván utódot.
- Genetikai szempontból nem kívánatos a gyermek.

Ezek a felsorolt tényezők bizonyos körülményektől függően változhatnak /pl.: megtermékenyítés, műtét, válás, új házasság stb./. Ha mindezeket figyelembe vesszük, akkor a 3 millió családhoz viszonyítottan ténylegesen gyermeket nem vállalók száma nem annyira jelentős.

A születéskorlátozás következtében általánossá vált az egy - két gyermekes családtípus. A három és a többgyermekes családok száma az elmúlt harminc évben a felére csökkent.

A ma legáltalánosabb családtípus az úgynevezett "nukleáris család", melynek tagjai: férj, feleség és a kiskorú gyermekek. Meg kell említeni a férj vagy a feleség nélküli családokat, amelyek a válások, illetve az özvegyülések következményei. A családok között még ma is megtalálható az olyan család, amelyben két felnőtt generáció él együtt.

A Minisztertanácsnak a népesedéspolitikai feladatokról szóló 1040/1973./X.18./sz. határozatában rögzített intézkedések az alábbi főbb területekre terjednek ki:

- könnyítik a gyermekes családok helyzetét, csökkentik a gyermekneveléssel járó költségeknek a családot terhelő részét, illetve növelik ebben a társadalmi részvételt készpénzjuttatásokkal és más kedvezményekkel;
- elősegítik a családtervezést, védik a nők és az utódok egészségét;
- az állami oktatás minden formájában, továbbá a lakosság körében megteremtik a biológiai, egészségügyi-, etikai ismeretek terjesztésének legkedvezőbb feltételeit, elősegítik a lakosságnak a családi életre való felkészítését;
- lépéseket tesz hosszabb távú, az V. ötéves terv időszakában életbe lépő intézkedések kidolgozására, a családalapítás a többgyermekes családok anyagi helyzetének, a gyermeknevelés feltételeinek további javítására.

A népesedéspolitikai határozatban rögzített intézkedések a

társadalom minden területén bevezetésre kerültek, de végrehajtásukkal kapcsolatban, most a VI. ötéves tervben is vannak feladataink.

Népesedéspolitikánk a társadalom- és gazdaságpolitika szerves része. "A Kormány népesedéspolitikai célkitűzései tudományosan megalapozottak, gazdaságilag reálisak, társadalmilag humánusak." /Dr. Szabadi Egon előadása a Kossuth Rádióban 1973. október 12./

Elsősorban népesedéspolitikánk társadalmi célját kellett tudatosítani:

- szocialista nemzeti érdekünk és népgazdasági szükségletünk, hogy a lakosság korösszetétele előnyösen megváltozzék;
- társadalmi cél az is, hogy megszilárdítsuk a családot, a társadalom legkisebb közösségi sejtjét;
- társadalmi érdek, hogy javuljon népességünk minősége, mert szocialista jövőnket csak fejlett, egészséges nemzedékek biztosíthatják;
- fontos dolog, hogy a társadalom minden tagja tisztán lássa, hogy a népesedéspolitika, ifjúságpolitika, gazdaságpolitika és egészségpolitika egymástól elválaszthatatlan, és egy a célja.

Népesedéspolitikánk, a népesedési helyzet reális értékelése csak az anyagi, szociális, közegészségügyi, erkölcsi-tudati, érzelmi tényezők együttes szemlélete alapján lehetséges.

A népesedéspolitikai határozatokat megelőzve az Egészségügyi Törvény 1972/II./ harmadik rész második fejezet 29. §-a /1./ kimondja: "Az állam korszerű egészségügyi ellátása is biztosítja az anyaság és a magzat védelmét, valamint a terhes nő felkészülését az anyaságra. Annak érdekében, hogy a terhességből egészséges gyermek szülessék, biztosítani kell a nők számára a szükség szerinti gondozást, orvosi ellátást, valamint a sajátos, a házasságkötéssel, illetve a családtervezéssel kapcsolatos kérdések megoldásához a tanácsadást."

A családtervezés a fenti törvény értelmében az egészségügyi ellátás keretein belül történik, de csak a társadalom segítségével valósítható meg. A családvédelem és a családtervezés kérdéseiről szólva meg kell határozni, mi a családtervezés.

A családtervezés biológiai és társadalmi fogalom. Az egyének tudatos cselekedete az utódok felelősséggel való vállalása érdekében. A terhesség létrejöttét nem szabad a véletlenre bízni, hanem akkor következzen be, amikor a gyermek fogadásának összes feltételei biztosítottak. A családtervezés nemcsak a női lakosságot érinti, hanem szükséges a férfi lakosság nevelése, felvilágosítása a helyes családtervezés érdekében.

A családtervezés dr. Kovács Lajos szerint: /1965./

C S A L Á D T E R V E Z É S
/társadalmi és biológiai fogalom/
S Z Ü L E T É S S Z A B Á L Y O Z Á S
/elsősorban biológiai fogalom/

POZITIV

a reprodukciót
szolgálja

Eszközei:

terhességkonzerválás
a meddőség kezelése
mesterséges megtermékenyítés

NEGATIV

a születéskorlátozást
szolgálja

Eszközei:

fogamzásgátlás
terhességmegszakítás

A családtervezés jogi értelemben nem kötelező, de a társadalom szempontjából nem mindegy, hogy hogyan történik, hogy pozitív vagy negatív jellegű-e. A családtervezés hiánya, nem megfelelő módja sok erkölcsi és egészségügyi problémát okozhat.

Hazánkban a lakosság előregedéséből adódó gondok megoldásához, valamint a munkaerő folyamatos biztosítása érdekében a népesség lassú növekedésére lenne szükség.

Dr. Huszár István "Népesedéspolitikánk időszerű kérdései"-ről szóló cikkében a jelenlegi családideálról a következőket írja: "A jelenleg elterjedni látszó egy- és kétgyermekes családtípusok helyett két- és háromgyermekes családtípusnak kellene teret hódítania. A magyar házaspárok általában több gyermeket tartanak ideálisnak, vagyis megfelelő körülmények között több gyermeket szülnének és nevelnének fel, mint amennyire a tényleges körülmények között vállalkoznak, de ehhez a fiatalabb korcsoportok szemléletének jelentős megváltoztatása szükséges.

Valószínűnek látszik, hogy a gyermekes családok életkörülményeinek jelentős javítása, más szóval megfelelő népesedéspolitikai intézkedések bevezetése, a politikai, a nevelési, a magatartást formáló, alakító, a család szerepét, a gyermekáldás örömét hangsúlyozó tudatos cselekvésekkel együttesen kedvezően változtatná, növelné születésszámunkat". /Dr. Huszár I., 1974./

Az 1973-as évi rendelkezések hatására 1974-1975-1976-ban a születések számának emelkedése következett be, nemcsak az első és a második gyermek szülésének előbbre hozatalából adódik az emelkedés, hanem a harmadik gyermek vállalásából is.

A szülési kedv növekedéséhez hozzájárultak azok a kormányintézkedések, amelyek a gyermekgondozási segély rendszerének bevezetését, az anyák nagyobb megbecsülését, a családi pótlék növekedését, a lakásépítés gyorsulását és a lakáselosztás rendjének módosítását segítették elő.

A szülési arányszám javulását kedvezően érintette az is, hogy nőtt a szülőképes korú nők aránya.

A társadalom, anyagi helyzetéhez mérten, napjainkban is mindent megtesz annak érdekében, hogy a gyermekintézmények száma növekedjék.

Meg kell állapítanunk, hogy a népesedéspolitikai határozat nem minden területen hozott eredményt.

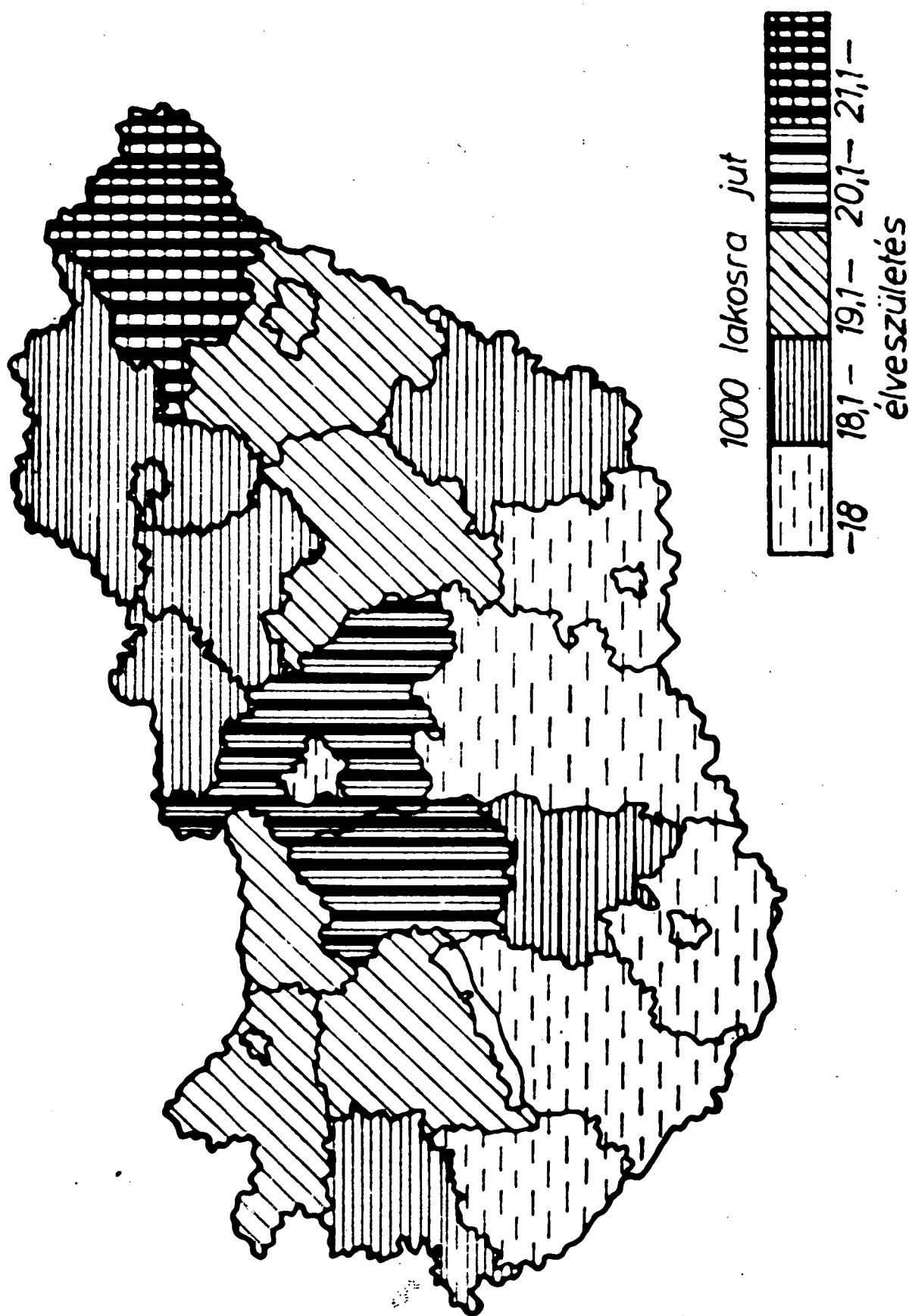
A háromgyermekes családmódel nem terjedt el, termékenységünket a két gyermekszám alatti érték jellemzi, amely nem

biztosítja a népesség egyszerű reprodukcióját.

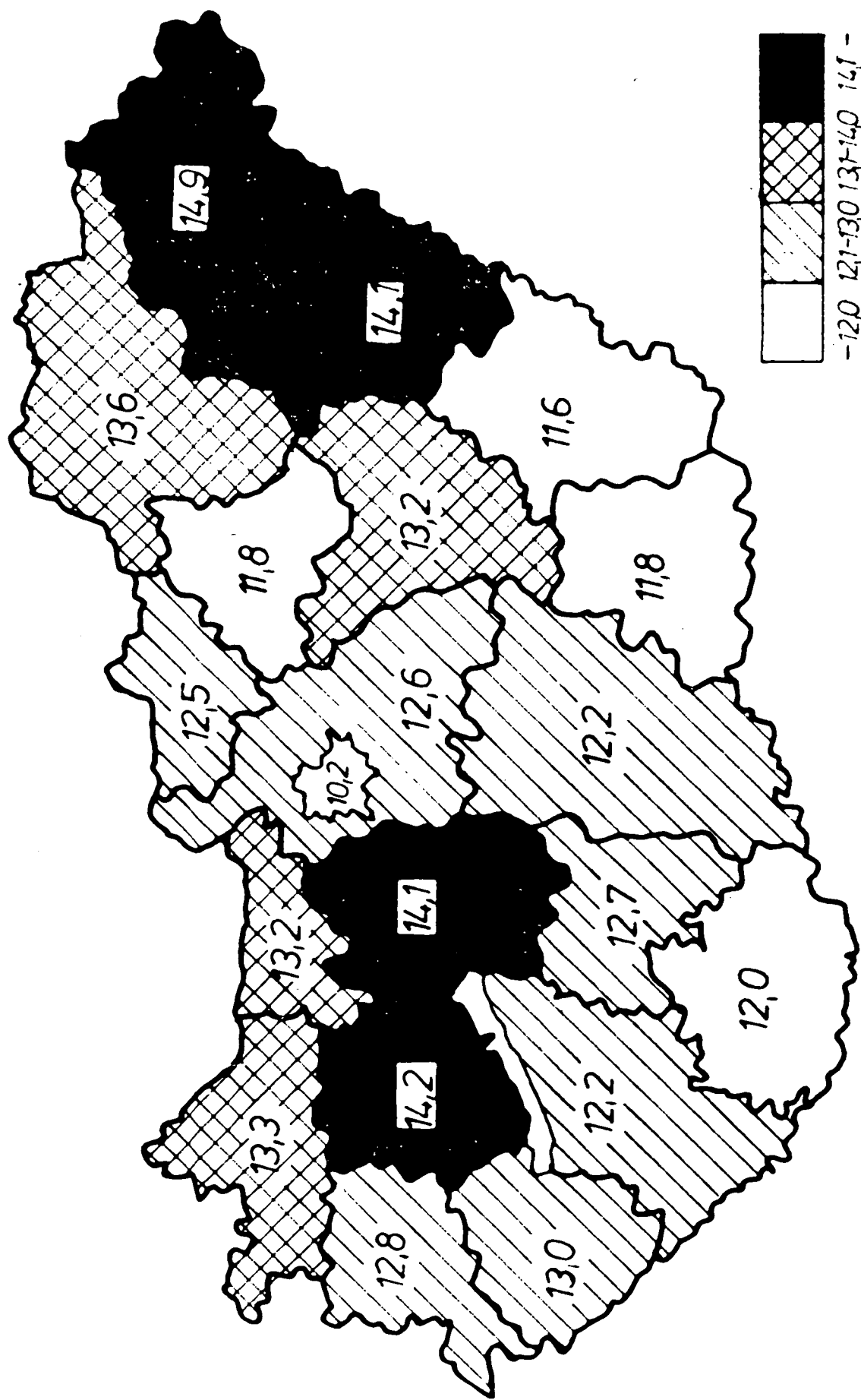
A jövőben a halandósági arányszám emelkedése is várható egyrészt a népesség előregedése miatt, másrészt a 40 - 50 éves korú férfiak növekvő halálozása miatt.

A népesség hullám probléma elé állította az egészségügyet és az oktatást. Társadalmunk felismerte ezen gondokat, mind nagyobb erőfeszítéseket tesz az egészségügyi és az oktatási körülmények javítására, a népesség minőségének javítására.

Tudjuk azt, hogy az ideális családnagyság elérését nem csak anyagi eszközökkel kell támogatni, hanem egyéb pszichikai és más tényezőkkel is /nevelés, érzelmi ráhatás, magatartásformálás/. A demográfiai tényezők, a gazdasági-, a politikai- és a társadalmi tényezők között szoros összefüggés van. Ezeket szem előtt kell tartani.

1. ábra
Éveszületési arányszám területi alakulása 1975-ben

2. ábra. Élveszületések aránya megyénként 1982-ben
(1000 lakosra)

2. Feladatok az ifjúság családi életre nevelésében a kormány népesedéspolitikai határozata alapján

2.1. A családi életre nevelés célja

A családi életre való felkészítés, nevelés kisgyermekkor-tól kezdve folyamatos feladat. A családban alapozódik meg, majd az iskolai oktatásban a komplex nevelési program szerves részévé kell válnia. A családi életre való nevelést a családban és az iskolában azonos célok érdekében kell végezni.

Célja: "...hogyan olyan személyiséget formáljon, olyan embert, aki nemcsak társadalmi hivatásában, munkájában, de a másikkal való kapcsolatában, házastársi, szülői szerepében is egészséges, felszabadult és felelősségteljes". /Gál E. - Ortutay Zs., 1975./ E célt a gyermek egész személyiségének fejlesztésével lehet megvalósítani.

A családi életre nevelés során fel kell készíteni a felnövekvő nemzedéket a harmonikus, boldog családi életre, a szülői szerepre, egészséges, felelősségteljes szexuális magatartásra.

A harmonikus, boldog családi életre nevelés során reális ismereteket kell adni a családról és a társadalom viszonyáról. Meg kell ismernie a gyermeknek a szocialista család modelljét, mindazokat a tényezőket, melyek a mai családok életét meghatározzák. Ismerniük kell, hogy a szocialista társadalomban milyen funkciókat lát el a család, milyen a családi munkamegosztás, és ezen belül milyen konkrét feladatok hárulnak az egyes családta-

gokra. A szocialista társadalomban teremődik meg a szerelmen alapuló házassági eszmény, a demokratikus család.

A családi élettel kapcsolatos erkölcsi alapelvek, normák és szabályok elengedhetetlenek a harmonikus emberi kapcsolatok, a kiegyensúlyozott családi élet megteremtéséhez. A családi környezet, a családi élet milyensége, minősége fontos tényezők a családi életre nevelés szempontjából. A közös családi célok, a közös tevékenység, a jó családi légkör felnőtt és gyermek számára egyaránt lényeges. A derűs, érzelemgazdag családi környezet a gyermek felneveléséhez, testi és egészséges pszichikai fejlődéséhez, társadalmi beilleszkedéséhez nélkülözhetetlen. A gyermek nevelése során a család mindennapi életének megszervezéséhez szükséges alapozó ismereteket kell adni.

A családi életre nevelés a szülői szerepekkel kapcsolatos szemléletformálást is felöleli.

Ma a nők családi szerepe megváltozott, kereső, anyai és feleségi hivatást is betöltenek. Helytállás a munkahelyen, a gyermek vállalása, gondozása, nevelése, a feleségi teendők ellátása csak a társadalom támogatásával, védelmével és a családtagok segítségével valósíthatók meg. Az apák felelőssége is megnőtt, szerepük szintén változott, nagyobb részt kell vállalniuk a családi munkából, a gyermeknevelési feladatokból. Ezért egyaránt fontos a leányok és a fiúk szülői szerepre való felkészítése.

A családi életre való nevelés értelmezése körül ma is vannak helytelen nézetek, melyek csak a szexuális nevelésre korlátozzák a családi életre való nevelést. A szexuális nevelés a családi életre nevelés része, nem valami különálló feladat. 1965-ben az Egészségügyi Minisztérium, a Művelődésügyi Minisztérium és a KISZ Központi Bizottsága egységesen állást foglalt az ifjúság szexuális felvilágosításáról és neveléséről. E szerint:

- 1/ A szexuális nevelés a nevelési folyamat egészébe tartozik.
- 2/ A szexuális nevelés célja: előkészíteni az ifjúságot az egészséges nemi életre, a boldog házasságra.
- 3/ A szexuális felvilágosítás legyen őszinte, terjedjen ki a biológiai, egészségügyi és etikai tudnivalókra.
- 4/ Az ifjúságot nemi felelősségre, a társ, a házastárs, a leendő szülő felelősségére kell nevelni.

E határozat értelmében az iskolai oktatás keretén belül több-kevesebb eredménnyel folyt a szexuális életre való nevelés. Problémát jelentett a nevelők erre vonatkozó hiányos szakmai ismerete, nem megfelelő felkészültsége. A szexuális nevelés továbbfejlesztését, eredményességét kívánta elősegíteni a Minisztertanács 1973 októberi határozata. A határozat értelmében a családi életre nevelésen belül a szexuális nevelést az iskolának a családdal együtt kell megoldania.

Az iskola funkciójának megfelelően nevel és oktat, de mint a-

hogy semmilyen más feladatát nem tudja a szülők nélkül megoldani, ez a nevelési törekvés még erősebben össze kell kösse a szülőt a tanárral, az osztályfőnökkel, az egész iskolai kollektívával. A nevelők az egészségügyi dolgozókkal karöltve elsősorban a szülőkre építenek. Őszinteségről, tudatos, együttes nevelői munkáról van szó, nem csupán szexuális felvilágosításról.

Nem azért szükséges a szexuális nevelés, mert divattá vált^a vele való foglalkozás, "hanem a sikeres családi életek, a jó házasságok, s végső soron a nemzet jövője érdekében is módszeres neveléssel, rendszeres oktatással kell a családi életre felkészíteni a fiatalokat". /Dr. Bágyoni A., 1974./

2.2. A családi életre nevelés feladatai a családban

A család funkciói között fontos szerepet tölt be a gyermeknevelés. Ennek szerves része a családi életre nevelés, mely mindkét szülő nem elhanyagolható kötelessége. Ez igen magas követelményeket állít a szülők elé. A család, a szülők példája itt különösen meghatározó.

Az otthon rendje, nyugalma, a jó idő és pénzbeosztás, a szokások kialakítása, az, hogy mindenkinek megvan az őt megillető helye és feladata a családban - jelenti a jól szervezett családi életet. A jó család örömben - bánatban együttérző, dolgozó közösség, ahol öreg és fiatal egyaránt megtalálja a helyét.

A család meghitt tradíciói, ünnepei, hangulata, melegsége, derűs légköre egy életen át elkíséri a felnövekvőt, és vár-

ható, hogyha felnőtt, ő is törekszik hasonló családi élet kialakítására.

A családi életre nevelés során a gyermek egyenlő jogú családtag kell legyen, mert a családi élet kérdéseiről a szülők csak ekkor tudnak őszintén és nyíltan beszélni.

Az eredményes családi életre nevelés egyik, de nem elhanyagolható feltétele, hogy jó legyen a gyermek és a szülők közötti kapcsolat. A gyermek szeresse és tisztelje szüleit, merjen minden korban őszintén hozzájuk fordulni problémáival. Minden szülőnek törekednie kell arra, hogy kiérdemelje gyermeke bizalmát, - hogy a gyermeknek legyen bátorsága szüleihez fordulni problémáival, - beleértve itt a nemiség és a szexuális élet kérdéseit is.

A családi életre nevelés szakszerűséget követel a szülőtől, úgy mint minden alkotó emberi tevékenység. Minden esetben tudatos cselekvésnek kell lennie. A családi életre gyermekét felkészítő szülőnek ismernie kell gyermeke testi és pszichés fejlődését, tisztában kell lennie azokkal a teendőkkel, melyeket helyette senki más el nem végezhet.

"Szülővé nevelést, a modern szülővé nevelést kell szem előtt tartani a családi életre nevelésen belül." /Gál E. - Ortutay Zs., 1975./

Sokan hangoztatják, nem könnyű ma modern szülőnek lenni. A modern szülő össze tudja egyeztetni a hivatást, a közéletet és a családi életet.

A családi életre nevelés során a gyakorlatban is be kell mutatni a család mindennapi életének megszervezését, a családi szerepek betöltését, az egymás iránti tiszteletet, felelősséget. Mindez a család természetes életén keresztül kell, hogy történjék. A szülő minden tevékenységével, az együttlét minden pillanatában teljes személyiségével nevel. Igen fontos, hogy a családi együttlét alatt, a szülők vonják be gyermeküket a család mindennapi teendőibe, tegyék vonzóvá, tartalmassá a gyermekkel együtt töltött időt.

Fiatal kortól kezdve ki kell alakítani a családi élet iránti szeretetet.

A szülő kötelessége a szexuális nevelés is. Nem könnyű a szexuális kérdésekről a gyermekkel beszélni. Hogyan is lehet? - kérdezi a legtöbb szülő. Közvetlenül, őszintén és minél világosabban. Senki más nem végezheti el ezt a feladatot, csak a szülő. A felvilágosítás és nevelés legnagyobb és legnehezebb része a szülők feladata. Ez érthető is, hiszen ők állnak legközelebb gyermekeikhez. Ők látják a gyermek fejlődését napról-napra, évről-évre. Legfontosabb itt is a példaadó nevelés, mert a gyermek megfigyelő képessége, következetessége és kritikája kérlelhetetlenül leleplezi a "kétlakiságot". A szülő nem bízhatja a jó szerencsére a tennivalókat, problémák esetén forduljon szakemberhez, a védőnőhöz, vagy kérje az iskola segítségét. Az iskola feladata, "hogy megfelelő módszerekkel irányítsa a családi nevelést, tanácsot adjon a szülőknek." /Dr. Ágoston Gy., 1973./

A gyermeket a családnak kell "nemének megfelelő, felelős magatartásra, harmonikus családi életre nevelni." /Dr. Komlósi S., 1979./ E munkából anyának, apának egyaránt ki kell vennie a részét. A szülőknek tudniuk kell, hogy a személyiség nemcsak a szavak által formálódik, hanem a család tagjai közti kapcsolat megnyilvánulásából. A gyakorlat azt mutatja, hogy a harmonikus szexuális életet élő szülők gyermekei könnyebben találják meg a maguk felnőtt életében az érzelmi összhangot, a szexuális boldogságot.

A szülőknek kell elősegíteniük a gyermeki nemi szerep kialakulásának tudatát. A fiúkban azt kell tudatosítani, hogy ők az erősebbek, és ezért gyengédséget tanusítsanak a lányok iránt. A lányokban pedig kezdettől fogva erősíteni kell az anyai örömet és a felelősségérzetet a gyermek iránt. A kisgyermekkorú öltöztetési szokások is fontos eszközei a nemi szerepek kialakításának.

A szülőknek rá kell nevelniük gyermeküket arra, hogy a szexuális élet nyílt téma legyen. Ez sajnos napjainkban még nem egyszer csak kíváncsi, ritkábban társadalmi gyakorlat. A gyermek szégyenérzetét, bűntudatát, titkolózását mindenképpen fel kell oldani a szülőknek és meg kell értetni a gyermekkel, hogy a számára kellemetlen problémákat is nyíltan meg kell beszélni hozzátartozóival. A gyermeket tapintattal, türelemmel segíteni kell ebben.

A gyakorlatban nem egyszer találkozunk hibás szülői szem-

lélettel. Ezért szükséges a szülők családi életre vonatkozó ismereteinek állandó továbbfejlesztése, szükségesek a szak-könyvek. A könyv azonban nem elég, mert a gyermek, a fiatal a szülők és a környezetében élők viselkedése által is formálódik.

A családban a feladatok nem lehetnek általános érvényűek. A feladatokat az adott családhoz mérten kell megállapítani és végezni. Különösen nehéz a veszélyeztetett gyermekek helyzete, akiknek a családképe nem egyszer negatív módon formálódik. Ma még nem minden szülő alkalmas arra, hogy gyermeket megfelelően felkészítse a családi életre, ezért is nagy az iskolák felelőssége e kérdésben. Természetesen az iskola joggal elvárja ezen szülőktől, hogy ne akadályozzák az iskola ez irányú tevékenységét. A szülők feladata az is, hogy a családi életre nevelés során igyekezzenek megismerni az iskola családi életre nevelő programját. Érdeklődjenek gyermekeiktől az órákon elhangzott kérdésekről, beszéljenek velük nyíltan és őszintén a felmerülő problémákról, vegyék komolyan serdülő gyermekeik gondjait. Segítsenek gyermekeiknek az ajánlott irodalom beszerzésében. Igen fontos, hogy a szülők igyekezzenek az otthoni életben a lehetőségekhez mérten optimálisan érvényesíteni az új családdideálnak megfelelő elveket. Osszák meg gyermekeikkel gondjaikat, problémáikat, bizzanak bennük és legyenek mindig készek a segítségadásra, tanácsadásra.

2.3. A családi életre nevelés feladatai az iskolai oktató-nevelő munkában

A Minisztertanács határozata alapján az állami oktatás minden formájában és a közművelődés, egészségnevelés keretében meg kellett kezdeni a fiatalság felkészítését a családi életre. Az 1974-75-ös tanévben országosan mintegy 60 általános és 30 középiskolában kísérleti jelleggel került bevezetésre a családi életre nevelés az osztályfőnöki órák keretében 4-6 órában, majd a tapasztalatok értékelésével és a szükséges oktatási, nevelési feltételek kialakításával párhuzamosan, két-három tanév alatt minden iskola fokozatosan beillesztette munkájába.

Az egységes nevelőmunka kialakításához az Egészségügyi- és Művelődésügyi minisztériumok közös irányelvet, módszertani útmutatót, segédanyagokat adtak ki. Az irányelvek a felnőve-
vők családi életre nevelését a szocialista személyiségformá-
lás részeként határozták meg.

Az irányelvek leszögezik a családi életre nevelés iskolai feladatait. A családi életre nevelésnek a nevelés minden területén érvényesülnie kell, mert ugyanolyan fontos, mint a munkára nevelés, a közeletiségre nevelés, a permanens művelődésre való felkészítés.

1975-ben megjelent az általános iskolák és középiskolák osztályfőnöki tantervi módosítása, és a módszertani útmutató. A módosítás indoklásának 4. pontja szerint nagyobb teret ka-

pott a családi életre való felkészítés, 20-20 órában foglalkoztak a témával. Az általános iskola minden felsőtagozatos osztályában évente 4-6 órát fordítottak a családi életre nevelés problémáinak feldolgozására, a középiskola I-IV. osztályában szintén évente 4-6 órát.

Az iskolai családi életre nevelés két irányú:

- részben szervezett, előre megtervezett osztályfőnöki órák keretén belül történik;
- részben a mindennapi nevelés során felmerülő problémák megoldását foglalja magában.

"A családi életre nevelés programja tehát oktatást is és nevelést is igényel. Ismereteket nyújt, pótol, rendszerez, téves értesüléseket és hiedelmeket igaz adatokkal cserél fel."

/Gál E. - Ortutay Zs., 1975./

Gondot okozott, hogy a családi életre neveléssel foglalkozó osztályfőnökök, pedagógusok felkészítésére csak a továbbképzési és az önképzési lehetőségek voltak adottak.

A Minisztertanács határozata kimondja, hogy az állami oktatásban, a kezdeti időszakban, amíg kellő számú és szakszerűen felkészített pedagógus nem áll rendelkezésre, a családi életre nevelést orvosok, egészségügyi dolgozók bevonásával kell megoldani. 1975 óta örvendetes módon a tanárképző főiskolák tantervébe és az OTKI Egészségügyi Főiskolai Kar tanterveibe is bekerült a családi életre nevelés. A védőnőképző szak tantervi irányelve a következőkben határozza meg az erre vonatkozó kép-

zés feladatát: "A végzett védőnőnek képzettsége alapján alkalmasnak kell lennie az iskolai feladatok megfelelő végzésére. Ennek keretében végzi az egészségnevelési tevékenységet - különösen a népesedéspolitikai határozatnak megfelelően - oktatja a családi életre nevelést". /Tanterv és Irányelv, 1975./

Az Oktatási Miniszter 114/1977./M.K.11./ OM számú utasítása alapján 1978-79 tanévtől kezdődően bevezetésre került "Az általános iskolai nevelés és oktatás terve I." E szerint már az általános iskola 3. - 4. osztályaiban meg kell kezdeni a családi életre nevelést az osztályfőnöki órák keretében.

Ezzel bizonyos fokig bővült a nevelés lehetősége. Az új nevelési koncepció lehetővé tette a családi életre nevelés több részfeladatának megoldását az egész személyiségfejlesztés által. Ez a koncepció 4 blokkba csoportosítja az osztályfőnöki órákon megoldandó feladatokat, amelyek közvetve vagy közvetlenül a családi életre nevelés témakörébe tartoznak. Mind a négy blokkban több olyan téma szerepel, amely a személyiségnek vagy a közösségnek olyan fejlesztési problémájával foglalkozik, melynek pozitív megoldása a tanulót, mint leendő családtagot is érint. Ezekre a személyiségváltozásokra is szüksége lesz a szocialista típusú család megvalósításához. Tartalmazza a közvetlen családi életre nevelés témáit is. A tanterv kötött és választható témákat ír elő. /Lásd melléklet!/
/

A pedagógusra bizza, hogy a kötött témákat hány osztály-

főnöki órán dolgozza fel.

A családi életre nevelés anyagát a tanulók elért tudáshoz, általános műveltségéhez és életkori sajátosságaihoz mértén állították össze. Nincs meghatározva, hogy fiúknak, lányoknak közösen, vagy külön-külön szervezzék-e az órákat, ezt az osztályfőnök maga dönti el, de figyelembe kell vennie, hogy olyan megoldást válasszon, amely legjobban segíti a családi életre nevelés eredményességét. E koncepció, tehát nagyobb lehetőséget biztosít az osztályfőnöknek. A tanterv, az egyes órák témáját 10-15 sorban tartalmilag is kifejti, ez azt biztosítja, hogy minden osztályfőnök azonos felfogásban foglalkozzon az egyes témákkal. A középiskolai tanterv az általános iskolával azonos koncepció szerint határozza meg a feladatokat, természetesen figyelembe véve a középiskolai korosztály fejlődési sajátosságait. /A gimnáziumi nevelés és oktatás terve; Eü. szakközépiskolai nevelés és oktatás terve./

Az osztályfőnöki témák között vannak speciális egészségügyi ismereteket, tudást igénylő témák, ezért ajánlatos az iskolaorvos, szakorvosok, egészségügyi védőnők közreműködését kérni, de az osztályfőnök ismeri leginkább a tanulókat, ezért neki kell felderíteni a témákkal kapcsolatos problémákat és a szakemberekkel közösen kell megtalálni a tanulók elvárásainak megfelelő módszereket is. Az osztályfőnöknek elméletileg jól fel kell készülnie az órákra, fel kell használnia az előző osztályok tematikájának alapvető ismereteit is. Át kell tekin-

teni a különböző szaktárgyakban rejlő lehetőségeket. Munkáját nagy mértékben elősegíti, ha az osztályában oktató pedagógusok együttműködnek vele és az egymással kapcsolódó tananyagrészeknél figyelembe veszik az osztályfőnöki órák anyagát. Az az osztályfőnök válhat alkalmassá az új nevelési feladatokra, aki teljes mélységében megismeri, magáévá teszi, igaznak érzi azokat az ismereteket, amelyeket a tanulókkal el akar fogadtatni. A cél érdekében állandóan fejleszteni, bővíteni kell saját ismereteit. Az önképzés mellett igen lényeges, osztálya tanulóinak alapos ismerete. Ismernie kell az egyes tanulókat foglalkoztató kérdéseket, problémákat. Ezt azonban csak akkor tudja elérni, ha sikerül az osztályközösséggel nyílt, bizalmas légkört teremtenie és sikerül megnyernie a szülők segítségét is. Az osztályfőnöki órák témáiról szülői értekezleteken tájékoztatni kell a szülőket. Az osztályfőnök a családlátogatások során minden családban informálódjon arról, hogyan végzi a család gyermekének családi életre való felkészítését. Az osztályfőnöknek feladata az is, hogy hangolja össze az iskolában és a családban folyó családi életre nevelést.

A családi életre nevelés alapos felkészülést igényel a nevelőtestületektől is.

Mint a fentiekből kitűnik, az intézményes családi életre nevelésben legnagyobb szerepük az osztályfőnöki óráknak van, de figyelmet érdemelnek az osztályfőnöki órán kívüli lehetőségek is.

Elsőnek emliteném a szaktanárok által nyújtott lehetőségek kihasználását. Szinte nincs olyan tantárgy, amely közvetlenül vagy közvetve ne kapcsolódna valamelyik témához.

Az egyes iskolai tantárgyak részesei lehetnek a családi életre való nevelés megvalósításának, pl.: környezetismeret, történelem, állampolgári ismeret, világnézetünk alapjai, irodalom, rajz, biológia stb. E tárgyak családi életre vonatkozó ismeretanyagát is be kell kapcsolni az osztályfőnöki órák anyagába.

Az iskolában alkalom nyílik a családi életre nevelésre a tanítási órán kívül is, a tanulók szabadidejében. A szakkörök jó lehetőségei a családi életre nevelés segítésének.

Az iskolai vöröskeresztes szervezetek, az ifjúsági vöröskeresztes tanfolyamok, Nagylányok Iskolája, Családi élet iskolája, Csecsemőgondozási tanfolyamok is a családi életre nevelés szolgálatában kell, hogy álljanak.

Meg kell jegyezni, hogy ezek a szakkörök és tanfolyamok a tanulók körében igen kedveltek, a tanfolyamokon való résztvevők száma évről-évre nő.

Az ifjúsági szervezetek is részt vállalnak a családi életre nevelésben. Jelentőségük abban van, hogy magukévá teszik az iskolai programok alapelveit, segítik a tanulók szemléletének formálását. Az úttörő-, a KISz szervezetek tervszerűen összeállított, sajátos munkaprogramok segítségével vesznek részt a családi életre való nevelésben.

Segíthet az iskolának a jól működő szülői munkaközösség is, valamint egyéb más társadalmi szervek és intézmények /Pl.: Nőtanács, Népfront/.

A fentiek alapján az osztályfőnökök teendőit a következőkben foglalhatjuk össze:

a./ az osztályfőnöki órák megtartása

b./ az osztály tanulóival való egyéni foglalkozás

c./ együttműködés:

- iskolavezetéssel, nevelőtestülettel
- szakköröket, tanfolyamokat vezető szakemberekkel
- ifjúsági szervezetek iskolai és osztály vezetésével

d./ együttműködés az iskolán kívüli nevelési tényezőkkel:

- szülőkkel
- az iskolától független, de a családi életre nevelésben részt vállaló egyéb szervekkel, intézményekkel:

- az egészségügyi hálózattal
- a család és nővédelmi tanácsadóval
- a társadalmi szervekkel /Hazafias Népfront, TIT, Vöröskereszt stb./
- a közművelődési intézményekkel /művelődési házak, könyvtár, mozi stb./
- a tömegkommunikációs eszközökkel /TV, rádió, sajtó, vagyis felhasználja az egyes adások anyagát/

e./ a tanulókat ért hatások koordinálása.

Bizunk abban, hogy az otthonról hozott kedvező családi él-

mények az iskolában szerzett ismeretekkel gazdagodnak, hogy a család és az iskola közreműködésével a családi életre nevelés elérje célját. Ezáltal a fiatalok szemlélete, magatartása változik, gyermekek fognak születni, hogy ne a családtalanul megöregedett emberek legyenek többségben.

Családi életre nevelés az általános iskolában

1978-1979. tanévtől

/osztályfőnöki óra/

3. osztály

1. Szeretet és megbecsülés a családban +
2. Munkamegosztás a családban +
3. Népünk a családért
4. Szabadidő a családban +

4. osztály

1. A család örömei és gondjai +
2. Részvétel a házi munkában +
3. Lányok, fiúk az osztályban
4. Védjük egészségünket!

5. osztály

1. A család: a szülők és a gyermekek közössége +
2. A család gazdálkodó közösség +
3. Népünk jövője a gyermek
4. Az egészséges életrend +
5. Felkészülés a serdüléssel járó biológiai és pszichikus változásokra +
6. Szabadidő a családban

6. osztály

1. Fiúk és lányok barátsága +
2. A család a legkisebb közösség
3. A serdülők biológiai és higiéniai problémái +
4. A sport a serdülő életében +

7. osztály

1. A szocialista család +
2. A család gyermeket nevel
3. A fejlődő szervezet ellenségei +
4. A nemi érést +
5. Fiúk, lányok együttesében

8. osztály

1. Barátság, szerelem, szexualitás +
2. A házasság, a családtervezés +
3. Társválasztás, párválasztás +
4. Az ember civilizációs betegségei

Jelmagyarázat: + kötétt témák

Családi életre nevelés a középiskolában

/osztályfőnöki óra/

I. osztály

1. A serdüléssel járó problémák +
2. Fiúk és lányok új tartalmú barátsága +
3. A gyermek helye a családban +
4. Egészséges életmód

II. osztály

1. Felkészülés a családi életre +
2. A családi élet szépségei, nehézségei +
3. Egészséges szülők, egészséges gyermekek

III. osztály

1. A család társadalmi védelme +
2. A fejlődő család +
3. A mai szülők +
4. A nemi élet egészségügyi kérdései +
/nemenkénti csoportokban/
5. Egészséges életmód

IV. osztály

1. Felkészülés a szülői szerepre +
2. Párválasztás, házasság, családtervezés +

Jelmagyarázat: + kötött témák

2.4. A nemi nevelés problémái

A nemi nevelés feladata a pszichoszexuálisan is fejlett, párválasztásra és családalapításra érett ember kialakítása, aki képes és kész a szocialista elveknek megfelelő partnerkapcsolatra, házaséletre. A nemi nevelés a családi életre nevelés szolgálatában áll.

Szülők, pedagógusok körében elterjedt nézet szerint a nemi nevelés lényege csupán a szexuális felvilágosítás, pedig e két tevékenység nem ugyanaz. Viszonyuk az oktatás-nevelés viszonyához hasonlítható.

A fiatalok egy része nem a szülőktől, pedagógusoktól kapja a szexuális ismereteket, nem egyszer hasonló korú, vagy idősebb baráttól. Gyakran a tömegkommunikációs eszközökből /tv, rádió, film/. Ezek az ismeretek lehetnek reálisak, korszerűek, de nem egyszer a fiatal önmaga kénytelen értékelni, vagy minden értékelés nélkül magáévá teszi azokat. Vannak olyanok, akik megfelelő felkészültség nélkül, vagy tényleges magatartásuk által kezdenek nemi neveléshez. Sokszor felvetődik az a kérdés, egyáltalán szükséges-e a nemi nevelés. Egyértelműen állíthatjuk, hogy szükség van e nevelésre, az egyén, annak környezete, a társadalom oldaláról egyaránt. A nemi nevelésnek fontos szerepe van a társadalmi szemlélet formálásában azért is, hogy minél több kívánt és örömmel várt gyermek szülessen.

A fiatalnak a szexualitásban rejlő sokféle pozitív le-

hetőséggel is meg kell tanulnia élni.

A nemi nevelés nem szakitható el a nevelés egészétől, a pszichoszexuális fejlődést, a nemi magatartás kibontakozását irányítani csak a személyiség egészét alakító neveléssel összhangban lehet. A pszichoszexuális fejlődés alapfontosságú része a személyiségfejlődésnek. Ha a fejlődést átengedjük a véletlennek, az eredmény kiszámíthatatlan. Párválasztási nehézségek, házassági konfliktusok, válások, felelőtlen nemi kapcsolatok lesznek a következményei. Különösen veszélyes lehet a serdülőkor, ha az ugrás-szerű fejlődés felkészületlenül éri a gyermeket.

A nemi nevelés feladatai sokrétűek: egészségnevelési, értelmi, erkölcsi, érzelmi nevelési célokat tartalmaz elsősorban. Alapelveire a nevelés általános alapelvei érvényesek.

- A nemi nevelés is a személyiség egészének fejlesztését szolgálja. A nemek közötti egyenjogúságra, kölcsönös megbecsülésre és felelősségvállalásra nevel.
- A nemi nevelés a koedukációban, a nemek együttnevelésében valósul meg. Ez nem zárja ki az egyéni foglalkozást, vagy a nemek különválasztását egyes témák megbeszélésénél, de a különválasztás nem lehet gyakori.
- Nem célszerű megvárni a gyermek szexuális kérdéseit. A káros tapasztalatok elkerülése érdekében a nevelőnek kell felvetnie a problémákat.

- A nemi nevelésben nem a tilalmakat, a büntetést, a fenyegetést, a megszégyenítést tekintjük célravezető módszernek, hanem a dicséretet, az elismerést, az értékelést.
- A gyermek fejlődéséhez és igényeihez alkalmazkodva folyamatosan kell végezni a nemi nevelést.
- A nemi nevelés szerves része legyen az egységes nevelési folyamatnak. Össze kell hangolni a család, az iskola és más nevelési tényezők hatásait.
- E nevelés csak úgy lehet hatékony, ha kölcsönös bizalom és teljes őszinteség alapján történik.

A biológiai akceleráció következtében a fiatalok szexuális igénye - a szexuális élet megkezdésének időpontja - a korábbiakhoz képest előbbre tolódott. "A nemi életre biológiailag alkalmassá vált ifjú szellemileg, erkölcsileg még éretlen a nemi kapcsolattal járó felelősség vállalására, nem is beszélve arról, hogy a nemi kapcsolat következményei anyagi felelősséggel is járhatnak". /Dr. Ágoston Gy., 1978./

A nevelés feladata gazdag, sokirányú érdeklődésrendszer kialakítása, az akarat edzése, erkölcsi színvonaligény kialakítása, egészséges, aktív életmód biztosítása. Mindezek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a szexuális élet megkezdése későbbre tolódik és a szexuális érdeklődés nem kerül korán a fiatalok gondolkodásának középpontjába.

3. A vizsgálat célja, módszerei és körülményei

Témám vizsgálatát a Minisztertanács 1040/1973./X.18.sz. határozatában rögzített intézkedések tették indokolttá.

Népesedéspolitikánkban a családok megerősítése, a családi élet egészséges fejlődésének elősegítése, a szocialista családmódel megvalósítása központi helyet foglal el. Ennek felismerése indított arra, hogy vizsgáljam a 16 - 20 éves tanuló fiataloknak a családi életéről alkotott elképzeléseit és az azokat motiváló tényezőket.

Vizsgálatom célja az volt, hogy a tanuló fiatalok családdideáljáról nyert ismereteket felhasználhassuk, egyrészt a főiskolás védőnőszakos hallgatók oktatási- nevelési tervének készítésekor, másrészt oktató-nevelő munkánkban.

A védőnő az anya- gyermekvédelem szakavatott dolgozója, feladatainak középpontjában a családvédelem áll, így nagy jelentőségű, hogy ő maga mennyire tartja fontosnak a családot, milyenek a családról kialakított nézetei. Ebből következik, hogy a védőnő hallgatók oktatása- nevelése során törekednünk kell a szocialista családdideál kialakítására, illetve megerősítésére.

Vizsgálataimat a következő kutatási fázisok szerint végeztem:

E l ő k é s z i t é s :

a. Munkám megkezdésekor elsőként a témához kapcsolódó irodalmat tanulmányoztam.

b. Ezután mérlegeltem a kívánt adatok összegyűjtésében alkalmazandó különféle vizsgálati eljárásokat, módszereket. Kérdőív alkalmazása mellett döntöttem, adatkiegészítésre pedig az interjú módszerét választottam.

Kérdőíves vizsgálat esetén a kapott információ az egyének előre rögzített kérdésekre adott válaszaikra vonatkozik. A kapott eredményeket - az ankét módszer sikerét - a feltejtett kérdések milyensége nagy mértékben meghatározza.

"Interjúnál a kérdező és a kérdezett egyaránt jelen van a kérdezés és válaszadás folyamán, s ez nagyobb rugalmasságot biztosít az információ előcsalogatásában, ezenkívül a kérdező meg is figyelheti mind a vizsgált személyt, mind a válaszolás keretét szolgáló totális szituációt".
/Cseh-Szombathy L. - Ferge Zs., 1971./

c. Meghatároztam, hogy kutatásom során milyen információt kívánok kapni a tanulóktól és ehhez milyen típusú kérdőívre van szükségem.

d. Elkészítettem a kérdőív első változatát. Az elkészített kérdőív 39 kérdésből állt.

A kérdések arra irányultak, hogy megállapítsam:

- a tanulók élet- és családi körülményei mennyire motiválják a tanuló fiatalok családról való elképzeléseit;

- milyen a tanuló fiatalok családdideálja, milyen elképzeléseik vannak a családi életre való felkészülésről, párválasztásról, házasságkötésről, családtervezésről;

- a fiatalok családi élettel kapcsolatos irodalmi ismeretszerzését;

- hogyan értékelik a saját családi életre való felkészítésüket és ezzel kapcsolatban milyen elvárásaik vannak;

- hogyan értelmezik a család /házastárs, gyermek/ iránti felelősséget;

- mennyire befolyásolja a tanulóknak a családra vonatkozó elképzeléseit, terveit az a tény, hogy milyen típusú iskolába járnak.

e. Felülvizsgáltam a kérdéseket, próbafelelvételt készítettem. A kérdőívet 20 fős tanulói csoporttal kitölttettem. Ezután ellenőriztem a kérdések érthetőségét és, hogy van-e közöttük félrevezető kérdés. A próbafelelvétel alkalmával egy kérdés félreérthetőnek bizonyult, és ezt a kérdést a kérdőívről kihagytam. Próbafelelvétel után a tapasztalatokat összegeztem, meggyőződtem, hogy a mintavétel megfelel a célnak. A próbafelelvétel megmutatta azt is, hogy /egy kérdés kivételével/ jók, érthetőek a kérdőív kérdései, nem haladják meg a kérdezettek értelmi szintjét. Ezután kialakítottam a kérdőív végleges formáját, amely 38 kérdést tartalmazott.

A megszerkesztett, végleges kérdőívet sokszorosítottam.
/Kérdőív melléklet./

A vizsgálat ideje, helye; a kérdőívet kitöltők iskolai megoszlása, kora, neme:

Vizsgálatomat 1973 - 1976 közötti időben végeztem - a

Csongrád Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya Vezetőjének és az Állami Védőnőképző Iskola, majd az OTKI Egészségügyi Főiskola Védőnői Szak szegedi tagozatának vezetője engedélyével.

Ezúton köszönöm a Csongrád Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya volt vezetőjének, dr. Szalontai Józsefnek, az Eü. Főiskola Védőnői Szak szegedi tagozata vezetőjének, dr. Szél Éva főiskolai tanárnak, a felméréshez segítséget nyújtó középiskolák igazgatóinak, osztályfőnökeinek munkámhoz adott támogatását.

Vizsgálatomat Csongrád megye három városának szakközépiskoláiban végeztem. Makón a Juhász Gyula Mezőgazdasági- és Egészségügyi Szakközépiskola két 3. osztályában /51 leány/; Szentesen a Közgazdasági- és Egészségügyi Szakközépiskola két 3. osztályában /56 leány/; Hódmezővásárhelyen a Frankel Leó Közgazdasági- és Egészségügyi Szakközépiskola két 3. osztályában /69 leány/; az Állami Védőnőképző Iskola egészségügyi szakközépiskolákban érettségizett osztályában /46 leány/ és az ÁVI általános gimnáziumokban végzett I. - II. évfolyamában /182 leány/; /az Eü. Főiskolai Kar 122 védőnő szakos szegedi hallgatója/ szervezett óra keretében töltötte ki a kérdőíveket, biztosítva az anonimitást, annak érdekében, hogy őszintébb válaszokat kapjak.

A kérdőív kitöltésével kapcsolatos tudnivalókról tájékoztatást kaptak a tanulók. Ily módon 526 leány /az egészségügyi szakközépiskolákba, a Védőnőképzőbe és az Egészség-

ügyi Főiskolai Kar védőnői szakára kizárólag lányok járnak/ véleményét ismertük meg.

A vizsgált személyek tehát meghatározott korúak és egyneműek voltak, megegyeztek abban is, hogy az egészségügy iránt - a védőnői munka iránt is - az átlagosnál jobban érdeklődnek.

A kérdésekre kapott válaszokat csoportosítottam, táblázatokba összesítettem és statisztikai módszer segítségével feldolgoztam.

A vizsgált személyeket három csoportba osztottam, az elsőbe az egészségügyi szakközépiskolásokat és a védőnőképzős hallgatókat, a másodikba az elsőéves, a harmadikba a másodéves védőnőszakos főiskolai hallgatókat.

A kapott adatokat /adatkiegészítés szempontjából/ szóbeli interjú segítségével egészítettem ki. 59 elsőéves főiskolás hallgató körében alkalmaztam e módszert. Célom az volt, hogy kiegészítő adatokat gyűjtsek arra vonatkozóan, hogy a fiatalok a családi élettel kapcsolatos irodalmi ismereteik bővítéséhez honnan, milyen forrásból jutottak.

1979-ben vizsgálati anyagomat kiegészítettem azzal, hogy interjú lapon házastársi, szülői tulajdonságokat, jellemvonásokat, magatartásmódokat rangsoroltattam loo egészségügyi főiskolás védőnőképző szakos hallgatóval. Vizsgálatom során tájékozódni kívántam arról, hogy a fiatalok mit tartanak kiemelkedően fontosnak, nagyon lényegesnek, kevés-

bé lényegesnek és lényegtelennek leendő házastársuknál, valamint a gyermekek családi életre nevelése során.

1983-ban adatokat gyűjtöttem a szegedi városi Vöröskeresztes Szervezet közreműködésével arra vonatkozóan, hogy az egészségügyi védőnőképző szakos főiskolai oktatás-nevelés kezdetétől /1975/ napjainkig a másodéves főiskolás hallgatók Szeged város mely iskoláiban tartottak Ifjúsági Vöröskeresztes Csecsemőgondozási Tanfolyamokat, milyen volt a tanfolyamok látogatottsága és a tanfolyamokkal hallgatóink hogyan tudták segíteni az iskolás gyermekek szülői szerepekre való felkészítését.

K É R D Ő I V

1/ Hány fős családban él? 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

több:.....

2/ A család összetétele /száma/: szülők.....

nagyszülők.....

testvérek.....

féltestvérek.....

egyéb együttélők.....

3/ Nemek szerinti családi bontás: nő:fő

férfi:.....fő

4/ Szülei élnek-e? mindkettő él

csak az anya él

csak az apa él

5/ Lakhelye: nagyváros, kisváros, nagyközség, kisközség,

tanya-külterület

6/ Lakáshelyzete: családi ház főbérleti lakás

társasház szolgálati lakás

szövetkezeti lakás albérlet

szobák száma:.....

összkomfort: igen - nem

7/ Szülei iskolai végzettsége:

8 osztálynál kevesebbet végzett: anya - apa

8 osztályt végzett: anya - apa

középiskolát végzett: anya - apa

főiskolát, egyetemet végzett: anya - apa

egyéb iskolát végzett: anya - apa

- 17/ Családjával együtt töltött idő hozzájárult-e családké-
pének kialakításához? igen - nem
- 18/ Van-e szándéka családot alapítani? igen - nincs
- 19/ Párválasztásnál milyen szempontokat tart fontosnak?
/több választ is aláhúzhat!/ szerelem - egészségügyi
állapot - tetszés - vágy - rokonszenv - emberi
jó tulajdonságok - megfelelő anyagi helyzet - isko-
lázottság - egyéb: nincs megkötése
- 20/ Mennyi ismeretségi időt tart szükségesnek a házasságkö-
tés előtt? 2 év - 1 év - 6 hónap - 3 hónap -
- 1 hónap - egyéb idő:..... - nem tudja meghatá-
rozni
- 21/ Házasságkötés előtt mit beszél meg vőlegényével?
házastársi elképzeléseit - szülői elképzeléseit - a
családtervezést - egymás iránti szexuális felelősséget
- egyebet:.....
- 22/ Mit tart fontosnak a családi élet harmóniájának kialaki-
tásában? /több választ is jelölhet!/ szerelem - szere-
tet - gazdasági megalapozottság - kölcsönös bizalom
- megértés - alkalmazkodás - közös érdeklődés -
szexuális élet - gyermek - egyéb:.....
.....
- 23/ Szükségesnek tartja-e a gyermeket a családban?
feltétlenül - csak ha az anya nem dolgozik - ha anyagi
helyzete lehetővé teszi, hogy az anya kivegye a gyermek-
gondozási szabadságot - ha a nagymama vállalja a gyer-
mek felügyeletét - ha a gyermek bölcsődei elhelyezése
biztosított - ha az apa ki tudja venni részét a háztar-
tási munkából - ha biztos abban, hogy gyermeke egészsé-
ges lesz - nem feltétlenül

- 24/ Hány gyermeke legyen egy családnak? egy sem - 1 -
2 - 3 - 4 - 5 - több:.....
- 25/ Hány gyermeket szeretne? egyet sem - 1 - 2 - 3 -
4 - 5 - többet:.....
- 26/ Ha nem kíván gyermeket, miért?.....
- 27/ Testvéreinek száma befolyásolja-e, hogy hány gyermeket szeretne? igen - nem
- 28/ Mitől teszi függővé gyermekei számának alakulását?
lakáshelyzettől - anyagi helyzettől - munkakörülményektől - egyiktől sem
- 29/ Szükségesnek tartja-e, hogy a gyermek vállalása előtt meg kell teremteni fogadásának feltételeit?
igen - nem feltétlenül - nem
- 30/ Gyermeke megszületése után szeretné-e magát kizárólag a gyermek nevelésének szentelni? igen - nem
- 31/ Véleménye szerint van-e értelme a családtervezésnek?
igen - nem
- 32/ Jelölje meg fontossági sorrendben a családtervezéshez szükséges feltételeket /számozással/! / /megfelelő lakás - / /a férj állandó munkaviszonya, kereset -
/ /a feleség állandó munkaviszonya, keresete -
/ /a lakás megfelelő berendezése, felszerelése -
/ /autó - / /megértő, segítőkész férj, családtagok -
/ /egyéb:.....
- 33/ Tanulmányai alatt hallott-e a családi élet kérdéseiről?
igen - nem
- 34/ Mit olvasott a családi életéről? A mű szerzője:.....
..... címe:.....

- 35/ Szívesen hallgatna-e a családi élettel kapcsolatos elő-
adást? igen - nem
Szívesen néz-e a családi élettel kapcsolatos filmet, tv
műsort? igen - nem
- 36/ Miről szeretne hallani a családi életre neveléssel kap-
csolatban?.....
.....
- 37/ Véleménye szerint kik foglalkozzanak az ifjúság családi
életre nevelésével?.....
.....
- 38/ Mit ért a család /házastárs, gyermek/ iránti felelőssé-
gen?.....
.....

4. Vizsgálati eredmények, következtetések, nevelési feladatok

4.1. Az élet- és családi körülmények motiváló hatása a tanuló fiatalok családi életéről alkotott elképzeléseire

Vizsgálati eredmények elemzése, értékelése:

A kérdőívvel megkérdezett 526 tanuló ugyanennyi családot képvisel, mert mindegyikük tagja az ország különböző területén élő egy-egy családnak. /Az Állami Védőnőképző Iskolába és az OTKI Eü. Főiskola Védőnői Szakára az ország különböző területeiről történik a beiskolázás./

A fenti családok családtagjainak a száma 2212 fő. Tehát, egy-egy családban átlagosan 4,2 személy él, beleszámítva a választ adó tanulót is.

A tanulók kettő-, három-, négy-, öt-, hat-, hét-, nyolc-, kilenc- és tizenkét- tagú családokban élnek.

A megkérdezettek 40,11 %-a él négytagú családban /ez a legtöbb/, háromtagú családban 23 %. Jelentős az öttagú családok százaléka is, 21,86 %. Figyelemre méltó a kéttagú családokban élők aránya /3,8 %/, mert ezek a családok csonkák, egy szülő és egy gyermek /a választ adó tanuló/ él együtt. Két tanuló él kilenc-, illetve egy tanuló tizenkét-tagú családban.

Ezek a számadatok azt mutatják, hogy a "kis család" a

jellemzőbb típus. A "kis család"-okon belül jelentős a két gyermeket nevelő, de sok az "egykés" család is.

A vizsgált családokat 44,48 %-ban szülők, 6,28 %-ban nagyszülők, 46,65 %-ban testvérek, 1,17 %-ban féltestvérek és 1,4 %-ban egyéb együttélők /élettársak, rokonok, eltartottak/ alkotják.

Kevés családban van nagyszülő, mindössze az együttélők /2212 főnek/ 6,28 %-a, 139 fő. /1.sz. táblázat/

Jellemző, hogy a vizsgáltak családjában a női nem a domináló, 62,92 %.

A választ adók egyötöde félárva, vagy az anyja, vagy csak az apja él. /2/a, 2/b.sz. táblázat/

A családok 8,36 %-ában /44 család/ a szülők külön élnek. A szülők válása, vagy különélése óta a tanulók főleg anyjukkal élnek együtt. /3.sz. táblázat/

A vizsgálatomba bevont tanulók 11,59 %-a nagyvárosban, 30,98 %-a kisvárosban, 27,37 %-a nagyközségben, 27,18 %-a kisközségben, 2,28 %-a tanyán, külterületen él. Lakhelyet nem jelölt 0,57 %. /4/a, 4/b.sz. táblázat/

A tanulók szüleinek 54,49 %-a fizikai-, 22,5 %-a szellemi dolgozó, a többi egyéb foglalkozású.

Az anyák 32,3 %-a a háztartási teendőket látja el. /5.sz. táblázat/

A szülők iskolai végzettségét vizsgálva, megállapít-

ható, hogy az anyák többsége, 43,42 %-a, az apák 35,24 %-a elvégezte a 8 általánost. Kevés szülőnek van főiskolai vagy egyetemi végzettsége /az anyák 3,04 %-ának, az apák 11,28 %-ának/.

A vizsgálat azt is mutatja, igen magas a 8 általánost el nem végzett szülők száma /az anyák 30,28 %-a, az apák 21,78 %-a/.

Az apák közül többen végeztek középiskolát, egyetemet, főiskolát mint az anyák. /6.sz. táblázat/

Arra a kérdésre, hogy mennyi a szülők havi keresete a 7/a és a 7/b táblázat utal. A kérdőíves vizsgálat során nem lehet pontosan megítélni a szülők havi keresetét, mert nem biztos, hogy a tanulói válaszok pontosak, reálisak.

A család érzelmi légkörének milyensége a családi életre nevelés, a családkép kialakítása szempontjából nélkülözhetetlen. A megkérdezett tanulók 75,66 %-a "jónak" tartja családjának légkörét, - ez örvendetes. "Megfelelő"-nek 21,86 %-a és csak 2,47 % /13 fő/ tartja "rossz"-nak. /3.sz. ábra./ /8/a, 8/b.sz. táblázat/

Ennek a 13 tanulónak kérdőiveit elemezve kerestem a rossz családi légkör okait, azt, hogy ez mennyire befolyásolja a tanulók családról kialakított véleményét:

- Négy tanuló háromtagú családban él. Közülük egynek csak az anyja él, egynek 21 évi házasság után elváltak a szülei. Két tanuló családjában együtt élnek a szülők. Anya-

gi és lakáshelyzetük jónak mondható. Kettő érzelmileg az anyjához, egy mindkét szülőhöz és egy a testvéréhez kötődik jobban. Mind a négyen több gyermeket kívánnak szülni és nevelni, mint amennyi családjukban van. A gyermekek megszületését anyagi és lakáshelyzetüktől teszik elsősorban függővé. Közülük kettő a családi életre neveléssel kapcsolatban nem kíván tanácsot elfogadni senkitől. A harmadik így válaszolt: "elsősorban magamtól fogadok el."

A szülő - gyermek nem megfelelő kapcsolatára utal - három tanulónál, - hogy másként kívánják saját gyermekeiket családi életre nevelni, mint ahogyan őket nevelték, illetve "nem nevelték" szüleik. A negyedik tanuló "egy határon túl" már nem kívánja követni szülei "nevelését" - ez a serdülő és a felnőtt kor. Egy tanuló kifogásolja szülei példamutatását a magánéletben: "Olyan ember legyen /a szülő/, akire fel lehet nézni, tisztelni lehet, nem pedig megvetni" - írja.

- Hat tanuló négytagú családban él. Ezek közül ötnek a családjában együtt élnek a szülők, és egy-egy testvér van a választ adón kívül. A hatodik családban az anya meghalt, az apa él, élettársa van, egy testvér tartozik még a családhoz. Két családnál egyik szülő sem végezte el az általános iskola nyolc osztályát, a harmadiknál az anya nem végezte el. Három tanuló érzelmileg anyjához, egy testvéréhez, egy nagyszüleihez és az anya nélkül nevelkedő a keresztanyjához

kötődik jobban. Négy tanuló 3 - 3 gyermeket szeretne, egy négyet, egy pedig kettőt. Tehát többet, mint amennyi a családjukban van. Családi életre vonatkozó tanácsot csak kettő fogad el szüleitől, a többi udvarlójától, barátnőjétől, unoka nővére férjétől. Öten egészen másként kívánják saját, leendő gyermekeiket családi életre nevelni, mint őket nevelték, mert szüleik nevelési elveit és módszereit nem tartják megfelelőnek. Mindezek a jelzések a szülőkhöz kapcsolódó érzelmi kötődés hiányát is mutatják.

- Három tanuló él öttagú családban. Egyik tanuló szülei öt évi házasság után elváltak, mindketten új házasságot kötöttek. A gyermek /az elvált szülők gyermeke/ anyjával, nevelő apjával és nagyszüleivel él együtt. A családok anyagi és lakáshelyzete elfogadható. Mindnyájan három-három gyermeket szeretnének. Kettő nem fogad el a szülőktől tanácsot a családi élettel kapcsolatban. Egészen másként kívánják nevelni családi életre gyermekeiket, mint ahogyan a szülők őket nevelték: "mert több szeretetet, megértést, bizalmat kell adni a gyermeknek, mint én kaptam, fokozottabban kell foglalkozni a gyermekkel a serdülő korban" - írja egyikük. Kifogásolják szüleik rossz nevelési módszereit. "Ideális, boldog, közös megértésen alapuló család megteremtésére" törekszenek.

Összefoglalva levonhatjuk azt a következtetést, hogy a fenti tizenhárom tanuló családjában a családi légkör valóban nem a "legmegfelelőbb". Hiányzik a gyermekeknek a szülők-

höz való mély érzelmi kötődése, az egymás iránti szeretet, törődés. A szülőktől a családi élet kérdéseire vonatkozó tanácsot legtöbbször nem igénylik, nem is fogadják el. Érzelmileg másokhoz állnak közelebb, tehát nem szüleiktől várják a családi élet útmutatásait. Világosan látszik, hogy a családok megromlott légköre nagy mértékben hozzájárul a gyermekek egyensúlyvesztéséhez.

A fentiekből következik, hogy a szülő és a gyermek közötti kötődés nagyon fontos a szülő számára is, de még fontosabb a gyermek szempontjából, annak értelmi - érzelmi fejlődéséhez - családképének formálódásához.

A kérdőíven feltüntetett "Érzelmileg kihez kötődik jobban?" - kérdésre 608 válasz érkezett, ez több mint a tanulók száma, mert néhányan több személyt is jelöltek. A tanulók 47 %-a édesanyjához kötődik jobban érzelmileg. A tanulók csak az apához való érzelmi kötődése kevés /7%/, elsősorban azok válaszoltak így, akiknek a családjából hiányzik az anya, vagy az apa többet foglalkozik gyermeke nevelésével. A mindkét szülőhöz való egyforma érzelmi kötődést a tanulók egyötöde jelezte /121 fő/. Ez kevés, mert a gyermek helyes személyiségfejlődése szempontjából fontos lenne az anyához, az apához való érzelmi kötődés. A tanulók egy része érzelmileg testvéreikhez kötődik, főleg azok, akik három - négy - öttagú családokban élnek.

A vizsgálati anyag szerint az 526 választ adó tanuló-

nak összesen 506 testvére van. Ezek közül sok az "egykés" család, illetve a testvér nélküli tanuló, /161-nek nincs testvére!/
.

A nagyszülők létszáma 139 fő /a 2212 családtagból/. A tanulók ebből érzelmileg csak 17-hez kötődnek jobban. Ezek a nagyszülők - vizsgálatunk szerint - a gyermekek nevelésével is többet foglalkoznak. /4.sz. ábra./ /9.sz. táblázat./ Bár itt utólag meg kell jegyezni, hogy kérdőívem ezen kérdése választ adás szempontjából félrevezető, tekintettel arra, hogy a tanuló több személyt is jelölhetett.

A "Családján belül ki foglalkozik többet a gyermek /gyermekek/ nevelésével?" kérdésre a tanulók azt válaszolták, hogy legtöbbször az anya /516 anya közül 395 foglalkozik többet/.

Az anyák egyharmada - a vizsgált családokban - nem dolgozik, illetve háztartási munkát végez. A többség dolgozó, akik nagyobb terhet vállalnak a gyermeknevelésből is.

A gyermekek nevelésével - egyedül - kevés apa foglalkozik, különösen ha figyelembe vesszük azt a tényt is, hogy tíz családban csak az apa él, hisz ezekben a családokban a gyermekek nevelését az apáknak egyedül kell ellátniuk. /9. sz. táblázat./

Figyelmet érdemelnek arra a kérdésre kapott válaszok, hogy "Ugy fogja-e saját gyermekét családi életre nevelni, mint Önt nevelték szülei?" Egyértelműen "igen"-t válaszol-

tak a tanulók 15,58 %-ban, "egészen másként" 25,66 %-ban, "körülbelül úgy" 58,55 %-ban. /Egy tanuló nem válaszolt./
/10.sz. táblázat/

A "miért?" kérdésre adott válaszokat a tanulók mindhárom esetben indokolták.

Az "igen" válaszok mind azt bizonyítják, hogy ha a család harmonikus, kiegyensúlyozott, példamutató, szeretetteljes életet él, megfelelő módszereket alkalmaz a családi életre nevelés során, akkor gyermekét segíti, megfelelően készít fel az anyai, apai élethivatásra. Nélkülözhetetlennek tartják a nevelésben a jó, a bizalmas szülői-gyermekei kapcsolatot. Mindazt, amit szüleiktől tanultak, szeretnék "tovább adni" majd gyermekeiknek.

Néhány jellegzetes válasz:

- "Mert megtanítottak szeretni a családot, tisztelni családon keresztül az emberi kapcsolatokat, mert nem fosztottak meg a testvéri szeretettől".

- "Mert szüleim olyan nevelésben részesítettek, melyet teljes egészében elfogadok. Én is szeretnék családom számára olyan harmonikus, kiegyensúlyozott életet biztosítani, mint ők tettek".

- "Mert úgy érzem, a szüleim mindent elkövettek azért, hogy hasznossá váljak saját magam részére és másoké".

- "Mert úgy gondolom, hogy szüleim mindent elkövettek annak érdekében, hogy értékes, hasznos tagja legyek a tár-

sadalomnak".

- "Ugy érzem, szüleim nagyon a családi /közösségi/ életre neveltek. Ezt nagyon jónak tartom, mert az ember alapvetően közösségi lény, nem mindegy, hogy milyen!"

- "Sok testvér, nyugodt családi élet nagy hatással volt rám. Én sem akarok önző, egyke gyermeket."

- "A szüleimtől kapott nevelés számomra megfelelt, mert jó kapcsolat volt köztünk, becsületességre tanítottak, amit tudtak, megadtak."

Azok a tanulók, akik "körülbelül úgy"-gyal válaszoltak a fenti kérdésre, többé-kevésbé egyet értenek szüleik családi életre nevelésével, de azt némi változtatással, módosítással kívánják majd gyermekeik nevelésében felhasználni. Iskolai tanulmányaik alatt szerzett ismereteikkel gazdagabbá, eredményesebbé akarják tenni a nevelést. Őszintébb, bizalmasabb légkörben akarnak a kor követelményeinek megfelelően "modernebbül" nevelni.

Jellegzetesebb válaszok:

- "Mert szüleim megadtak mindent, és csak a jóra neveltek, de nem minden esetben merek bizalommal fordulni hozzájuk. Itt gondolok az első szerelemre, a szexuális kérdésekre."

- "Szeretnék olyan kontaktust kiépíteni anya és gyermeke között, mint nálunk volt, de nem várom el gyermekemtől, hogy mindenben kövessen, egyetértsen velem, és pont az én

tükörképemet alkossa. Munkára nevelem, de neki is legyen magánélete, véleménye".

- "Mert alapjában véve egyet értek szüleim nevelésével, legfeljebb magasabb iskolai végzettségem miatt viszek majd újat is a családi nevelésbe."

- "Vannak saját elképzeléseim is tanulmányaim alapján és ezt szeretném a gyakorlatban megvalósítani".

- "Azért nem úgy fogom nevelni teljes egészében, mert velem nem foglalkoztak eleget a szüleim, talán idő hiányában. Én szeretnék velük sokat foglalkozni, érdeklődni, őszinte emberré nevelni őket".

135 tanuló "egészen másként" akarja majd gyermekét családi életre nevelni, mint őket nevelték szüleik.

Dr. Aszódi Imre - Sárközi Andorné vizsgálataiból is kitűnik "a diákok gondolkodásmódjára jellemző, hogy elképzeléseik szerint sokan másként óhajtják majd saját gyermekeiket nevelni, mint ahogy őket a szülők nevelték." /Egészségnevelés, 1976./

A helytelen nevelés okai között több tanuló hangsúlyozta a veréssel való nevelést, mint rossz nevelési módszert.

Szocialista pedagógiánk is a legnagyobb hibának tartja a családi nevelésben a gyermekek testi fenytését. "Nem szabad olyan büntetést alkalmaznunk, amely megfélemlíti, megalázza, megszégyeníti a gyermeket, amely testi fájdalmat vagy súlyosabb konfliktust okozó lelki gyötrődést vált ki.

Nyomatékosan hangsúlyozzuk, hogy a mi pedagógiánktól idegen a testi fenyték, a verés minden formája". /dr. Ágoston György, 1973./

Akik nem kívánják szüleik nevelési elveit, módszereit alkalmazni a következő jellegzetesebb válaszokat irták:

- "Nem lehet gyermeket nevelni úgy, hogy a gyermek azért teljesítse szülei kérését, mert fél a veréstől".

- "Azért, mert - mi gyermekek, otthon - szüleink állandó elfoglaltsága miatt úgy, spontán felnőttünk".

- "Tanulmányaim során egészen más felfogásom alakult ki a családi életre nevelésről, mint a szüleimé".

- "Egyáltalán nem neveltek családi életre, ami igen megnehezítette eddigi életemet. Nem éreztem, hogy családban vagyok".

- "Nem tartom helyesnek nevelési módszereiket. Más családi légkört akarok kialakítani".

- "Munkám mellett nagyon sokat fogok törődni velük, és nem vallási szellemben fogom nevelni".

A szülők személyiségének kiegyensúlyozatlanságából hibák adódnak. A hangulati labilitás, személyiség, a szülők közötti kapcsolathány diszharmóniája befolyásolja az egész család légkörét, amely vagy megadja a gyermeknek a szükséges biztonságérzetet vagy a bizonytalanság és az elhagyatottság érzését kelti benne.

Összegezés:

A kérdésre adott válaszok bizonyítják, hogy a fiatalok

is teljesen egyetértenek a szocialista nevelési elvvel, verés nélkül, megfelelő módszerekkel kívánják majd gyermekeiket nevelni. Több tanuló válaszolt úgy, hogy családjára rendezetlen, kiegyensúlyozatlan, nem megfelelő családi légkörben él, szülei nem példaképei. Saját gyermeküket ideális körülmények között, jó szülőként kívánják nevelni.

Az elvált szülők gyermekei példás családi életet szeretnének majd élni, hogy jobb legyen gyermekeik helyzete, családi életre nevelése, mint sajátjuké.

A tanulók egy része nem ért egyet a szülők szigorú nevelési módszerével, gyermekeiknek "enyhébb" nevelést kívánnak nyújtani. Mások viszont nem tartják elég szigorúnak szüleik nevelési módszereit.

Hiányolták az apák nevelő tevékenységét, kívánják, hogy az "apához is nagyobb bizalommal fordulhasson a gyermek".

Helytelenítik, hogy több szülő "állandó elfoglaltságára" hivatkozva, keveset törődik gyermeke nevelésével.

Problémát jelentett a tanulók számára a késői információnyújtás, különösen a szexuális életre vonatkozóan. Fokozottabb foglalkozást igényelnek a serdülő korban a szülők-től. Kisgyermekkortól kezdve bizalommal, őszintén, nyíltan kívánnak a kérdésekkel foglalkozni.

Ki akarják iktatni nevelésükből a "vallási szellemben" való családi életre nevelést, modernebbül, kulturáltan, szüleit becsülő, szerető, tisztelő gyermeket kívánnak nevelni.

Örvendetes tényező, hogy a tanulók az iskolai tanulmányok során szerzett, tudományosan megalapozott, marxista szemléletű ismereteiket akarják felhasználni. Szüleik "maradi nevelési módszereit nem kívánják alkalmazni".

A megkérdezettek közül 41-en észreveszik a család és az iskola összhang nélküli nevelését, "meg akarják tartani az összhangot az iskola és a családi nevelés között".

Szocialista nevelésünk nagy jelentőséget tulajdonít a családi nevelésnek, de a nevelés eredményes csak akkor lehet, ha a társadalommal, az iskolával azonos célok és követelmények szerint történik.

1. táblázat

A megkérdőjelezett tanulók iskolánkénti és családtag szerinti megoszlása

Iskolák:	2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12		Összesen:	
	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban
Bü. szakközépisk. III. oszt.	4	4,54	15	17,04	45	51,13	16	18,18	3	3,40	4	4,54	-	-	1	1,13	-	-	-	-	-	-	88	16,73
Bü. szakközépisk. Végzett Védőnőképző Iskola	2	4,34	9	19,56	15	32,60	10	21,73	8	17,39	1	2,17	-	-	-	-	-	-	1	2,17	-	-	46	8,74
Gimnázium III. oszt.	5	5,68	23	26,13	32	36,36	22	25,00	4	4,54	2	2,27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	88	16,73
Állami Védőnőképző Iskola I. oszt.	2	2,73	10	13,69	33	45,20	17	23,28	8	10,95	2	2,73	1	1,36	-	-	-	-	-	-	-	-	73	13,87
Állami Védőnőképző Iskola II. oszt.	3	2,75	27	24,77	41	47,61	25	22,93	9	8,25	2	1,83	2	1,83	-	-	-	-	-	-	-	-	109	20,72
Bü. Főiskola Védőnői Szak	4	3,27	37	30,32	45	36,88	25	20,49	5	4,09	4	3,27	1	0,81	1	0,81	-	-	-	-	-	-	122	23,19
Összesen:	20	3,80	121	23,00	211	40,11	115	21,86	37	7,03	15	2,85	4	0,76	2	0,38	-	-	1	0,19	-	-	526	100,00

Családok összetétele családtagok szerint

Családtagok:	Bü. szakközépisk. III. oszt.		Bü. szakközépisk. Végzett ÁVI.		Gimnázium III. oszt.		ÁVI. I. oszt.		ÁVI. II. oszt.		Bü. Főiskola Védőnői Szak		Összesen:	
	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban
szülők	168		86		159		137		208		226		984	47,43
nagyszülők	23		16		24		21		19		36		139	6,28
testvérek /megkérdőjelezett együtt/	174		104		163		146		223		222		1032	46,65
féltestvérek	5		-		2		10		1		8		26	1,17
egyéb együttélők	1		2		7		5		9		7		31	1,40
Összesen:	371		208		355		319		460		499		2212	100,00

Nemek szerinti családi bontás

/EÖ. Főiskola Védőnői Szak/

Nemek	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Összesen : szám %									
	t a g u c s a l á d b a n																		
nő	8	78	116	70	19	15	6	3	-	315 63,12									
férfi	-	33	64	55	11	13	2	6	-	184 36,87									
Összesen	1,60	8	22,24	111	36,07	180	25,05	125	6,01	30	5,61	28	1,60	8	1,80	9	-	-	499 100,00

Szülők élnek-e ?

A szülők közül	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Összesen:	
	t a g u c s a l á d b a n										szám %
mindkettő él	2	34	41	24	5	4	1	1	-	112	91,80
csak az anyja él	2	3	4	1	-	-	-	-	-	10	8,19
csak az apa él	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Összesen :	4	37	45	25	5	4	1	1	-	122	100,00

Szülei együtt élnek-e ?

Iskolák	Igen		Nem		Egyik szülő meghalt		Nem választott		Összes család	
	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban
Középisk. és ÁVI	341	84,40	33	8,16	29	7,17	1	0,24	404	100,00
EU. Főiskola	100	81,96	11	9,01	10	8,19	1	0,81	122	100,00

A szülők hány évi házasság után váltak el ?

Iskolák	Külön élnek, nem váltak el	Nem vá- lasztott	é																								Összesen:		
			v																										
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Középfok. és ÁVI	2	5	1	2	2	4	7	-	1	1	1	2	1	1	2	-	1	3	-	1	-	1	1	-	-	-	-	1	40
EU. Főiskola	-	-	1	1	1	-	-	-	-	1	-	2	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	11

A megkérdozett tanuló a szülők válása óta együtt él

Iskolák	Anyjával		Apjával		Testvérével		Negyszülővel		Másval		Összesen:	
	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban
Középisk. és ÁVI	23	69,69	6	18,18	-	-	3	9,09	1	3,03	33	100,00
EU. Főiskola	11	100,00	-	-	-	-	-	-	-	-	11	100,00

Elvált szülők közül új házasságot, élettársi kapcsolatot kötött

Iskolák	Anyja		Apa		Mindkettő		Egyik sem		Nem választott		Összesen:	
	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban
Középisk. és ÁVI	4	12,12	9	27,27	11	33,33	8	24,24	1	3,03	33	100,00
EU. Főiskola	-	-	2	18,18	5	45,45	4	36,36	-	-	11	100,00

A megkérdőjeztett hallgatók lakhely szerinti megoszlása

/Középiskola és ÁVI/

Nagyváros		Kisváros		Nagyközség		Kisközség		Tanya, külterület		Nem jelölt lakhelyek		Összesen:	
számmal	%-ban	számmal	%-ban	számmal	%-ban	számmal	%-ban	számmal	%-ban	számmal	%-ban	számmal	%-ban
30	7,42	138	34,15	112	27,72	113	27,97	9	2,22	2	0,49	404	100,0

A megkérdézett hallgatók lakhely szerinti megoszlása

/Eü. Főiskola Védőnői Szak Szeged/

Nagyváros		Kisváros		Nagyközség		Kisközség		Tanya, külterület		Nem jelölt lakhelyet		Összesen:	
szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
31	25,40	25	20,49	32	26,22	30	24,59	3	2,45	1	0,81	122	100,00

Szülők foglalkozása

N é p g a z d a s á g i á g a k		Középiskola és Állami Védőnőképző Iskola										Eü. Főiskola Védőnői Szak Szeged									
		A n y a		A p a		E g y ü t t		A n y a		A p a		E g y ü t t		A n y a		A p a		E g y ü t t			
		fizikai	szellemi	fizikai	szellemi	fizikai	szellemi	fizikai	szellemi	fizikai	szellemi	fizikai	szellemi	fizikai	szellemi	fizikai	szellemi	fizikai	szellemi		
ipar		73	15	128	32	201	47	17	6	34	7	51	13	17	6	34	7	51	13		
mezőgazdaság		47	9	90	16	137	25	13	7	21	16	34	23	13	7	21	16	34	23		
szállítás, kereskedelem, szolgáltatás		45	12	31	6	76	18	11	7	5	2	16	9	11	7	5	2	16	9		
egészségügy, kulturális intézmény		18	24	9	13	27	37	4	15	1	7	5	22	4	15	1	7	5	22		
közigazgatás és egyéb hely		3	7	-	16	3	23	1	6	1	5	2	11	1	6	1	5	2	11		
Ö s s z e s e n :		számban	186	67	258	83	444	150	46	41	62	37	108	78	46	41	62	37	108	78	
		%-ban	46,73	16,83	68,07	21,89	57,14	19,30	37,70	33,60	54,38	32,45	45,76	33,05	37,70	33,60	54,38	32,45	45,76	33,05	
nyugdíjas		számban	7	35	42	3	42	17	4	13	17	4	21	17	4	13	17	4	21	17	
		%-ban	1,75	9,23	5,40	3,75	11,43	5,40	3,27	11,40	11,40	3,27	7,20	7,20	3,27	11,40	11,40	3,27	7,20	7,20	
háztartásbeli		számban	138	-	-	138	138	30	-	-	-	30	30	30	30	-	-	-	30	30	
		%-ban	34,67	-	-	17,76	17,76	24,59	-	-	-	-	12,71	12,71	24,59	-	-	-	12,71	12,71	
nem válaszolt		számban	-	3	3	3	3	1	2	2	2	3	3	1	2	2	2	3	3	3	
		%-ban	-	0,79	0,38	0,38	0,38	0,81	1,75	1,75	1,75	1,27	1,27	0,81	1,75	1,75	1,75	1,27	1,27	1,27	
Mind Összesen :		számban	398	379	777 +	777 +	777 +	122	114	114	114	236 +	236 +	122	114	114	114	236 +	236 +	236 +	
		%-ban	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	

+ nevelőszülőkkel együtt

A szülők iskolai végzettsége

Iskolai végzettség		Szakoképzésk. és ÁVT		Eü. Főisk. Védőnői Szak		Mind összesen	
		Anyá	Apa	Anyá	Apa	Anyá	Apa
8 általánosnál kevesebb	szám	131	94	28	16	159	110
	%	32,50	23,91	22,95	14,28	30,28	21,78
8 általános	szám	180	147	48	31	228	178
	%	44,66	37,40	39,34	27,67	43,42	35,24
Középiskola	szám	35	47	15	15	50	62
	%	8,68	11,95	12,29	13,39	9,52	12,27
Főiskola, Egyetem	szám	8	37	8	20	16	57
	%	1,98	9,41	6,55	17,85	3,04	11,28
Egyéb iskola	szám	44	53	23	30	67	83
	%	10,91	13,48	18,85	26,78	12,76	16,43
Nem válaszolt	szám	5	15	-	-	5	15
	%	1,24	3,81	-	-	0,95	2,97
Ö s s z e s e n :		403 ⁺	393 ⁺	122	112 ⁺	525	505

⁺A tanulók elhalt szülei iskolai végzettségét is jelölték, mások a nevelőszülőkét.

Szülők összkeresete

/Középiskola és ÁVI/

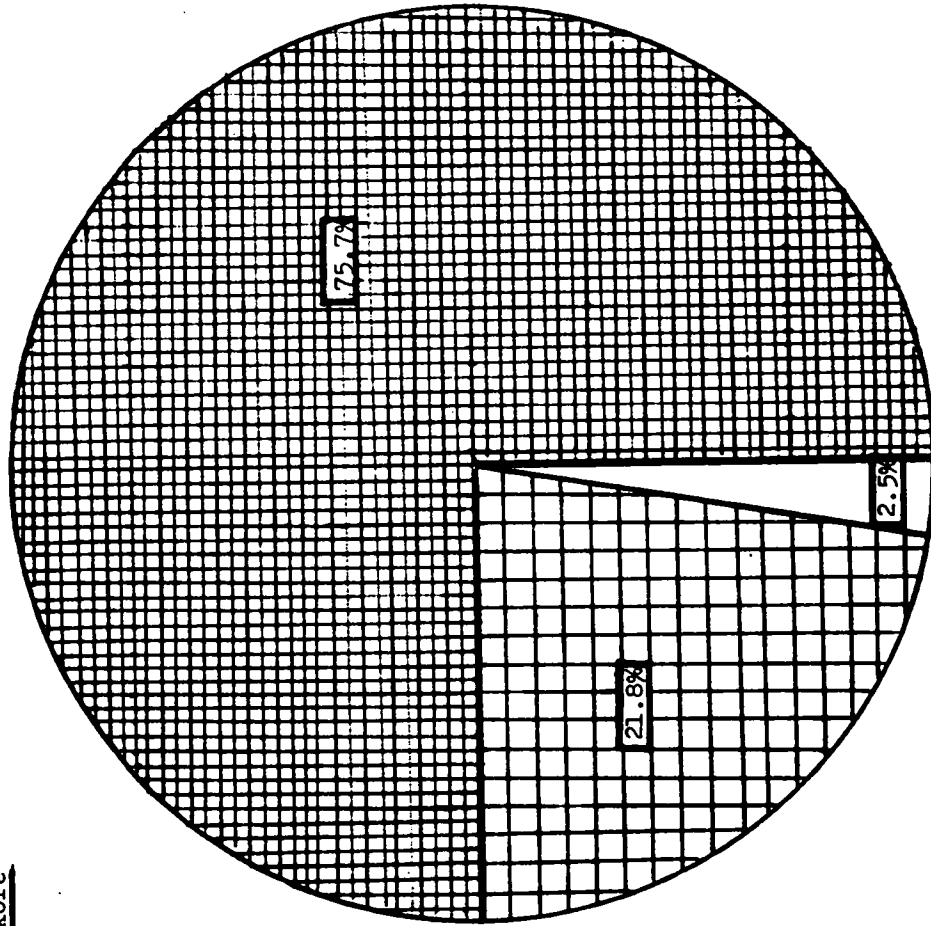
Ft/hónap	2	3	4	5	6	7	8	9	12	Összesen	
	c s a l á d									számmal	%-ban
500 alatt	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,24
500-1000	2	1	1	1	1	1	1	-	-	8	1,98
1001-1500	2	4	7	3	2	1	-	-	-	19	4,70
1501-2000	5	12	16	10	2	1	-	-	-	46	11,38
2001-2500	2	13	24	12	3	1	1	-	1	57	14,10
2501-3000	-	3	23	10	9	1	1	-	-	47	11,63
3001-3500	2	9	17	10	4	4	-	-	-	46	11,38
3501-4000	-	10	23	15	2	-	-	-	-	50	12,37
4001-4500	1	10	18	11	4	-	-	-	-	44	10,89
4501-5000	-	9	13	7	2	2	-	-	-	33	8,16
5001-5500	-	1	3	3	-	-	-	1	-	8	1,98
5501-6000	-	3	13	1	1	-	-	-	-	18	4,45
6001-6500	-	3	4	3	-	-	-	-	-	10	2,47
6501-7000	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2	0,49
7001-7500	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2	0,49
Nem vála- szolt	1	5	3	3	1	-	-	-	-	13	3,21
Összesen:	16	84	166	90	32	11	3	1	1	404	100,00

7/b.táblázat

Szülők összkeresete
Egészségügyi Főiskola

Ft/hónap	2	3	4	5	6	7	8	9	Összesen	
	t a g u c s a l á d								számmal	%-ban
501-1000	-	1	-	-	-	-	-	-	1	0,81
1001-1500	-	-	2	-	-	-	-	-	2	1,63
1501-2000	3	3	1	-	-	-	-	-	7	5,73
2001-2500	1	1	2	3	-	-	-	-	7	5,73
2501-3000	-	3	2	1	1	1	-	-	8	6,55
3001-3500	-	3	7	3	-	-	-	1	14	11,47
3501-4000	-	3	5	2	-	-	-	-	10	8,19
4001-4500	-	5	3	3	-	-	-	-	11	9,01
4501-5000	-	5	9	2	-	1	1	-	18	14,75
5001-5500	-	4	2	2	1	1	-	-	10	8,19
5501-6000	-	4	2	2	-	-	-	-	8	6,55
6001-6500	-	2	2	1	1	-	-	-	6	4,91
6501-7000	-	-	-	4	1	1	-	-	6	4,91
7001-7500	-	2	4	1	1	-	-	-	8	6,55
7501-	-	-	4	-	-	-	-	-	4	3,27
nem válaszolt	-	1	-	1	-	-	-	-	2	1,63
Összesen:	4	37	45	25	5	4	1	1	122	100,00

A tanulók családi légköre

jó

megfelelő

rossz

/Középisakola és ÁVI/

Családi légkör	2	3	4	5	6	7	8	9	12	Összesen:	
	t a g u c s a l á d o k b a n									számban	%-ban
jó	11	61	126	66	26	10	3	-	-	303	75,00
megfelelő	5	20	36	22	6	1	-	1	1	92	22,77
rossz	-	3	4	2	-	-	-	-	-	9	2,22
Összesen:	16	84	166	90	32	11	3	1	1	404	100,00

Érzelmileg kihez kötődik jobban ?

S z e m é l y e k :	2	3	4	5	6	7	8	9	12	Összesen:	
	t a g u c s a l á d o k b a n									számban	%-ban
anya	12	44	81	46	19	3	3	1	1	210	45,85
apa	2	6	17	9	-	2	-	-	-	36	7,86
szülők együtt	-	20	35	21	9	2	-	-	-	87	18,99
testvér	-	7	31	19	8	1	-	-	-	66	14,41
nagyszülők	2	2	4	1	2	-	-	-	-	11	2,40
mások	-	4	3	4	1	-	-	-	-	12	2,62
több személyt jelölt	-	3	12	2	1	2	-	-	-	20	4,36
nem válaszolt	-	4	8	2	1	1	-	-	-	16	3,49
Összesen:	16	90	191	104	41	11	3	1	1	458	-

+ 54 tanuló egyéb személyt is megjelölt.

A megkérdezott hallgatók családi légköre

/Egészségügyi Főiskola Védőnői Szak/

Családi légkör	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Összesen :	
	t a g u c s a l á d o k b a n									szám	%
jó	4	31	33	18	5	3	-	1	-	95	77,86
megfelelő	-	5	10	6	-	1	1	-	-	23	18,85
rossz	-	1	2	1	-	-	-	-	-	4	3,27
Összesen:	4	37	45	25	5	4	1	1	-	122	100,00

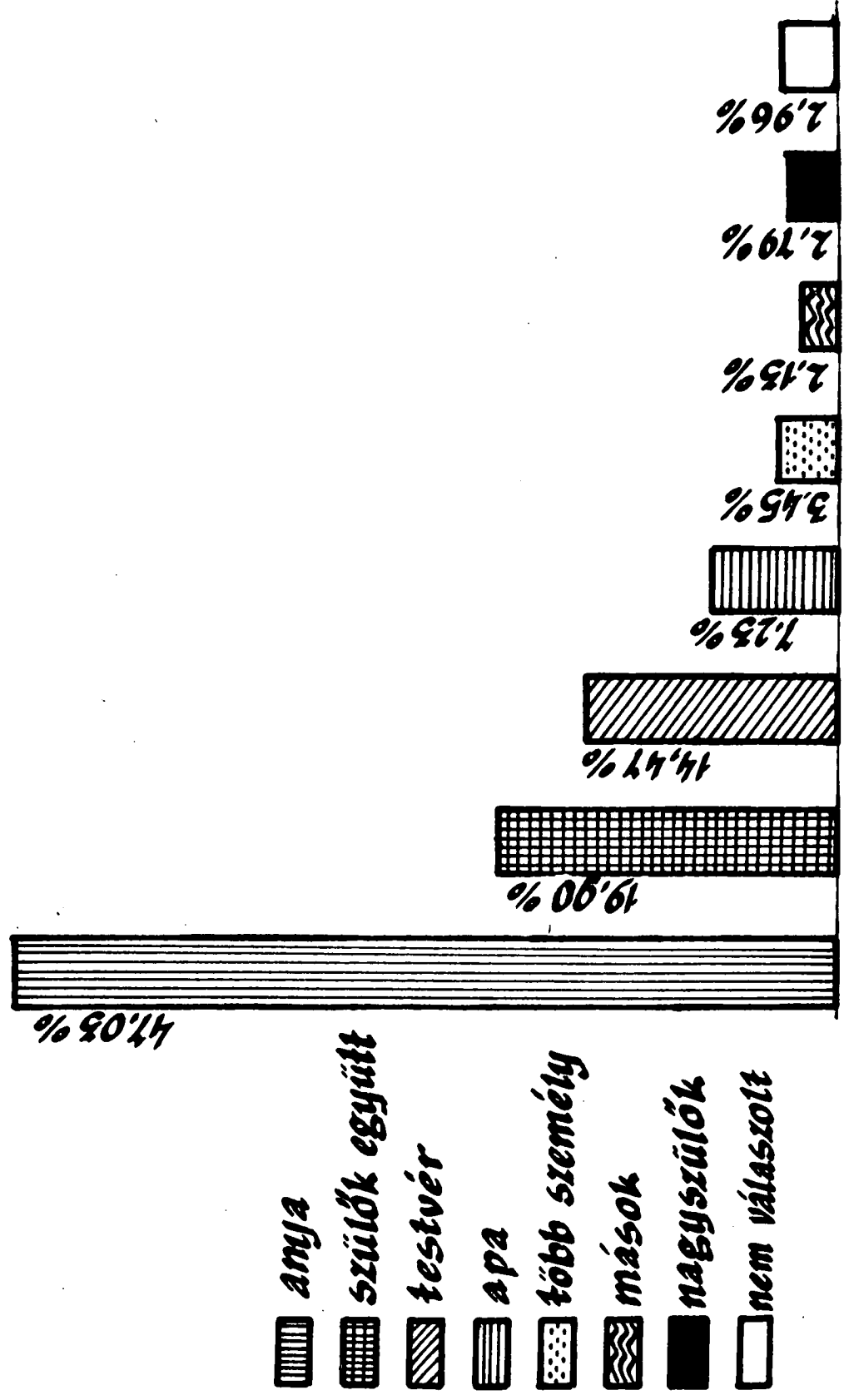
Érzelmileg kihez kötődik jobban ?

S z e m é l y e k :	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Összesen :	
	t a g u c s a l á d o k									szám	%
anya	4	16	32	16	4	2	1	1	-	76	50,66
apa	-	5	3	-	-	-	-	-	-	8	5,33
szülők együtt	-	16	9	6	1	2	-	-	-	34	22,66
testvérek	1	4	8	5	2	1	1	-	-	22	14,66
nagyszülők	-	1	3	2	-	-	-	-	-	6	4,00
mások	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	0,66
több személyt jelölt	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	0,66
nem válaszolt	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2	1,33
Ö s s z e s e n :	5	43	56	31	7	5	2	1	-	150*	-

* a felsorolt személyek közül többet jelölt 28 hallgató

Érzelmi kötődés
(526 fő)

4. sz. ábra

9. táblázat
Családon belül a gyermekneveléssel
foglalkozók

Személyek	Válaszok	
	számban	%-ban
anya	395	68,3
apa	44	7,6
szülők együtt	91	15,8
testvérek	23	4,0
nagyszülők	12	2,0
mások	3	0,5
senki sem	1	0,2
nem válaszolt	9	1,6
Összesen:	578⁺	100

+ több személyt is jelölhetett

Ugy fogja-e saját gyermekét családi életre nevelni, mint őt nevelték szülei ?

/Középiskola és ÁVI/

Válaszok	2	3	4	5	6	7	8	9	12	Összesen:	
	t a g u c s a l á d o k									számban	%-ban
igen	3	12	31	10	5	2	-	-	-	63	15,59
körülbelül ugy	5	47	94	57	18	9	3	1	-	234	57,92
másként	8	25	40	23	9	-	-	-	1	106	26,23
Összesen :	16	84	165	90	32	11	3	1	1	403 ⁺	99,74 ⁺

⁺Egy hallgató nem válaszolt

/Eü.Főiskola Védőnői Szak/

Válaszok	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Összesen:	
	t a g u c s a l á d o k									szám	%
igen	-	7	7	4	-	1	-	-	-	19	15,57
körülbelül	2	21	30	13	4	2	1	1	-	74	60,65
másként	2	9	8	8	1	1	-	-	-	29	23,77
Összesen :	4	37	45	25	5	4	1	1	-	122	100,0

4.2. A 16-20 éves tanulók csalásideálja

Vizsgálati eredmények:

A házasságkötés előtt álló - megkérdezett - fiatalok szándékoznak családot alapítani, fontosnak tartják a családalapítást. Arra a kérdésre, hogy "Van-e szándéka családot alapítani?", csak két középiskolás tanuló válaszolt nemmel. A többi középiskolás, védőnőképzős és főiskolás egyértelmű igennel válaszolt. /11.sz. táblázat/

"A párválasztásnál milyen szempontokat tart fontosnak?" kérdésre első helyen a szerelmet, a második helyen - az emberi jó tulajdonságokat jelölték. Az ezzel a kérdéssel foglalkozó tanulmányukban Heleszta és Rudas hasonló megállapításra jutottak. /Valóság, 1975./

A tanulók párválasztási szempontnak fogadják el a jó egészségi állapotot, a rokonszenvet és az iskolázottságot is. A múltban nagy jelentőségűnek tartott gazdasági motivumok, válaszaikban háttérbe szorultak. A fiatalok olyan társat keresnek, aki érzelmileg közel áll hozzájuk, akivel rokonszenveznek. Mindössze két tanulónak nincs megkötése a párválasztással kapcsolatban. /11.sz. táblázat/

A fiatalok családi életre való felkészülését a hosszabb-rövidebb ideig tartó párkapcsolatok segítik elő. A vizsgálatba bevont tanulók többségükben elutasítják a rövid ismeretségi idő után kötött házasságot. A középiskolásoknak és a védőnőképzős hallgatóknak 35,39 %-a egy évi ismeretségi időt,

31,93 %-a két évi ismeretségi időt tart szükségesnek. Az egészségügyi főiskola első éves védőnő szakos hallgatóinak 13,55 %-a egy évet, 33,89 %-a két évet, a másodévesek 25,39 %-a egy évet és szintén ugyanennyi két év ismeretségi időt tart szükségesnek a házasság megkötése előtt. Magas azoknak a tanulóknak az aránya, akik nem tudják meghatározni az általuk szükségesnek vélt ismeretségi időt. Ez figyelemre méltó vizsgálati eredmény, mert a másodéves főiskolai hallgatók 41,26 %-a bizonytalan e kérdésben, pedig életkorban és a tanulás befejezése szempontjából ők állnak legközelebb a házasságkötéshez. Ha bizonytalanok az ismeretségi idő tekintetében, nem biztos, hogy házasságkötés előtt elegendő ismeretségi időt szánnak majd egymás alapos megismerésére és ez veszélyeztetheti a házasságok zavartalanságát.

/12.sz. táblázat./

A családi élet harmóniájának kialakításában legfontosabbnak tartják a tanulók az egymás iránti kölcsönös bizalmat és a szeretetet, fontosnak tartják egymás megértését és a gyermeket a családban, valamint az egymás iránti alkalmazkodást. Míg a párválasztás szempontjainak rangsorolásakor első helyen jelölték a szerelmet, a családi élet harmóniájának kialakítása szempontjából a hatodik, illetve a negyedik helyre sorolták azt. /A középiskolások és az ÁVI-sok a hatodik helyen, a főiskolások a negyedik helyen./ Ebben a kérdésben sem tulajdonítanak nagy jelentőséget a gaz-

dasági megalapozottságnak. /13.sz. táblázat./

A "Szükségesnek tartja-e a gyermeket a családban?" kérdésre a válaszadó középiskolások és a védőnőképzős tanulók 78,55 %-a, az Egészségügyi Főiskola első éves védőnőszakos hallgatóinak 82,35 %-a, a második évfolyam 72,15 %-a válaszolta azt, hogy "feltétlenül". A többiek közül legtöbben azt írták: "ha biztos abban, hogy gyermeke egészséges lesz". Különösen szembetűnő, hogy a főiskola másodéves hallgatóinak 20.25 %-a kötötte a gyermek-kivánalmát ehhez a feltételhez. Ez a válasz azzal magyarázható, hogy a hallgatók, tanulmányaik során, megismertek egy sor olyan betegséget, amelyek az életvitelt megnehezítik.

A kérdőíven felsorolt egyéb feltételek közül - nem számszerűsége, csak érdekessége miatt említem - kívánták, hogy a családnak olyan anyagi helyzete legyen, hogy az anya zavartalanul igénybe tudja venni a gyermekgondozási szabadságot. Itt szeretnék utalni arra, hogy a családi élet harmóniájánál nem tartották jelentősnek az anyagi megalapozottságot. A gyermek bölcsődei elhelyezési lehetőségétől, a nagymama segítségnyújtásától kevés tanuló teszi függővé a gyermek kívánását. /14.sz. táblázat./

A családtervezés, a családi életre nevelés, a család-ideál kialakítása körébe tartozik. Ma még a fiatalok családtervezését több tényező befolyásolja. A "Hány gyermeke legyen egy családnak?" és a megkérdezett tanuló "Hány gyerme-

ket szeretne?" kérdésekre kapott válaszokat összehasonlítva a következőket tapasztaltam: az első kérdésre a középiskolások és a védőnőképzős hallgatók 41,09 %-a kettő, 51,98 %-a három gyermeket jelölt kívánatosnak. Egy, vagy háromnál több gyermeket mindössze három tanuló jelzett. Az első-éves főiskolai hallgatók 33,89 %-a válaszolta azt, hogy kettő és 57,62 %-a, hogy három gyermeke legyen egy családnak. A második évfolyam hallgatóinak válaszaikban tovább emelkedett a három gyermeket helyeslők aránya, 66,66 %-ra. Egy vagy háromnál több gyermeket csak kilenc tanuló jelölt. Arra a kérdésre, hogy a megkérdezett tanuló "Hány gyermeket szeretne?" a középiskolában és a védőnő-képzőben emelkedett a két gyermeket kívánók aránya, és ezzel kevesebben /35,64 %/ kívánnak három gyermeket szülni. A főiskola első-éves hallgatói között is megnőtt a két gyermeket kívánók aránya a három gyermeket kívánók rovására, de az első csoporthoz viszonyítva többen /47,45%/ szeretnének három gyermeket szülni.

A másodéves hallgatók között is kevesebben kívánnak három gyermeket szülni, mint ahányan három gyermeket helyeselnek, de arányuk nagyobb volt /53,96 %/, mint az első és második csoportban. A tanulói válaszok alapján megvalósulni látszik az egy- és kétgyermekes családtípusok helyett a két- és háromgyermekes családiceál. /5.sz. ábra./ /14.sz. táblázat/

A megkérdezett tanulók testvéreinek száma, mint a leendő gyermekek számát befolyásoló tényező 54,58 %-ban /287 vá-

lasz/ nem jöhet számításba. Ugyanakkor, 43,72 %-nál /230 válasz/ motiválja a gyermeklétszámról alkotott elképzelését.
/A többi tanuló a kérdésre nem válaszolt./ /15.sz. táblázat/

A fiatalok családtervezése nem csupán a gyermekek számára, hanem egyéb tényezőkre is vonatkozik. A "Mitől teszi függővé gyermekei számának alakulását?" kérdésre kapott válaszok alapján a megfelelő lakáshelyzet és a biztos anyagi helyzet a legfontosabb motiváló tényezők. A lakáshelyzet, mint az egyik legfontosabb motiváló tényező, nyilván abból

adódik, hogy - mint a vizsgálati anyagunkból kiderült - a megkérdezett tanulók többsége jó lakáskörülmények között él: 74,33 %-a családi házban, 10,07 %-a szolgálati lakásban és csak 0,76 %-a /4 család/ lakik albérletben. A lakások zöme /53,23 %-a/ kettő szobás, 29,46 %-a három szobás és csak 8,36 %-a egy szobás. A lakások minőség szerint 52,28 %-a összkomfortos és 45,05 %-a komfort nélküli. /15. sz. táblázat/ /16. a, b sz. táblázat/ /A kérdésre 14 tanuló /2,66 %/ nem válaszolt/

A családi élet harmóniájának kialakításánál, párválasztásnál a gazdasági megalapozottságot nem tekintik jelentősnek, de a kívánt gyermekszám alakulásánál a család biztos anyagi helyzete az egyik legfontosabb tényező. Ugy tűnik, hogy a vizsgált személyek a gazdasági helyzet értékelése tekintetében bizonytalanok.

A fiatalok családtervezési elképzeléseiben felelősségérzetük is megnyilvánul. Arra a kérdésre

"Szükségesnek tartja-e, hogy a gyermek vállalása előtt meg kell teremteni fogadásának feltételeit?"

a középiskolások és a védőnőképzős tanulók 92,82 %-a "igen"-nel válaszolt. Mindössze egy hallgató adott "nem" választ. A főiskolások 93,44 %-a szükségesnek tartja a gyermek fogadása feltételeinek megteremtését. /15.sz. táblázat/

A középiskolás és védőnőképzős tanulók 98,51 %-a, a főiskolás hallgatók mindegyike szükségesnek tartja a család-

tervezést és erről a kérdésről a házasságkötés előtt is kívánnak partnerükkel beszélgetni.

A megkérdezettek megközelítően azonos százalékos arányban /kb.: 20 %/ a házasságkötés előtt kívánják megbeszélni:

	Középisk. és ÁVI-s tanulók %	Eü.főiskolás hallgatók %
Házastársi elkép- zeléseiket	18,78	21,06
szülői elképzelé- seiket,	18,40	17,12
a családtervezést,	22,84	22,44
a gyermeknevelést,	18,14	17,71
az egymás iránti szexuális felelősséget	19,22	18,11

/17.sz. táblázat/

A tervezés nemcsak a kívánt gyermekszámra, hanem a megfelelő anyagi feltételek megteremtésére, lakásra, berendezési tárgyakra, gépkocsira és egyéb tényezőkre is kiterjed.

A kérdőíven, az alábbi kérdés alapján, a megjelölt feltételeket fontossági sorrendben rangsorolniok kellett a tanulóknak:

"Jelölje meg fontossági sorrendben a családtervezéshez szükséges feltételeket!" /sorszámozással/:

- megfelelő lakás,
- a férj állandó munkaviszonya, keresete,

- a feleség állandó munkaviszonya, keresete,
- a lakás megfelelő berendezése, felszerelése,
- az autó,
- megértő, segítőkész férj, családtagok,
- egyéb:....."

E kérdésre a 404 tanulótól összesen 2136 választ kaptam.

A középiskolások és a védőnőképzős tanulók a következőképpen rangsoroltak:

- "A férj állandó munkaviszonyát, keresetét" 393 tanuló, az összlétszám 97,27 %-a tartotta a legfontosabbnak: első helyen 151, a másodikon 149 és a harmadikon 71 tanuló jelölte.
- A "megfelelő lakás"-t 383 tartotta fontosnak, az összlétszám 94,8 %-a. Első helyen 101, a másodikon 115, a harmadikon 117 jelölte.
- A "megértő, segítőkész férjet, családtagokat" szintén 383 tanuló tartotta fontosnak /94,8 %/. Az első helyre 138, a másodikra 58, a harmadikra 73, a negyedikre 61 tanuló tette.
- A "lakás megfelelő berendezését, felszerelését" 352 tanuló tartotta fontosnak. Az első három helyre kevesen /80-an/, a negyedikre 142-en, az ötödikre 123-an tették.
- A "feleség állandó munkaviszonyát, keresetét" 350 tanuló jelölte. Az első-, második helyeken kevesen /70-en/, a harmadikon 78-an, a negyediken 89-en, az ötödikén 111-en jelölték.

- Az "autó"-t 236-an tartják fontosnak, de első-, második helyen egy sem, a harmadik, negyedik, ötödik helyeken összesen 36 tanuló, a hatodikon 189-en jelölték. /18.sz. táblázat/

A kapott adatok alapján megállapítható, hogy a családtervezéshez szükséges feltételek közül a férj állandó munkaviszonya, keresete; a megértő, segítőkész férj és családtagok; a megfelelő lakás és berendezése, felszerelése; a feleség állandó munkaviszonya; valamint az autó szerepelnek fontossági sorrendben.

A 122 főiskolás hallgatótól a fenti kérdésre 701 válasz érkezett. A főiskolás lányok a rangsorolást az alábbiak szerint végezték:

- A "megértő, segítőkész férjet, családtagokat" 121 tanuló tartotta legfontosabbnak /99,18 %/. Legtöbbször /154-en/ az első helyre, a másodikra 17-en, a harmadikra 25-en, a negyedikre 11-en sorolták.
- A "férj és a feleség állandó munkaviszonyát, keresetét" és "a lakás megfelelő berendezését, felszerelését" egyaránt 120 - 120 - 120-an /98,36 %/ tartotta fontosnak. A férj munkaviszonyát a fontossági sorrend második helyén jelölték legtöbbször; míg a feleség munkaviszonyát, keresetét és a lakás berendezését egyaránt az ötödik helyen.
- A "megfelelő lakás"-t 118 tanuló tartotta fontosnak /96,72 %/. Legtöbbször /42-en/ a harmadik helyre sorolták.

- Az "autó"-t 92-en tartják említésre méltónak és ebből 74-en a hatodik helyre sorolták a sorrendben.

/19.sz. táblázat/

Itt megállapíthatom, hogy a legtöbben elsődleges fontosságúnak tartják a megértő, segítőkész férjet és családtagokat. Egyforma jelentőséget tulajdonítanak a férj és a feleség állandó munkaviszonyának, keresetének és a lakás megfelelő berendezésének. A megfelelő lakást - mint a családtervezés egyik szükséges feltételét - majdnem az előzőekkel azonos fontosságúnak tekintik.

Dr. Jellinek Harry véleménye szerint: "Ezek a feltételek függenek a házastársak élethivatásától, a gazdasági lehetőségektől és nem utolsó sorban azoktól az érzelmektől, amelyek a nőt és a férfit maradandóan egymáshoz kapcsolják. Ezek biztosíthatják a gyermekek testi és lelki nevelésének, védelmének zavartalanságát." /Egészségügyi ABC, 1970./

Következtetések, nevelési feladatok:

A ma iskoláiba a jövő családanyái és családapái járnak. Családi életre elsősorban a család és az iskola neveli őket. E nevelés eredménye, hogy a megkérdezett fiatalok fontosnak tartják a családalapítást, de nem kívánják az elhamarkodott, meggondolatlan házasságkötést. A családalapítással kapcsolatos véleményeikből kitűnik a tudatosság. Többségük helyesen

értelmezi azokat a társadalmi követelményeket, melyeket a társadalom, mint leendő szülőkkel, velük szemben támaszt. Egészséges család és gyermekkultuszt kívánnak kialakítani. Készülnek a családi életre. A házasságkötés előtti ismeret-ségi időt a házasságra való felkészülésre szánják. Legfontosabbnak tartják a harmonikus családi élet kialakítását, amelyben tartalmas emberi kapcsolatok jutnak kifejezésre. Tudatosan készülnek a családtervezésre, a gyermekek felelősségteljes vállalására, az anyaságra. Családtervezési elképzeléseik alapján a két-három gyermekes családdideál megvalósítására törekszenek. Ugyanakkor bizonytalansági tényezők is mutatkoznak a tanulók családról kialakított nézeteiben. Nem egyöntetűen ítélik meg a gazdasági tényezőket. Többségük a párválasztásban és a családi élet harmóniájában nem tartja döntő szempontnak a gazdasági helyzetet. Itt figyelmen kívül hagyják, hogy a szocialista társadalomban a családokat több tényező határozza meg, e tényezők közé tartozik a család gazdasági helyzete is. Jelentősebbnek tartják a családalapításban és a családi életben a család érzelmi bázisát. Ugyanakkor a családtervezésnél a gyermekek számának elhatározásánál az anyagi helyzet, a munkaviszony elsődleges tényezők, hiszen tanulmányaik során szerzett ismereteikből tudatossá vált, hogy a gyermekek vállalása előtt meg kell teremteni a gyermekek fogadásának feltételeit. Szükségesnek tartjuk nevelésünk során az olyan irányú hallgatói tudatformálást,

amely hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalok családalapítási elhatározásukkor számolnak az anyagi lehetőségekkel is, ami életvitelük és a családtervezésük szempontjából egyaránt fontos.

Vizsgálatom során azt találtam, hogy a motiváló tényezők közül az iskolatípus ma még nem tekinthető döntőnek. Nincs lényeges különbség a különböző iskolába járó tanulók családra vonatkozó elképzelései között. De a tanulói válaszokból az is megállapítható, hogy a főiskolás hallgatók családról kialakított nézete, szemlélete, magatartása, az iskolában szerzett ismeretekkel tovább bővült, tudatossá vált, ami elsősorban abban nyilvánul meg, hogy közülük többen fogadják el maguknak a háromgyermekes családdideált. Nem tartom azonban optimálisnak a családtervezésről és a családi életre való felkészülésről kialakult nézeteiket. Ez pedig jelentősen befolyásolja majd védőnői munkájukat. Ezért kívánatosnak tartom, hogy a védőnő hallgatók oktatási-nevelési programjában szerepeljen a szocialista családdideál kialakítása oly módon, hogy az egyes tantárgyakon belül használjuk ki az ilyen irányú nevelési lehetőségeket.

Tervszerű oktatásunk, nevelésünk során tanuló fiataljaink családról kialakított szemléletét, magatartását, a szocialista családeszmény megszilárdítását tovább kell erősítenünk.

Családjával együtt töltött
Adó hozzájárult-e család-
képének kialakításához ?

Válaszok	Szakköz- épisk., AVI	En. Főisk. Védőnői Szak
igen	381	117
nem	18	2
nem válaszolt	5	5
Összesen :	404	122

Van-e szándéka családot
alapítani ?

Válaszok	Szakköz- épisk., AVI	En. Főisk. Védőnői Szak
igen	401	122
nem	2	-
nem válaszolt	1	-
Összesen :	404	122

Párválasztásnál fontosnak tartott szempontok

Szempontok	Szakközépiskola és Védőnői Szak		En. Főiskola Védő- női Szak	
	számban	%-ban	számban	%-ban
szerelem	379	32,20	119	29,38
emberi jó tulajdonságok	305	25,91	102	25,18
egészségügyi állapot	107	9,09	39	9,62
iskolázottság	101	8,58	28	6,91
rokonszenv	82	6,95	41	10,12
megfelelő anyagi helyzet	61	5,18	25	6,17
testzés	53	4,50	20	4,93
vágy	45	3,82	13	3,20
egyéb	42	3,56	18	4,44
nincs megkötése	2	0,16	-	-
Összesen :	1177 ⁺	100,00	405 ⁺	100,00

⁺ több választ adott

A házasságkötés előtt munkásnak tartott ismeretségi idő

Középiskola és ÁVI		Egészségügyi Főiskola						
		I. évfolyam			II. évfolyam			
I d ő	v á l a s z o k							
	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban		
3	1	0,24	-	-	-	-		
6	6	1,48	1	1,69	-	-		
9	-	-	1	1,69	1	1,58		
1	143	35,39	8	13,55	16	25,39		
1.5	3	0,74	6	10,16	-	-		
2	129	31,93	20	33,39	16	25,39		
3	5	1,23	1	1,69	-	-		
4	2	0,49	-	-	-	-		
5	1	0,24	-	-	-	-		
nem tudja meghatározni	108	26,73	22	37,28	26	41,26		
nem köti időhöz	4	0,99	-	-	4	6,34		
nem válaszolt	2	0,49	-	-	-	-		
Összesen:	404	100,00	59	100,00	63	100,00		

Mit tart fontosnak a családi élet harmóniájának kialakításában?

S z e m p o n t o k	Középiskola és ÁVI		Egészségügyi Főiskola					
			I. évfolyam			II. évfolyam		
	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban
	v	á	1	a	s	z	o	k
szerelem	234	9,94	42	11,22	52	12,50		
szeretet	296	12,57	55	14,70	41	9,85		
gazdasági megalapozottság	144	6,11	20	5,34	27	6,49		
kölcsönös bizalom	350	14,87	53	14,17	57	13,70		
megértés	312	13,25	49	13,10	56	13,46		
alkalmazkodás	264	11,21	47	12,56	55	13,22		
közös érdeklődés	199	8,45	25	6,68	26	6,25		
szexuális élet	228	9,68	35	9,35	49	11,77		
gyermek	315	13,38	46	12,29	50	12,01		
egyéb	11	0,46	1	0,26	3	0,72		
nem válaszolt	-	-	1	0,26	-	-		
Összesen:	+ 2353	100,00	+ 374	100,00	+++ 416	100,00		

+ A 404 tanulótól érkezett összes válasz.
++ Az 59 tanulótól érkezett összes válasz.
+++ A 63 tanulótól érkezett összes válasz.

	V á l a s z o k		Szakközépiskola és Védőnői Szak		Egy. Főiskola és Védőnői Szak	
	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban
feltétlenül	381	78,55	113	76,87		
csak, ha az anya nem dolgozik	4	0,82	-	-		
ha anyagi helyzete lehetővé teszi, hogy az anya kivége a gyermekgond. szabót	26	5,36	5	3,40		
ha a nagymama vállalja a gyermek felügyeletét	-	-	1	0,68		
ha a gyermek bölcsődei elhelyezése biztosított	13	2,68	2	1,36		
ha az apa ki tudja venni részét a háztartási munkákból	11	2,26	4	2,72		
ha biztos abban, hogy gyermeke egészséges lesz	48	9,89	21	14,28		
nem feltétlenül	2	0,41	1	0,68		
nem válaszolt	-	-	-	-		
Ö s s z e s e n :	485 ⁺	100,00	147 ⁺	100,00		

+ több választ jelölt

Hány gyermeke legyen egy családnak ?

Válaszok	Szakközépiskola és Védőnői Szak		Egy. Főiskola és Védőnői Szak	
	számban	%-ban	számban	%-ban
egy sem	-	-	-	-
egy	6	1,48	7	5,73
kettő	166	41,08	34	27,86
három	210	51,98	76	62,29
négy	19	4,70	2	1,63
öt	-	-	-	-
több	3	0,74	1	0,81
nem válaszolt	-	-	2	1,63
Összesen :	404	100,00	122	100,00

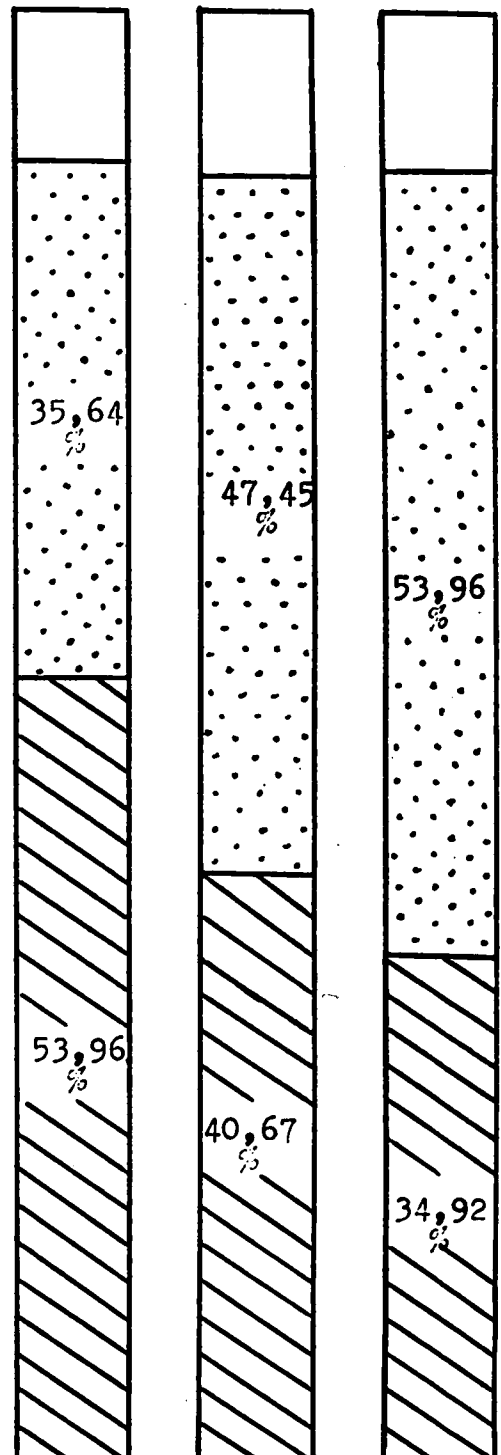
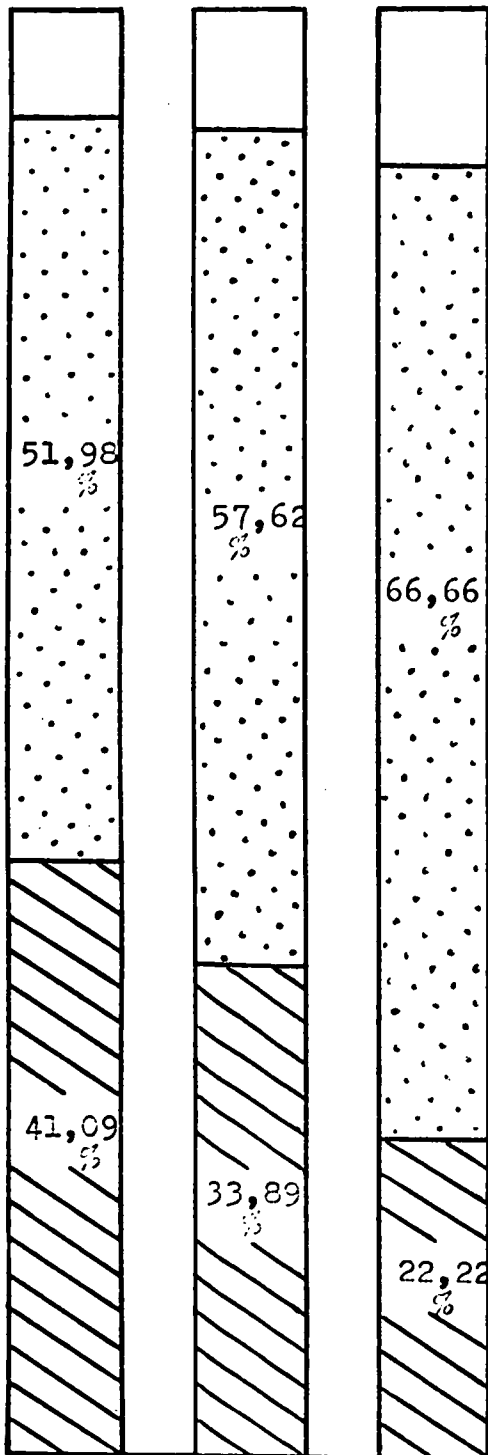
Hány gyermeket szeretne ?

Válaszok	Szakközépiskola és Védőnői Szak		Egy. Főiskola és Védőnői Szak	
	számban	%-ban	számban	%-ban
egy sem	3 ⁺	0,74	-	-
egy	14	3,46	1	0,81
kettő	218	53,96	46	37,70
három	144	35,64	62	50,81
négy	20	4,95	9	7,37
öt	1	0,24	2	1,63
több	4	0,99	1	0,81
nem válaszolt	-	-	1	0,81
Összesen :	404	100,00	122	100,00

+miért ? /félek,félek a szülés-től,nem indokolta/

Hány gyermeke legyen
egy családnak?

Hány gyermeket
szeretne?

Középiskola és AVI EU.Főiskola I.évf. EU.Főiskola II.évf.

Középisk. és AVI EU.Főiskola I.évf. EU.Főiskola II.évf.

- = kettő
- = három
- = egy, vagy háromnál több

Testvéreinek száma befolyásolja-e, hogy hány gyermeket szeretne ?

Válaszok:	2	3	4	5	6	7	8	9	12	Összesen:	
	t a g u c s a l á d o k b a n									számban	%-ban
igen	5	28	60	49	15	6	3	1	-	167	41,33
nem	10	51	104	41	17	5	-	-	1	229	56,68
nem válaszolt	1	5	2	-	-	-	-	-	-	8	1,98
Összesen:	16	84	166	90	32	11	3	1	1	404	100,00
igen	1	15	26	12	4	4	-	1	-	63	51,63
nem	5	20	18	13	1	-	1	-	-	58	47,54
nem válaszolt	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	0,81
Összesen:	6	35	45	25	5	4	1	1	-	122	100,00

Mitől teszi függővé gyermekét számának alakulását ?

Szempontok:	számban	% -ban	Eü. Főiskola	
			számban	%-ban
lakáshelyzetétől	126	26,19	37	25,69
anyagi helyzetétől	117	24,32	32	22,22
munkakörülményétől	12	2,49	6	4,16
mindháronról	135	28,06	41	28,47
egyikről sem	58	12,05	23	15,97
részben	8	1,66	3	2,08
nem válaszolt	25	5,19	2	1,38
Összesen:	481*	100,00	144*	100,00

*több szempontot jelölhetett

Szükségessnek tartja-e, hogy a gyermek vállalása előtt meg kell teremteni fogadásának feltételeit ?

Válaszok:	számban	% -ban	Szakközépiskola és Védőnőképző Iskola		Eü. Főiskola	
			számban	%-ban	számban	%-ban
igen	375	92,82	114	93,44		
nem feltétlenül	24	5,94	7	5,73		
nem	1	0,24	-	-		
nem válaszolt	4	0,99	1	0,81		
Összesen:	404	100,00	122	100,00		

A megkérdezett hallgatók lakáshelyzete a családokban

együttélők létszáma alapján
/Középiskola és ÁVI/

Családban élő tagok száma	2	3	4	5	6	7	8	9	12	Összesen.	
	t a g u c s a l á d									számmal	%-ban
Családi ház	8	57	127	70	29	9	2	-	1	303	75,00
Társas ház	2	2	2	2	1	-	-	-	-	9	2,22
Szövetkezeti lakás	1	1	5	-	1	-	-	-	-	8	1,98
Főbérleti lakás	4	14	10	5	-	1	1	-	-	35	8,66
Szolgálati lakás	1	8	20	10	1	1	-	1	-	42	10,39
Albérlet	-	1	1	1	-	-	-	-	-	3	0,74
Nem válaszolt	-	1	1	2	-	-	-	-	-	4	0,99
Összesen:	16	84	166	90	32	11	3	1	1	404	100,00
Szobák száma :											
egy	6	13	12	5	1	1	-	-	-	38	9,40
egy és fél	-	1	1	-	-	-	1	-	-	3	0,74
kettő	8	45	102	43	20	5	2	-	1	226	55,94
kettő és fél	-	4	3	4	-	1	-	-	-	12	2,97
három	1	20	45	33	10	3	-	-	-	112	27,72
négy	1	1	3	4	-	1	-	1	-	11	2,72
öt	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	0,24
Nem válaszolt	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	0,24
Összesen:	16	84	166	90	32	11	3	1	1	404	100,00
Lakások minőségi megoszlása											
Összkomfortos	8	47	75	43	10	2	3	1	1	190	47,02
Nem összkomfortos	8	33	85	46	21	9	-	-	-	202	50,00
Nem válaszolt	-	4	6	1	1	-	-	-	-	12	2,97
Összesen:	16	84	166	90	32	11	3	1	1	404	100,00

A megkérdezett hallgatók lakáshelyzete a családbanegyüttélők létszáma alapján

/Eü.Főiskola Védőnői Szak/

A családban élők száma	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Összesen:	
	t a g u o s a l á d									szám	%
Családi ház	1	23	33	23	5	2	1	-	-	88	72,13
Társasház	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	1,63
Szövetkezeti lakás	-	3	1	-	-	-	-	-	-	4	3,27
Főbérleti lakás	2	3	8	1	-	-	-	1	-	15	12,29
Szolgálati lakás	1	5	3	1	-	2	-	-	-	12	9,83
Albérlet	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	0,81
Nem válaszolt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Összesen:	4	37	45	25	5	4	1	1	-	122	100,0

Szobák száma :											
egy	2	3	1	-	1	-	-	-	-	7	5,73
egy és fél	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2	1,63
kettő	1	22	19	9	2	1	-	-	-	54	44,26
kettő és fél	1	-	1	1	-	-	-	-	-	3	2,45
három	-	8	22	9	1	1	1	1	-	43	35,24
négy	-	3	1	4	1	2	-	-	-	11	9,01
öt	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2	1,63
nem válaszolt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Összesen :	4	37	45	25	5	4	1	1	-	122	100,0

A lakások minőségi megoszlása											
Összkomfortos	2	27	30	18	3	4	-	1	-	85	69,67
Komfort nélküli	2	9	15	6	2	-	1	-	-	35	28,68
Nem válaszolt	-	1	-	1	-	-	-	-	-	2	1,63
Összesen :	4	37	45	25	5	4	1	1	-	122	100,0

A házasságkötés előtt vőlegényével megbeszéli

V á l a s z o k	Középiskola és ÁVI		Egészségügyi Főiskola					
			I. évfolyam			II. évfolyam		
	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban
háztársári elképzeléseit	296	18,78	57	23,94	50	18,51		
szülői elképzeléseit	290	18,40	37	15,54	50	18,51		
a családtervezést	360	22,84	54	22,68	60	22,22		
a gyermeknevelést	286	18,14	41	17,22	49	18,14		
egymás iránti szexuális felelősséget	303	19,22	41	17,22	51	18,88		
egyebet	25	1,58	7	2,94	9	3,33		
nem tudja	3	0,19	-	-	-	-		
nem válaszolt	13	0,82	1	0,42	1	0,37		
Összes válasz:	+ 1576	100,00	++ 238	100,00	+++ 270	100,00		

+ A 404 tanulótól érkezett összes válasz.

++ Az 59 tanulótól érkezett összes válasz.

+++ A 63 tanulótól érkezett összes válasz.

Véleménye szerint van-e értelme a családtervezésnek?

/Szakközépiskola és Védőnőképző Isk./

13. táblázat

Árany 398	nem 2	nem válaszolt 4
-----------	-------	-----------------

A családtervezéshez szükséges feltételek fontossági sorrendben

/Szakközépiskola és Védőnőképző Isk./

P o l t o l e k	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.		Összesen:	
	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban	számban	%-ban
	h o l y o n															
megfelelő lakás	101	25,00	115	28,46	117	28,96	49	12,12	1	0,24	-	-	-	-	383	94,80
a férj állandó munkaviszonya, keresete	151	37,37	149	36,88	71	15,27	21	5,19	1	0,24	-	-	-	-	393	97,27
a feleség állandó munkaviszonya, keresete	12	2,97	58	14,35	78	19,36	89	22,02	111	27,47	2	0,49	-	-	350	86,63
a lakás megfelelő berendezése, felszerelése	3	0,74	24	5,94	57	14,10	142	35,14	123	30,44	3	0,74	-	-	352	87,12
autó	-	-	-	-	1	0,24	6	1,48	29	7,17	189	46,78	11	2,72	236	58,41
megértő, segítőkész férj, családtagok	138	34,15	58	14,35	73	18,06	61	15,09	44	10,89	9	2,22	-	-	383	94,80
szülők egészségügyi állapota	2	0,49	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0,49	-	-	4	0,99
a nő akarjon gyermeket	1	0,24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,24
nyugodt családi légkör	1	0,24	1	0,24	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,24	3	0,74
'nem jelölte meg az egyéb feltételt	1	0,24	-	-	1	0,24	-	-	2	0,49	6	1,48	9	2,22	19	4,70
megfelelő anyagi körülmények	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,24	-	-	-	-	1	0,24
megfelelő értelmi szint és felelősségvállalás	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,24	-	-	1	0,24
Gyermekek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	1,23	-	-	5	1,23
külföldi utazások	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0,49	2	0,49
nem válaszolt	1	0,24	1	0,24	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,24	3	0,74
Összesen:	411 ⁺⁺	-	406 ⁺⁺⁺	-	398	-	368	-	312	-	217	-	24	-	2136	-

+ Az összesen rovat %-ában 404 fő választadót vettem figyelembe.

++ 7 fő 2 feltételt jelölt az első helyen.

+++ 2 fő 2 feltételt jelölt a második helyen.

Véleménye szerint van-e értelme a családtervezésnek ?
/Egészségügyi Iskola Védőnői Szak/

fügtablázat

igen: 121	nem: -	nem válaszolt: 1
-----------	--------	------------------

A családtervezéshez szükséges feltételek fontossági sorrendben

P e l t é l e k :	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.		Összesen:	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
megfelelő lakás	20	16,39	28	22,95	42	34,42	23	18,85	4	3,27	-	-	1	0,81	118	96,72
a férj állandó munkaviszonya, keresete	34	27,86	47	38,52	23	18,85	13	10,65	3	2,45	-	-	-	-	120	98,36
a feleség állandó munkaviszonya, keresete	2	1,63	21	17,21	19	15,57	32	26,22	41	33,60	4	3,27	1	0,81	120	98,36
a lakás megfelelő berendezése, felszerelése	4	3,27	10	8,19	15	12,29	40	32,78	48	39,34	2	1,63	1	0,81	120	98,36
autó	-	-	-	-	1	0,81	-	-	11	9,01	74	60,65	6	4,91	92	75,40
megértő, segítőkész férj, családtagok	54	44,26	17	13,93	25	20,49	11	9,01	10	8,19	4	3,27	-	-	121	99,18
szülők egészségi állapota	2	1,63	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,81	1	0,81	4	3,27
nyugodt családi légkör	1	0,81	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,81	-	-	2	1,63
gyermek	2	1,63	-	-	-	-	1	0,81	-	-	-	-	-	-	3	2,45
nem jelölt egyéb feltételt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,81	-	-	1	0,81
Ö s s z e s e n :	119	-	123**	-	125**	-	120	-	117	-	87	-	10	-	701	-

* Az összesen rovat Σ -ában 122 választadót vettem
** 1 fő 2 feltételt jelölt a második helyen.
*** 3 fő 2 feltételt jelölt a harmadik helyen.

4.3. A tanuló fiatalok családi élettel kapcsolatos irodalmi ismeretszerzésének vizsgálata

Vizsgálódásom során tájékozódni kívántam:

- először arról, hogy a tanulók a családban és az iskolákban szerzett - családi életre vonatkozó - ismereteiket önálló ismeretszerzés formájában milyen könyvek, folyóiratok segítségével bővítették;
- másodsorban arról, hogy az olvasott könyveket milyen forrásból, honnan szerezték be.

A kérdőív 34. kérdésére, arra, hogy

"Mit olvasott a családi életéről, problémáiról?"

Szerzője:.....

Címe:.....

az alábbi válaszokat kaptam: /Melléklet/

A válaszadó tanulók közül legtöbben, 19,44 % /63 tanuló/ olvasta dr. Fritz Khan: A szerelem iskolája című művét. Ez a könyv a korszerű szerelem és "házasságtudomány" alapvető forrásmunkája, az első, megjelent, ilyen témájú könyvek közé tartozik. Alapvető élettani, anatómiai, lélektani és filozófiai ismereteket tartalmaz.

A könyv megjelenése előtt kevés olyan irodalom volt, amely a házasság szerteágazó problémáit röviden, közérthető formában, áttekinthetően, rendszerezve foglalta volna össze egyetlen könyvbe. A szerzőnek az a véleménye, hogy a házasságot korunkban - annyit hangoztatott "válsága" ellenére - semmiféle veszély nem fenyegeti, nem vált korszerűtlenné, ellenkezőleg: a modern ember új tartalommal megtöltő, meghitt kapcsolatává magasztosult.

A mű megírásával a szerzőnek az volt a célja, hogy korunk emberének a házasságban utat mutasson, segítséget nyújtson és a házasságot boldoggá tegye.

A kiadó viszont felhívja az olvasó figyelmét arra is, hogy a könyv bizonyos fejezeteit kritikus szemmel kell olvasni.

A tanuló fiatalok, akik az élet küszöbén állnak, a könyvet először talán kíváncsiságuk miatt vették kézbe, de a tanulók vizsgálati anyagomban azt is jelezték, hogy sokan családjukon belül, sem kellő időben, sem megfelelő módon, őszintén, nyíltan vagy egyáltalán nem kaptak a szexuális élet kérdéseiről

ről felvilágosítást.

A szexuális neveléssel kapcsolatos állásfoglalások a pedagógusok között sem egységesek, a szexuális felvilágosítás ma még nem teljes, nehéz is minden tanulóra ezt egyformán kiterjeszteni. Problémát jelent, hogy a szexuális nevelés feladataira a szülők, a nevelők nincsenek teljes mértékben felkészítve. Nem történik meg minden iskolában az orvosok, védőnők bevonása a felvilágosításba. Ezekkel a tényekkel is magyarázható, hogy a fiatalok a szexuális élet kérdéseire vonatkozó ismereteiket olvasmányaikból szerzik, melyek, mint a fenti példa is mutatja nem mindig a legmegfelelőbbek.

A tanulók 18,82 %-a /61 tanuló/ olvasta dr. Lukács Tibor: Szerelem, házasság, család című könyvét. A könyv komplex módon foglalkozik a családi élet kérdéseivel. A gyermek problematikáján kívül a nemiség kérdéseivel, a nemek kapcsolatának társadalmi rendjével, a szexuálpedagógiával, a szexuáletikával stb. Valószínű ezért került a tanulók érdeklődésének középpontjába, másrészt a másodéves főiskolás hallgatók tanulnak etikát, elmondásuk szerint etikai ismereteiket ilyen vonatkozásban is bővíteni kívánták.

17,28 % /56 tanuló/ /2 tanuló kivételével mind eü. főiskolás védőnő szakos/ olvasta dr. Aszódi - Brencsán: A házasság ABC-je 1974-ben kiadott könyvét.

A gyermeket nevelő szülők és pedagógusok számára szánták főleg a szerzők a könyvet, segítségnyújtásnak a gyerme-

kek családi életre neveléséhez. De a könyv sok olvasót is hozzásegít ahhoz, hogy saját gondját, baját felismerje és megértse.

A könyv előszava szívhöz szóló útmutatást ad az olvasóknak a gyermek iránt érzett felelősség kérdésében, abban, hogy a házasságban hinni kell! - erről is szól a könyv.

"A házasság egyik lényeges eleme - ami boldogságunkat teljessé teszi - a gyermek. Ők azok, kik életünket bearanyozzák, de ugyanakkor azt se feledjük, hogy gyermekeinkkel szemben felelősséggel tartozunk, úgy kell nevelnünk őket, hogy majdan felnőtt korukban helyt tudjanak állni, a társadalom megbecsült tagjai legyenek. Ne csak rendes, dolgozó emberek legyenek, hanem boldog - esetleg a miénknél boldogabb - családi életet éljenek. Ha nekünk, felnőtteknek is nehézségeink adódnak olykor saját életünk helyes vezetése terén, még inkább ki van téve a veszélynek az, aki fiatalsága miatt nem rendelkezik elég élettapasztalattal és bölcsességgel, és nem ritkán élszemérmes neveltetése miatt ismeretei is gyakran hiányosak, tévesek" /dr. Aszódi - Brencsén, 1974./

324 tanuló közül 48-an /14,81 %/ olvasták a Nagylányok Iskolája Vk. kiadványt. /Ezeknek a tanulóknak többsége szak-középiskolás/ A kiadvány a lányok anyai hivatásra való felkészülését segíti.

Sajátos könyv ez, feltételezi a fiatalokról, hogy már felnőttek és a leendő anya szemével és eszével fogják fel,

fogadják be a könyvben közölt ismereteket. Könyvajánlásokkal és olvasmányokkal bővítették.

"A benne közölt ismereteket őrizzük meg és vigyük magunkkal a boldog családi életbe" írja a szerző a fiataloknak. /Vk. kiadvány, 1971./

A legolvasottabb könyvek közé tartoznak még:
Kovács Lajos: Szerelem, házasság, gyermek; Benjamin Spock: Tinédzserek könyve; Csecsemőgondozás - gyermeknevelés; Edith Kent: Asszony lesz a lányból; Erich F. Bender: Helga; Kurt Seelmann: A gólya hozza?

A "Tinédzserek könyve" egészen különleges helyet foglal el a szexuális felvilágosítás irodalmában. Nemcsak szexuális kérdésekkel foglalkozik, hanem minden olyan témával, amelyek a tinédzsereket érdekelhetik, a kamaszkori pszichés problémáktól a testápolásig. A vizsgált tanulókhoz életkoruk miatt is közel áll e könyv.

A "Csecsemőgondozás - gyermeknevelés" gyakorlati tanácsokkal látja el a fiatalokat, az anyai hivatásra, a gyermeknevelésre készülőket. Az egészségügyi iskolába járó tanulónak ajánlott olvasmány - ez a könyv - a szakmai ismeretek bővítéséhez.

Mint említettem, a mű az egyik legolvasottabb könyvek közé tartozik. Hasonló megállapításra jutott dr. Szél Éva 1972-ben, a Másodéves védőnőhallgatók népszerű szakirodalmi ismereteinek vizsgálata című tanulmányában:

"Nincs olyan /tanuló-/ csoport, ahol ez a könyv ne szerepelne az ismert könyvek között. Ez a tény a védőnő hallgatóknak a csecsemőellátás felé irányuló érdeklődésével magyarázható..." /dr. Szél Éva, 1972./

Erich F. Bender: Helga című könyve iránti érdeklődést és olvasottságot a hasonló című film keltette fel, melyet számos országban - köztük hazánkban is - bemutattak a filmszínházak. A szerző a könyvben nem csupán ismereteket közöl, hanem gyakorlatilag hasznos tudnivalókat is. A szexuális erkölcs vonatkozásában - a házasságról, a gyermeknevelésről, az erkölcsről - felvilágosult, haladó nézeteket vall a könyv. Szerelem - szexuális élet - szülés - születésszabályozás, mind olyan témák, amelyek érdeklik, foglalkoztatják a fiatalokat.

A többi, felsorolt könyvet kevesebben olvasták. Van köztük néhány olyan könyv is, amelyek csak érintik a családi élet kérdéseit, problémáit, de nem ebben a témakörben íródtak. A megkérdezettek közül többen pontatlanul válaszoltak a 34. kérdésre.

A 404 szakközépiskolás és védőnőképzős válaszadó közül 60,14 % /243 tanuló/ olvasott könyvet vagy folyóiratot, a többi nem olvasott. A 122 főiskolás hallgató 81,96 %-a /100 hallgató/ olvasott könyvet vagy folyóiratot, mindössze három első éves főiskolás nem olvasott semmit a családi életéről.

Magas azoknak a szakközépiskolásoknak és védőnőképzősöknek a száma, akik a kérdésre nem válaszoltak /170 fő/, és nem

olvastak semmit lo-en.

Az első éves főiskolás hallgatók közül 18-an, a másodévesek közül 1 olyan hallgató volt, aki nem válaszolt a kérdésre. Róluk nincs információ. Előfordulhat, hogy szégyeltek bevallani, nem olvastak, vagy nem emlékeztek az olvasott mű szerzőjére, címére. Örvendetes tényező, hogy a másodéves főiskolás hallgatóknál ez a szám a minimálisra csökkent.

Az olvasott könyvek felsorolása mellett folyóiratokat is megemlítettek, amelyek a családi élet kérdéseivel is foglalkoznak. A legolvasottabb folyóirat a Családi lap /50 fő olvasta/, főleg szakközépiskolások és ÁVI-sok jelölték. Az iskolai ifjúsági Vöröskereszt szervezésében a tanulók előfizettek a lapra. Ebből következik a nagy olvasottság. Második helyen a Nők Lapja a témával kapcsolatos cikkei szerepelnek. Többen jelezték, hogy folyóiratokból cikkeket olvastak, de nem emlékeztek sem a folyóíratra, sem a cikk címére.

Tájékozódni kívántam arról, hogy azok az első éves főiskolások, akik a kérdésre nem válaszoltak, vagy olyan választ adtak, hogy nem olvastak semmit a családi életről, főiskolai tanulmányaik első féléve alatt kívánták-e önálló ismeretszerzéssel, vagy motiváció hatására ilyen jellegű ismereteiket gyarapítani.

Erre vonatkozóan a következőket kaptam:

"Mit olvasott főiskolai tanulmányainak megkezdése óta a tanév első félévében?"

Bágyoni Attila: Szex, szerelem, család	4 fő
Benjamin Spock: Csecsemőgondozás - gyermeknevelés	3 "
Szilágyi Vilmos: Nemi nevelés a családban	3 "
Walter Hollitscher: Szexualitás és társadalom	3 "
Hirschler Imre: Szülőszoba, tessék belépni	3 "
Lukács Ernőné: Nők enciklopédiája	3 "
Aszódi Imre: A házasság ABC-je	2 "
Mit tudsz önmagadról?	2 "
Bálint Ágnes - Falk Judit: Babát várunk	1 "
Házasságok a földön kötöttek	1 "
Zoltán Zsófia: Mit egyen a gyermek?	1 "
Németh György: Lelki egészségünk	1 "
Sulyok Katalin: Nőnek születtem	1 "
Haraszti István: A nemi élet kérdései	1 "
Fiúk évkönyve	1 "
D.Nagy Éva: Lányok évkönyve	1 "
Benjamin Spock: Tinédzserek könyve	1 "
Őszinte szó a szerelemtől	1 "
Kovács Lajos: Szerelem, házasság, gyermek	1 "
G.Weber - D.Weber: Ő meg én	1 "
Bródy György: Fiúknak lányokról	1 "
Dobszay - Sárkány: Csecsemőtáplálás	1 "
Könyvet olvasott, de nem emlékszik a címére	3 "

40 fő

A 18 elsőéves főiskolás hallgató összesen 40 könyvet olvasott tanulmányainak megkezdése óta, az első félévben.

Folyóiratok:

Családi lap	11 fő
Magyar Ifjúság	8 "
Ifjúsági Magazin	5 "
Élet és Tudomány	4 "
Nők Lapja	4 "
Gyermekünk	4 "
Köznevelés	2 "
Orvosi Hetilap	1 "
Képes Ujság	1 "
Ország-Világ	1 "
Napi lapok	1 "
Folyóiratot olvasott, de nem emlékszik a címére	3 "
<hr/>	
45 fő	

A 18 elsőéves főiskolás hallgató összesen 45 folyóiratból olvasott a családi élet kérdéseiről a fenti tanulmányi időszakban.

A "Mit olvasott a családi életéről, problémáiról?" kérdésre kapott adatok alapján megállapítottam azt is, hogy a vizsgáltak hány könyvet, folyóiratot olvastak összesen, és az összes olvasott könyvek, folyóiratok közül hányan olvastak egy - kettő - három - stb.-t.

A 404 megkérdezettből 243 középiskolás és Állami Védőnőképzős tanuló összesen 380 könyvet, 47 folyóiratot olvasott. A 243 tanuló közül 198 tanuló olvasott könyvet és 45

tanuló folyóiratot.

Az olvasott könyvek s z á m a	Könyvet olvasó tanulók	
	számban	százalékban
1 könyvet olvasott	74	37,37
2 "- "-	79	39,89
3 "- "-	24	12,12
4 "- "-	5	2,52
5 "- "-	6	3,03
6 "- "-	2	1,01
7 "- "-	1	0,50
könyvet olvasott, de címét nem tudja	7	3,53

198 tanuló 100,00

A fentiekből megállapítható, hogy 1,91 könyvet olvastak átlagosan.

Az olvasott folyóiratok száma:	Folyóiratot olvasó tanulók:	
	számban	százalékban
1 folyóiratot olvasott	26	57,77
2 "- "-	2	4,44
folyóiratot olvasott, de címét nem tudja	17	37,77

45 tanuló 100,00

A 45 folyóiratot olvasó tanuló átlagosan 1,04 folyóiratot olvasott.

A 63 másodéves főiskolás hallgató közül 62 tanuló olvasott összesen 181 könyvet és 5 folyóiratot az alábbi bontásban:

Az olvasott könyvek szá- ma:	Könyvet olvasó tanulók	
	számban	százalékban
1 könyvet olvasott	3	5,26
2 "- "-	17	29,82
3 "- "-	17	29,82
4 "- "-	11	19,29
5 "- "-	4	7,01
6 "- "-	2	3,50
7 "- "-	1	1,75
8 "- "-	1	1,75
két könyvet olvasott, de címére nem emlékszik	1	1,75
57 tanuló		100,00

Az olvasott folyóiratok száma:	Folyóiratot olvasó tanulók	
	számban	százalékban
1 folyóiratot olvasott	5 tanuló	100,00

Azok a másodéves főiskolai hallgatók, akik olvastak, átlagosan 3,17 könyvet, azok, akik folyóiratot, átlagosan egyet olvastak.

/A másodévesek átlagosan 2,95 könyvet, folyóiratot olvastak, beleszámítva azt az egy hallgatót is, aki nem olvasott semmit./

Szóbeli interjú segítségével azt is vizsgáltam, hogy a főiskolás elsőéves hallgatók az általuk olvasott könyvekhez, folyóiratokhoz honnan, milyen forrásból jutottak. A következő válaszokat kaptam:

tanulók válaszai:	tanulók száma
- otthon, családi könyvtárunkban, a tulajdonukban volt	35 hallgató
- városi-, községi könyvtárból kölcsönözte	26 "-
- barátnőjétől, barátjától kapta kölcsön	19 "-
- saját könyvtárában megtalálható	14 "-
- az iskolai könyvtárból vette ki	8 "-
- osztálytársától kapta kölcsön	3 "-
- kommunikációs eszközök könyvajánlása hatására kölcsön kérte ismerősétől olvasásra	6 "-
- tanáraitól kapta kölcsön	2 "-
- rokonától ajándékba kapta	2 "-
- könyvtár folyóiratolvasójában olvasta	1 "-
- volt munkahelyén jutott hozzá	1 "-

A megkérdezett hallgatók legtöbbször otthon, családi könyvtárunkban találtak maguknak olvasnivalót - a családról, a családi életről - nevelésről - problémáiról. Elmondták, hogy sok család folyóiratot is járát vagy rendszeresen vásárol.

V.Kulcsár Julia: "A könyv és a 10-14 éves gyermek" című vizsgálati anyagában a következő megállapításra jutott: "Könyvellátásuk leghatékonyabb szervezője tehát közvetlen családi környezetük, amelynek szűkösebb, vagy bőségesebb könyvgyűjteményéből származik olvasmányaik legnagyobb hányada." /V.Kulcsár J., 1975./

Bár két különböző korosztályban, különböző témakörben végeztünk vizsgálódást az olvasmányok beszerzési módjáról - hasonló megállapításra jutottunk.

Vizsgálati anyagom azt is bizonyítja, hogy a családi életre nevelés szempontjából a családnak a könyvből származó ismeretszerzés terén is döntő szerepe van.

Megállapítható az is, hogy a családokban érdeklődés tapasztalható a családi élettel foglalkozó könyvek - folyóiratok iránt, kívánatos ezt az érdeklődést tovább fokozni.

A tanulók többet kívánnak tudni a családi életéről, ezt mutatja az is, hogy mint diákok már saját könyvtárat létesítettek és ebben helyet kap a családdal foglalkozó irodalom is.

Tapasztalható, hogy látogatják a városi, községi könyvtárakat is, ugyanakkor az iskolai könyvtárakból már lényegesen kevesebb könyvet kölcsönöztek.

A beszélgetések során azt is jelezték, hogy az iskolai könyvtárakat nem mindig tudták igénybe venni, "mert mindig órák voltak kölcsönzési időben."

Többen barátnőjüktől, barátuktól kaptak ilyen irányú

olvasnivalót. Ezeket a könyveket nem csak kölcsönözték egymásnak, hanem mint "izgalmas" olvasmányokat ajánlották. /Mint fentebb már említettem, olyanok is voltak közöttük, melyek nem a legkivánatosabb olvasmányok./

Következtetések, feladatok:

- Megállapítható, hogy a vizsgálatba bevont tanulóknak kevés a könyvekből, folyóiratokból származó, családi életre vonatkozó - ismerete, de a másodéves főiskolások könyvolvasottsága lényegesen jobb. Ez abból adódik, hogy a hallgatók, tanulmányaik alatt, fél évig már tanulták a családi életre nevelést, figyelmüket a tanítási órákon is irányítottuk a könyvek, folyóiratok olvasására. A témából bibliográfiát állítottunk össze, amit a hallgatók rendelkezésére bocsájtottunk.

A megkérdezett tanulók általában kevés folyóiratot olvastak és nem jelezték az olyan szaklapok olvasását, ismeretét, mint az Egészség, Egészségügyi Felvilágosítás, az Egészségügyi Munka, Magyar Nőorvosok Lapja, Köznevelés, stb., melyekre tanulmányaik során figyelmüket felhívtuk.

Vizsgálati anyagomból az is kitűnt, hogy nem olvasták rendszeresen a Magyar Ifjúság, az Élet és Tudomány családi élet kérdéseivel foglalkozó cikkeit, pedig e lapoknak jellegüknél fogva a fiatalok érdeklődésének középpontjában kellene állniuk.

- Azok az elsőéves hallgatók, akik nem tanultak csalá-

di életre nevelést, önálló ismeretszerzés útján igyekeztek a családi élet kérdéseiről informálódni. A vizsgálat időpontjáig főleg olyan témájú könyveket olvastak, amelyek témája más szaktárgyi ismeretekhez is kapcsolható.

- Folyóiratok közül azokat olvassák, amelyeket rendszeresen előfizetnek. Az olvasott folyóiratok között - ellentétben a másodéves főiskolásokkal - már szerepel az Élet és Tudomány, a Magyar Ifjúság, az Ifjúsági Magazin, Gyermekünk, Köznevelés.

- Az iskolai könyvtárak kölcsönzési lehetőségeit alig használták ki a megkérdezettek. A könyvtárak szerepét növelni kell - a kölcsönzési időket a tanulóknak megfelelően kell megállapítani, szükséges több, családi élettel foglalkozó ismeretterjesztő kiadvánnyal ellátni az iskolai könyvtárakat. A tanuló fiatalok figyelmét fel kell hívni a családi élet kérdéseivel foglalkozó folyóiratok, cikkek olvasására, de az ajánlóknak ezeket az olvasmányokat előzőleg kritikai elemzés alá kell vonniok.

Melléklet:

Mit olvasott a családi életéről, problémáiról?

1. Dr. Fritz Khan: A szerelem iskolája	63	fő
2. Dr. Lukács Tibor: Szerelem, házasság, család	61	"
3. Dr. Aszódi Imre: A házasság abc-je	56	"
4. VK. 1957.: Nagylányok iskolája	48	"
5. Kovács Lajos: Szerelem, házasság, gyermek	33	"
6. Benjamin Spock: Tinédzserek könyve	27	"
7. Edith Kant: Asszony lesz a lányból	21	"
8. Erich F. Bender: Helga	18	"
9. Kurt Seelmann: A gólya hozza?	16	"
10. Benjamin Spock: Csecsemőgondozás, gyermeknevelés	14	"
11. Hirschler Imre: Nők védelmében	12	"
12. VK. 1971.: A családi élet iskolája	12	"
13. Kovács András: Nővédelem-anyavédelem-családtervezés	11	"
14. László M. - Péterné, Pikler E.: Anyák könyve	11	"
15. Ranschburg Jenő: Gyermek a családban	10	"
16. Bágyoni Attila: Szex, szerelem, család	10	"
17. Haraszti István: A nemi élet kérdései	10	"
18. G.Weber - D.Weber: Ő meg én	8	"
19. Nemi nevelés a családban	8	"
20. Szendei Ádám: Orvos a családban	7	"
21. A család	6	"
22. Simone de Beauvoir: A második nem	6	"
23. Buda Béla: A szexualitás modern elmélete	6	"
24. VK.: Anyák Iskolája	7	"
25. Kovács Lajos: A nőorvosnál	5	"

26. Lukács Ernőné: Nők enciklopédiája	5 fő
27. Majzik Lászlóné: Szülők kislexikona	4 "
28. Bródy György: Fiúknak lányokról	4 "
29. Németh György: Lelki egészségünk	4 "
30. Földeák János: Négyyszer kopogtak az ajtón	3 "
31. Ibsen: Nóra	3 "
32. Család és iskola	3 "
33. Család és gyermeknevelés	3 "
34. D. Nagy Éva: Lányok évkönyve	3 "
35. A családi életre nevelés kézikönyve	3 "
36. Buda Béla: Párválasztás	3 "
37. Katona Márta: Kismama voltam	3 "
38. Gasperini Brunella: Én és ők	2 "
39. Bihari Klára: Miért?	2 "
40. Németh László: Erzsébetnap	2 "
41. Andrew C. Andry: Hogyan születik a kisbaba?	2 "
42. Harsányi Irén: Nagylány lettem	2 "
43. HNF. 1973.: Gyermeink, a jövő	2 "
44. Harsányi - Hermann: A jó házasság	2 "
45. Anthony Smith: Testünk titkai	2 "
46. A válás jogi problémái	2 "
47. A nők helyzete Magyarországon	2 "
48. Hirschler Imre: Szülőszoba, tessék belépni	2 "
49. Kabainé Huszka Antónia: Gyermeknevelés	1 "
50. Radnai Béla: A fejlődés pszichológiája	1 "
51. Kolozsvári G. Emil: Nők apróban	1 "
52. Hárdi István: Lelki élet, lelki bajok	1 "

53. Sulyok Katalin: Nőnek születtem	1 fő
54. Berkesi András: Húszévesek	1 "
55. Fekete Gyula: Legyen, ne legyen?	1 "
56. Mátrai: Mámor	1 "
57. Kertész Ákos: Makra	1 "
58. Kertész Ákos: Névnep	1 "
59. Mauriac: Viperafészek	1 "
60. Bergmann: Tükör által homályosan	1 "
61. Seregély György: Fogamzástátlás	1 "
62. Kulcsár L.: Család a mai szocialista társadalom- ban	1 "
63. Kontra György szerk.: Az emberi test	1 "
64. György Julia: A nehezen nevelhető gyermek	1 "
65. Stendhal: Vörös és fekete	1 "
66. Egyszál magam	1 "
67. Bader Andor: A nő	1 "
68. Iskolások neveléséről szülőknek	1 "
69. Olly és Rolf Kunze: A szépség iskolája	1 "
70. A jó házasság	1 "
71. Rolf Bormann: Ifjúság, szerelem	1 "
72. A házasságok a földön köttetnek	1 "
73. Péterné Pikler Emmi: Mit tud már a baba?	1 "
74. Tolsztoj: Anna Karenina	1 "
75. Benedek István: Beszélgetés ideges emberekről	1 "
76. Buda Béla: A szexualitás modern elmélete	1 "
77. Cusac: Ketten a halál ellen	1 "
78. Ortutay - Gál: Családi életre nevelés az iskolá- ban és a családban	1 "

79. Mai házasságok	1 fő
80. A család jogi kézikönyve	1 "
81. Vátszjájana: Káma-Szutra	1 "
82. Varga D.: Kutyafulűek	1 "
83. Szilágyi Vilmos /tanulmányok/: A szexualitásról	1 "
84. Őszinte szó a szerelemről	1 "
85. Fiúk - lányok iskolája	1 "
86. Székely Lajos: A családi életre nevelés	1 "
87. Sándor Tibor: A szülészeti és nőgyógyászati ügye- let ABC-je	1 "
88. Kovács A.: Nővédelem, anyavédelem, családtervezés	1 "
89. Wisniewska - Roskawska: A nők másod- és harmadvi- rágzása	1 "
90. Nemi életre nevelés	1 "
91. Szeretet, szerelem, vonzódás	1 "
92. A szexuális élet szociológiája /válogatás/	1 "
93. Nemi élet, nemi betegségek	1 "
94. Gond és öröm a gyermek	1 "
95. Apák könyve	1 "
96. Kinek higgyen?	1 "
97. Családi életre nevelés lányoknak	1 "
98. Anya - öcsi és én?	1 "
99. Könyvet olvasott, de címét nem tudja	12 "
100. Családi lap	50 "
101. Nők lapja /Válni vagy együtt maradni? cikksoro- zat és egyéb cikkek/	11 "

102.	Magyar Ifjúság	1 fő
103.	Barátnő /csehszlovák lap/	1 "
104.	Folyóiratokból olvasott cikkeket, de nem tudja cimét megnevezni	17 "
105.	Nem olvasott semmit	13 "
106.	Nem válaszolt	189 "

4.4. Házastársi, szülői tulajdonságok, jellemvonások, magatartásmódok

Az értelmező szótár szerint a tulajdonság "valakinek, valaminek jellegét, minőségét meghatározó, megkülönböztető vonása." A jellemvonás "valakinek, valemely jellemző vonása, tulajdonsága /jellegzetesség, sajátosság/."

A magatartás "az a mód, ahogyan környezetünkkel az élet, a társadalom jelenségeivel szemben állást foglalunk. Megnyilvánulása a viselkedés." /Magyar Értelmező Kéziszótár, 1972./

Felmérésemből az ismertetés alapjául nyolc olyan szülői tulajdonságot, jellemvonást, magatartást választottam ki, amely végső soron meghatározza a gyermek helyzetét, illetve nevelését családon belül. 100 válaszadó közül 39 fő tartotta kiemelkedően fontosnak és 40 nagyon lényegesnek a családszeretetet a gyermek családi életre nevelésében. A szülői felelősséget, mint a gyermek nevelésének fontos elemét 70 fő kiemelkedően fontosnak, 20 fő nagyon lényegesnek ítélte.

A család belső harmóniájának biztosítását majdnem azonos arányban 38, illetve 35 hallgató kiemelkedően fontosnak, illetve nagyon lényegesnek értékelte. A kifogástalan anyai, apai tulajdonságokat 27, 33, 37 fő kiemelkedően fontosnak, nagyon lényegesnek, lényegesnek rangsorolta.

A gyermek tisztelete, emberszámba vevése a szülők részé-

ről fontos követelmény. A választ adók kisebb jelentőséget tulajdonítanak, mint a fentieknek, inkább csak lényegesnek /34 fő/ tartják, sőt 13 fő egyáltalán nem tartja lényegesnek.

A gyermekkel szembeni szigor alkalmazását - amely nélkül a múltban a kispolgári nevelés elképzelhetetlen volt - csak a hallgatók 1 %-a tartotta kiemelkedően fontosnak, 26 kevésbé lényegesnek, 32 lényegtelennek. /20.sz. táblázat/

A megkérdezettek az alábbiak szerint rangsorolták a házastársi, tulajdonságokat, jellemvonásokat, magatartásmódokat. Kiemelkedően fontosnak rangsorolták a kölcsönös szeretetet 79-en, míg a kölcsönös bizalmat 70-en. A kölcsönös szeretelmet a megkérdezettek közül 62 rangsorolta kiemelkedően fontos tulajdonságok között a harmadik helyre.

Jelenlegi ismereteink arra mutatnak, hogy a szerelem nem tekinthető önálló érzelemnek, hanem a másik ember iránti szeretetnek, vonzódásnak, érdeklődésnek egy sajátos felfokozott élménye, amely végső soron tanult dolog és társadalmi normák, szokások szerint meghatározott. A szerelemnek természetesen vannak eredendő lélektani összetevői, ami minden emberben megvan.

Vizsgálataimból és Buda Béla tanulmányából is kitűnik, hogy a kölcsönös szerelemnek változatlanul fontos szerepe van a ma és a holnap házasságában. Lélektanilag az tekinthető kedvezőnek, ha a pár szerelem alapján határozza el magát

az együttélésre és ezt a szerelmet tartja szem előtt a család alapítási döntésében is.

Az őszinteséget, amely nélkül két ember meghitt és tartós kapcsolata szinte elképzelhetetlen 58-an kiemelkedően fontosnak, 24-en nagyon lényegesnek tartották és így ez a tulajdonság negyedik helyre került a rangsorban.

A házastársi egyenlőséget 51, a rendezett szexuális életet 49, az egymás melletti kitartást 48 ítélte kiemelkedően fontosnak.

A rendezett családi életet, a családi élet belső harmóniáját 46 hallgató sorolta az előbbi tulajdonságok, jellemvonások, magatartások mellé. A családi élet belső harmóniája pedig több komponens függvénye; ide tartozik a házastársak kiegyensúlyozott személyisége, egymás szeretete, szexuális élet zavartalansága, rendezettsége, a házastársak egyenlőségén alapuló közös felelősség vállalása, a közös munkamegosztás, a közös élmények és a családtagok egyéni önmegvalósításának támogatása is. /21.sz. táblázat/

Felméréséből egyértelműen kitűnik, hogy a fiatalok többsége azokat az alapvető tulajdonságokat, amelyek szükségesek a párválasztáshoz, a házassághoz, a szülői szerepek ellátásához kiemelkedően fontosnak tartják. Rámutat a felmérés arra is, hogy van néhány olyan tulajdonság, amely a leendő házastársak kapcsolatában fontos lenne, de nem került a fiatalok érdeklődésének középpontjába /pl.: az egymás melletti kitar-

tásra vonatkozó vélemények megoszlanak, sőt 7 fő nem is tartja fontosnak/

Az a tény, hogy a gazdasági pozíciót a megkérdezettek fele kevésbé lényegesnek tartja, arra a pozitív tudatfejlődésre mutat, hogy az érdekházasságok egyre inkább háttérbe szorulnak a szerelmi házasságok mellett.

Következtetések, nevelési feladatok

A családi életre nevelés személyiségnevelés elsősorban, ezért fontos, hogy a gyermeknevelésre és a szülők nevelésére készülő fiatalok egyértelműen vélekedjenek azokról az emberi tulajdonságokról, jellemvonásokról és magatartásmódokról, amelyek nélkülözhetetlenek e feladatok ellátására.

A családokban végbement demokratizáló folyamat jegyeinek kell tekintenünk a gyermek emberszámba vételét, tiszteletét, de e területen még van tennivaló. Fontos követelmény a fiatalokkal, mint leendő szülőkkel szemben az, hogy tudatosan törekedjenek a derűs, érzelemgazdag családi légkör megteremtésére, amelyben az őszinte szeretet, a helyes emberi magatartás az uralkodó.

Ma még a családi nevelésben sok helyen a tekintélynevelés és a verbális eszközrendszer túlsúlya a domináló, ezért a fiatalok egy része ezeket viszi magával a családalapításhoz. E módszereken változtatnunk kell, a legfontosabb feladat, a tudatformálás. A gyermek nevelésében a szülő példája, személyisége, emberi magatartása lényeges tényező, mert a gyerme-

A gyermekek családi életre nevelésével
 kapcsolatos szülői tulajdonságok, jel-
 lemvonások, magatartásmódok

Tulajdonságok, jellemvonások, magatartásmódok	Kiemel- kedően fontos	Nagyon lénye- ges	Lénye- ges	Kevésbé lénye- ges	Nem lénye- ges
	V á l a s z o k /f ő/				
Családszeretet	39	40	19	-	2
Szigor	1	11	30	26	32
Gyermek tisztelete	21	27	34	5	13
A gyermek felelős vállalása	56	25	9	-	10
Szülői felelősség a nevelésben	70	20	8	2	-
Tudatos családtervezés	28	33	39	-	-
Kifogástalan anyai, apai tulajdonságok	27	33	37	2	1
Belső harmónia	38	35	18	5	4

Házastársi tulajdonságok, jellemvonások, magatartásmódok

Tulajdonságok jellemvonások, magatar- tásmódok	Kiemel- kedően fontos	Nagyon lénye- ges	Lénye- ges	Kevésbé lénye- ges	Nem lénye- ges
Ragaszkodás	12	29	54	5	-
Alkalmazkodás	28	37	26	9	-
Őszinteség	58	24	17	1	1
Házastársi egyenlőség	51	21	23	5	-
Kölcsönös szerelem	62	24	11	3	-
Szülő tisztelete	20	60	10	10	-
Rendezett szex. élet	49	27	19	5	-
Kölcsönös bizalom	70	16	7	7	-
Kölcsönös szeretet	79	9	4	8	-
Rendezett családi élet	46	38	14	2	-
Intelligencia	10	37	47	6	-
Kitartás egymás mellett	48	33	8	4	7
Türelem	17	42	27	5	9
Segítőkézség	13	45	24	16	2
Kiegyensúlyozottság	12	36	43	7	2
Gondosság	3	29	62	4	2
Felelősségtudat	50	20	22	3	5
Megfelelő gazdasági pozi- ció	10	17	23	34	16
Megfelelő világnézet	17	41	18	5	19
Egymás alapos ismerete	40	37	14	9	-
Figyelmesség	15	35	40	9	1
Közös életcél	15	44	26	14	1
Szülő szeretete	3	71	20	6	-
Munkamegosztás	8	79	97	11	5

ket élete során ezek vezetik. Érzelmi világa nagyrészt attól függ, hogy a családban mennyire sikerül szeretetet, támogatást kapnia.

A jövő családmoddellje a nyílt család, amely a nagyobb közösség számára bontakozik ki azzal, hogy a gyermekeit megértésre, türelemre, nyíltságra, áldozatkészségre, értékítéletre, felelősségvállalásra, kötelességteljesítésre neveli - mindezekre fel kell készíteni a jövő nemzedékét.

4.5. A tanuló fiatalok véleménye a családi életre nevelésről, feladatairól

A gyermeknevelésnek fontos része a családi életre nevelés. A nevelés minőségét, eredményét nagy mértékben befolyásolja, hogy családon belül, - az iskolákban milyen rátermettségű és felkészültségű személyek, illetve szakemberek végzik azt. A családon belül szülő, nagyszülő, testvér, rokon, a családdal kapcsolatban lévő baráti kör hatása, az iskola nevelőmunkája együttesen segíti a fiatalokat a korszerű családi életre való felkészülésükben.

Ezek a hatások többfélék, egy részük több tényező miatt nem mindig mondható pozitívnak.

Vizsgálatom során választ kerestem arra, hogy - a tanulók véleménye alapján - kik foglalkozzanak a családi életre neveléssel, valamint arra, hogy kitől fogadnak el szívesen tanácsot, és arról is tájékozódni kívántam, hogy miről szeretnének hallani tanulmányaik során.

A kérdőíven szereplő, "Kiktől fogad el tanácsot a családi életre vonatkozóan?" kérdésre a 404 megkérdezett szakközépiskolás és ÁVI-s, valamint 122 főiskolás hallgató azt válaszolta, hogy elsősorban szüleiktől, másodsorban tanáraiktól, harmadsorban udvarlójuktól, majd testvéreiktől, barátaiktól. Kevesebb számban jelöltek másokat, akiktől tanácsot fogadnának még el. /22. táblázat/

Egy másik kérdésre, arra, hogy "Véleménye szerint kik foglalkozzanak az ifjúság családi életre nevelésével?" a kapott válaszokat elemezve megállapítható, hogy a szakközépiskolások és az ÁVI-sok a család és közvetlen környezetében élők közül ismét a szülőket kívánták első helyen /77,47 %/, a másodikon a pedagógusokat /óvónő, tanító, tanár/ e feladatok végzésére.

Csak egy középiskolás tanuló nem tartja alkalmasnak a pedagógusokat a családi életre nevelésre.

A főiskolás hallgatók - e kérdésre válaszolva - első helyen nem a szülőket, hanem a pedagógusokat jelölték!

Ezek az adatok azt mutatják, hogy a családnak és az iskolának van elsődleges szerepe a családi életre felkészítésben.

Harmadsorban az egészségügyi munkakörökben dolgozó orvosoktól, szakorvosoktól várják az ifjúság felkészítését. Ezek között a főiskolás hallgatók magasabb százalékos arányban jelölik az orvosokat, szakorvosokat mint a középiskolások /47,54 %-ban/.

A tanulók - szakmájukra való felkészülésük, tanulmányaik

alatt - kapcsolatban vannak ezekkel a szakemberekkel, ennek ellenére a családi életre való nevelésükben nem sorolják az elsők közé őket.

Megjegyzem, hogy a védőnőt - mint az egyik fontos családi életre nevelőt - csak a védőnőképzősök /20,54 %-ban/ és a főiskolás hallgatók /42,62 %-ban/ említették, azok is a negyedik helyen.

Ezek a tanulók tanultak arról, hogy a védőnői munkához hozzátartozik a családi életre nevelés, ugyanakkor a szakközépiskolások nem szereztek ilyen jellegű ismereteket, feltételezhető, hogy nem találkoztak a védőnők családi életre nevelő munkájával.

Egyéb egészségügyi dolgozótól csak kevesebben várják a felkészítő munkát.

A vizsgált hallgatók ötödik helyre sorolták a pszichológust, akitől szintén kívánják, hogy foglalkozzon a családi életre neveléssel.

Figyelemre méltó, hogy a szakközépiskolások és a védőnőképzősök a társadalmi és tömegszervezetekben dolgozók családi életre nevelő munkájára is igényt tartanak. Különösen a KISz szervezetek munkáját igénylik. Ugyanakkor a főiskolás hallgatók nem tettek válaszaikban ilyen jelzést.

Ez további vizsgálódást kívánna, hiszen ennek a korosztálynak egységes politikai-, társadalmi szervezete a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség, amelynek programjában méltó he-

lyet kap a családi életre nevelés is.

Napjainkban e feladatok ellátásában a tömegkommunikációs eszközök hatása is növekszik /ez sok esetben nem pozitív/, a tanulók egy része ezektől is megfelelő információt vár.

/23.sz. táblázat./

A fiatalokat megkérdeztem arról is, hogy tanulmányaik alatt hallottak-e a családi élet kérdéseiről. A válaszadók "Igen"-nel válaszoltak, mindössze néhány tanuló nem kapott ilyen jellegű információt. Előfordulhat, hogy ezek a tanulók a kapott információkat kevésnek találták ahhoz, hogy a kérdésre egyértelműen igennel válaszoljanak.

A családi életre nevelés feladatait eddig is végezte a család és az iskola, több-kevesebb eredménnyel. Ezt mutatják a vizsgálati adatok is. Az eddig kapott információkat azonban kevésnek találják a tanulók.

A megkérdezettek szívesen hallgatnának a családi élettel kapcsolatos előadást is. Csak három szakközépiskolás és védőnő-képzős tanuló, a főiskolás hallgatók közül öt nem kíván ilyen jellegű témáról hallani, mert "untatja" őket. /24.sz. táblázat/

A tanuló fiatalok információs igényeit bizonyítják a "Miről szeretne hallani a családi életre neveléssel kapcsolatban?" kérdésre kapott válaszok is. Legtöbbször a gyermeknevelésről szeretnének hallani. Mint az egy másik kérdésre kapott válaszból kiderült, szükségesnek tartják a gyermeket a családban. Az, hogy gyermeket szeretnének és elsősorban a gyermeknevelésről

kivánnak hallani, tudatosságukat és felelősségüket bizonyítja.

A szakközépiskolások, a védőnőképzős tanulók 26,23 %-a, a főiskolások 23,77 %-a "másként" kívánja majd gyermekét nevelni, mint őket nevelték szüleik. /10.sz. táblázat/ A gyermeknevelésre vonatkozó szakszerű ismereteiket tanulmányaik alatt kívánják megszerezni. A tanulók készülnek arra, hogy a gyermek nevelése - életének első napjaitól megkezdődik és az első közvetlen környezetnek, a szülőknek, a családnak a hatását érvényesíteni kívánják majdan gyermekeiken.

A pedagógus pedig nem mondhat le arról, hogy terjessze a nevelési, gyermeklélektani ismereteket, különösen akkor, ha a fentieknek megfelelően a fiatalok körében ilyen irányú igény is jelentkezik.

81 középiskolás és ÁVI-s, 46 főiskolás hallgató szeretne a harmonikus, boldog, modern családi élet alapfeltételeiről, az ideális családról hallani. A boldog, jól sikerült házasságot minden fiatal magasra értékeli, saját maguk is ideális családban kívánnak élni. Tisztában szeretnének lenni mindazzal ami a jó házassághoz szükséges. Tisztázni kívánják mit várnak a házasságtól.

Mint egy másik kérdésre kapott válasznál említettem, családalapításukhoz olyan társat keresnek, aki megértő, segítő, áldozatkész velük szemben, akivel meg lehet osztani örömet, bánatot, aki biztonságérzetet ad számukra.

Többet kívánnak hallani /magasabb számban a szakközépis-

kolások/ a szexuális életéről, egymás iránti felelősségről.

A szexuális élet kérdéseiről önálló ismeretszerzés útján is tájékozódtak a tanulók, de még további tájékoztatást kívánnak tanulmányaik alatt. Fontosságát felismerték a fiatalok. A szexuális nevelés nemcsak orvosok, pedagógusok és szülők ügye, hanem az egész társadalomé. Társadalmi jelentőségéből következik, hogy mindenkinek ismernie kell az általános nevelésen belül a szexuális nevelés fontosságát és felelősségtudattal kell részt venni e kérdés helyes és eredményes megoldásában.

A párválasztás, családalapítás, házasságkötés feltételeiről, a családtervezésről is többen szeretnének hallani.

A családvédelem, a családtervezés időszerű kérdéseivel az egészségügyi ellátás szakemberei foglalkoznak, de fontos, hogy a nem egészségügyi vonatkozásairól is kapják meg a fiatalok a tájékoztatást, pedagógusoktól, pszichológusoktól, filozófusoktól stb., mert a családtervezés hiánya sok nehézséget okozhat, felelőtlenséget hozhat magával. Csak tudatos családtervezés esetén alakulhat megfelelően az "ideális" gyermekszám. Fontos, hogy a szülők, a pedagógusok foglalkozzanak mindazon kérdésekkel, amelyek a házasság sikerének nélkülözhetetlen forrásai.

A gyermek - szülő közötti viszony kérdéseiről többen, főleg a szakközépiskolások kívánnak hallani, azok, akik a vizsgálatom alapján rosszabb családi légkörben élnek, szüleik családi életre nevelésével sem értenek egyet.

A tanulók szeretnének még hallani a házastársi jogokról

és kötelességekről, alkalmazkodásról, válásokról, a szerelem, házasság, hűség, féltékenység kérdéseiről.

A családi élet egyéb más kérdéseiről már kevesebben kívánnak ismereteket szerezni. /25.sz. táblázat/

A fenti témakörök ma már szerepelnek az osztályfőnöki órák gimnáziumi és szakközépiskolai családi életre nevelés témái között. Örvendetes, hogy a tematikát összeállítók gondoltak arra is, hogy a fiatalok ilyen jellegű igénye tanítási órákon is kielégítést nyerjen.

A népesedéspolitikai célkitűzések megvalósítása érdekében, az egységes családi életre nevelés céljából 1973. decemberében megalakult az Országos Operatív Koordinációs Bizottság. Feladata a társszeminisztériumok, társadalmi és tömegszervezetek összefogása. A koordinációnak négy fő területe van:

- A népesedéspolitikai témájú egészségnevelési kiadványok egyeztetése, azok tartalmi és formai megjelenésének összehangolása.
- Az oktatás - képzés - továbbképzés területe.
- Rendezvények koordinálása országos és regionális szinten.
- Az újságok, a tv, a rádió népesedéspolitikai anyagának összehangolása.

A lehetőségek kutatása és a megfelelő módszerek kidolgozása folyamatos feladat, de a kutatásoknak a fiatalok családi életre nevelési igényeit mindig szem előtt kell tartani.

Következtetések, nevelési feladatok:

A tanulók elsősorban a szülőktől, a családtagoktól, a pe-

pedagógusoktól igénylik a családi életre nevelést, ezért fontos a szülők, a pedagógusok alapos, mindenre kiterjedő felkészítése. A társadalom, az iskola feladata a jövő nemzedék, anyai, apai hivatásra való azonos szintű felkészítése. E munkának fontos része a tudatformálás. Megítélésünk szerint a védőnő nélkülözhetetlen e tevékenységben. Munkája során rendszeresen kapcsolatot tart a családokkal, a szülők felkészítését is végzi.

Vizsgálatomból megállapítható az a tény is, hogy az iskolák foglalkoznak a családi életre neveléssel, de jó lenne, az eredményesebb nevelés érdekében e munkát minden területen tovább fokozni, a meglévő lehetőségeket jobban kihasználni.

Fontos, hogy célzott, irányított legyen az információ-nyújtás. Minőségileg jobb és több ismeretet kell adnunk.

A családi életre nevelés középiskolai tematikájában, a főiskolások pedagógiai - pszichológiai tematikájában szerepel a gyermeknevelés kérdése is. A rendelkezésre álló kevés óraszám nem biztosít kellő lehetőséget - véleményem szerint - a komplex témakör részletes kifejtésére. Ezért szükséges előadásokon, tömegkommunikációs eszközök, könyvek, folyóiratok segítségével a családi életre neveléssel, a gyermekneveléssel kapcsolatos tudásanyagot eljuttatni a fiatalokhoz.

A tanulók több filmet, tv-műsört szeretnének látni a családi élet kérdéseiről. Mindezek, a fiatalok szemléletformálásának jó lehetőségei. Az előadásokon, tv-adásokon, filmekben lehetőség nyílik a különböző területeken dolgozó, a családi élet kér-

A családi életre neveléssel kapcsolatban tanácsot fogad el

Személyek	Középiskola és ÁVI		Egészségügyi Főiskola	
	számban	%-ban	számban	%-ban
szüleitől	332	38,11	110	34,48
tanáraitól	212	24,33	52	16,30
udvarlójától	95	10,90	48	15,04
testvéreitől	85	9,75	43	13,47
baráitól	55	6,31	28	8,77
másoktól	28	3,21	16	5,01
nagyszüleitől	24	2,75	16	5,01
nem fogad el	33	3,78	4	1,25
nem válaszolt	7	0,80	2	0,62
összesen:	871 ⁺	100,00	319 ⁺	100,00

+ Több személyt is jelölhetett.

Kik foglalkozzanak az ifjúság családi életre nevelésével ?

			Középlisk.és ÁVI		Egészségügyi Főisk	
Sor- szám	V á l a s z o k		számban	%-ban*	számban	%-ban*
1.	Család, közvetlen környezet :	szülők	313	77,47	83	68,03
		nagyszülők	11	2,72	1	0,81
		testvérek	4	0,99	4	3,27
		rokonok	2	0,49	4	3,27
		a környezetben élők	4	0,99	2	1,63
		barát,barátnő,baráti társaság,udvarló	7	1,73	-	-
2.	Pedagógusok :	óvónő,tanító,tanár	309	76,48	98	80,32
3.	Pszichológusok		39	9,65	35	28,68
4.	Szociológusok		3	0,74	2	1,63
5.	Egészségügyi dol- gozók,intézmények:	orvosok, szakorvosok	116	28,71	58	47,54
		védőnők	83	20,54	52	42,62
		egészségügyi dolgozók	35	8,66	22	18,03
		gyermekvédelmi intézmények	4	0,99	-	-
6.	Munkahely :	közvetlen munkatársak	5	1,23	-	-
		szakemberek	1	0,24	8	6,55
		akikről példát lehet venni	5	1,23	-	-
		fiatal munkatársak	7	1,73	-	-
7.	Társadalom, tömegszervezetek, intézmények :	pártszervezetek	3	0,74	-	-
		KISz szervezetek	36	8,91	1	0,81
		szakszervezetek, Vöröskereszt	1	0,24	2	1,63
		az egész társadalom	13	3,21	1	0,81
		külön intézmény	4	0,99	1	0,81
8.	Tömegkommunikációs eszközök		37	9,15	6	4,91
9.	Könyvek, folyóiratok, TIT előadások		31	7,67	7	5,73
10.	Untatja a téma, nem gondolkodott rajta, nem tudja		3	0,74	-	-
11.	A pedagógusokat nem tartja alkalmasnak		1	0,24	-	-
12.	Nem válaszolt		6	1,48	2	1,63
Ö s s z e s e n :			1083	-	389	-

*A kérdésre a 404 tanuló több választ adott !

A kérdésre a 122 hallgató több választ adott!

Tanulmányai alatt hallott-e a családi élet kérdéseiről?

Szakközépiskola és Állami Védőnőképző Iskola Szeged											
Válaszok	2	3	4	5	6	7	8	9	12	Összesen	
	t a g u c s a l á d									számmal	%-ban
Igen	14	79	150	85	28	11	3	1	1	372	92,07
Nem	2	3	10	1	3	-	-	-	-	19	4,70
Nem válaszolt	-	2	6	4	1	-	-	-	-	13	3,21
Összesen:	16	84	166	90	32	11	3	1	1	404	100,00
Egészségügyi Főiskola Védőnői Szak Szeged											
Igen	4	36	42	24	5	4	1	1	-	117	95,90
Nem	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2	1,63
Nem válaszolt	-	-	2	1	-	-	-	-	-	3	2,45
Összesen:	4	37	45	25	5	4	1	1	-	122	100,0

Szivesen hallgatna-e a családi élettel kapcsolatos előadást?

Szakközépiskola és Állami Védőnőképző Iskola Szeged											
Válaszok	2	3	4	5	6	7	8	9	12	Összesen	
	t a g u c s a l á d									számmal	%-ban
Igen	16	80	161	89	30	11	3	1	1	392	97,02
Nem	-	1	1	-	1	-	-	-	-	3	0,74
Nem válaszolt	-	3	4	1	1	-	-	-	-	9	2,22
Összesen :	16	84	166	90	32	11	3	1	1	404	100,00
Filmet,	igen	16	82	162	88	31	11	3	1	395	97,77
tv műsort		-	1	1	1	1	-	-	-	4	0,99
Nem válaszolt	-	1	3	1	-	-	-	-	-	5	1,23
Összesen :		16	84	166	90	32	11	3	1	404	100,00
Egészségügyi Főiskola Védőnői Szak Szeged											
Igen	4	35	41	24	5	4	1	1	-	115	94,26
Nem	-	2	3	-	-	-	-	-	-	5	4,09
Nem válaszolt	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2	1,63
Összesen:	4	37	45	25	5	4	1	1	-	122	100,00
Filmet,	igen	4	34	45	23	4	4	1	1	116	95,08
tv műsort		-	3	-	1	1	-	-	-	5	4,09
Nem válaszolt	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	0,81
Összesen:	4	37	45	25	5	4	1	1	-	122	100,00

Miről szeretne hallani a családi életre neveléssel kapcsolatban ?

V á l a s z o k	Közép-iskola és ÁVI	Egészség-Ugyi Főiskola
	számban	számban
gyermeknevelés	144	47
harmonikus, boldog, modern családi élet alapfeltételei, az ideális család	81	46
szexuális életéről felvilágosítás, egymás iránti felelősség	79	27
családtervezés	68	23
párválasztás, családalapítás, házasságkötés feltételei	65	16
szerelen, házasság, hűség, féltékenység	52	2
mindenről	37	10
gyermek, szülő közötti viszony	25	7
férfi és nő házasság előtti és utáni viszonya	17	12
házastársi jogok, kötelességek, alkalmazkodás, válás	16	16
a család fogalma, szerepe, változása, szükségessége, társadalmi fejlődése	11	2
a kamaszkor és az ifjúság problémái	10	3
az ideális feleség és férj feladatai	10	8
orvosi felvilágosító előadások	10	3
gyermeklélektan	7	5
a családban végzett közös munka, helyes időbeosztás	7	1
összintesség, boldogság, és felelősség	6	2
nem gondolkozott rajta	6	-
a szabadidő helyes felhasználása a családban	5	1
gyermekápolás-gondozás	4	1
a család jövedelmének beosztása, szociális helyzete	4	3
a védőnő feladata a családi életre nevelésben	3	2
a fogamzásgátlásról	3	2
generációs problémák, nagyszülők a családban	3	-
a nő és a férfi lelki felépítése	3	3
kell-e nevelni a családi életre, és kik neveljenek ?	3	1
lakáshelyzet	2	1
már eleget tud	2	-
hány éves korban legaktuálisabb a házasság ?	1	-
helyes-e szeretőt tartani ?	1	-
családi életre nevelés módjai más országokban	1	1
semmiről	3	2
nem válaszolt	67	9
Ö s s z e s e n t	756*	257*

* a kérdésre több választ adhattak

déseihez szakmailag értők felvilágosító munkájára. A megkérdezettek igénylik is ezeknek a szakembereknek a családi életre nevelő munkáját.

A pedagógusoknak - a cél érdekében - az egyes tantárgyi lehetőségeket még átgondoltabban, tervszerűbben kell felhasználniuk.

A családi életre nevelés kérdése jobban kapjon helyet a KISz foglalkozásokon, csoport-foglalkozásokon, egyes tudományos diákkörökben és a szervezett iskolai előadásokon. Olyan kérdésekkel is foglalkozzanak itt, amelyeknek középpontjában a család, a gyermek áll, annak szeretete, a családi élet örömei, nehézségei, az ifjúság felelőssége a jövő generációjáért.

A tantárgyi oktatóknak, gyakorlatokat vezetőknak, minden pedagógusnak célszerű informálódnia a tanulók családi életre nevelési igényeiről, mindazokról a kérdésekről, amelyek foglalkoztatják a fiatalokat, - a helyes tájékoztatás érdekében.

A családi élet kérdéseiről kapott ismeretek segíthetik a fiatalokat, elsősorban a jövő szakembereit a kor követelményeinek és az általuk elképzelt, megfelelő nevelési feladatoknak a megvalósításában.

4.6. Védőnőképzős hallgatók által tartott csecsemő-gondozási tanfolyamok a családi életre nevelésben

Az iskolákban tartott ifjúsági vöröskeresztes tanfolyamok jó lehetőségei a családi életre nevelésnek. Az Egészségügyi Fő-

iskolai Kar Védőnőképző Szak tanterve lehetőséget biztosít arra, hogy hallgatóink, tanulmányaik alatt, a pedagógiai-pszichológiai tantárgy gyakorlati óráiban, másodéves korukban, bekapcsolódjanak az általános és a középiskolák vöröskeresztes munkájába. Tanfolyamok, előadások tartásával bővítsék a tanulók "szülői szerepekkel" kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismereteit.

Az 1976-1977-es tanévtől kezdve évente rendszeresen tartanak hallgatóink Szeged város általános- és középiskoláiban Csecsemőgondozási tanfolyamokat. /Melléklet!/
.

A Csecsemőgondozási tanfolyamok célja elsősorban az, hogy a legfogékonyabb időszakban, tanuló ifjúságunk elméletben és gyakorlatban sajátítsa el azokat a legszükségesebb egészségügyi, csecsemőgondozási és a csecsemő nevelésével kapcsolatos ismereteket, jártasságokat és gyakorlati tudnivalókat, amelyek felnőtt korukban az anyai-apai feladatok ellátásához nélkülözhetetlenek. Másrészt cél, hogy a tanulók a tanfolyamok elvégzése után jól be tudjanak kapcsolódni az iskola és a társadalom egészségügyi munkájába.

A tanfolyamoknál szem előtt kell tartani, hogy az elmélet és a gyakorlat szoros kapcsolatban legyen egymással, de a gyakorlati jellegre kell tennünk a hangsúlyt.

A főiskolás hallgatóknak a tanfolyam-vezetés lehetőséget biztosít arra, hogy a foglalkozások ideje alatt jelentkező számtalan nevelési lehetőséggel is találkozzanak és az elméletben

tanultakat az iskolai gyakorlatban alkalmazzák, illetve alkalmazását elsajátítsák. Mindezek nagy felelősséget kívánnak a gyakorlati munkát irányító pedagógusoktól /vöröskeresztes tanárelnököktől/, a főiskola felelős szakembereitől.

Minden tanfolyam sikere nagy mértékben függ a megszervezéstől. Az iskolák vöröskeresztes tanárelnökei maximális segítséget adnak hallgatóiknak a tanfolyamok szervezéséhez, lebonyolításához, a nevelési kérdések megoldásához. Szeged város iskoláiban minden tanítási év elején kezdjük a tanfolyamok szervezését. Az iskolák igényeiket a városi Vöröskereszt Szervezetéhez juttatják el /az iskolai VK munkaterveknek megfelelően/. Az egyes iskolák igényeit a Vöröskereszt Szervezete eljuttatja az Egészségügyi Főiskola Védőnőképző Szakához.

A főiskolán, gyakorlati órákon előkészítjük a tanfolyamokat. Az előkészítés során szociometriai kérdőív segítségével a hallgatók körében felmérjük, hogy ki-kivel kíván együtt dolgozni. A párok pedagógiai kettéválasztása csak ritkán, kivételes esetekben történik meg, akkor, ha mindkét hallgató gyengébb tanulmányi eredményű, illetve gyakorlati készségű. Ismer-tetjük hallgatóinkkal a tanfolyamok célját és tematikáját.

/tematika melléklet/

A tematika egységes, azonos elméleti és gyakorlati ismereteket kell tanítani általános és középiskolában figyelembe véve a tanulók fejlődési sajátosságait, értelmi szintjét. A megbeszél-t tematika alapján a hallgatói párosok elkészítik az órák vázla-

tát. /Vázlatkészítéshez a VK Családi Élet Iskolája kiadványát, az Eü. Főisk. Kar Védőnőképző Szak "Egészséges csecsemő gondozása" című jegyzetet használják/.

Az igények beérkezése után, a hallgatói párok felveszik a kapcsolatot a kijelölt iskolák vöröskeresztes tanárelnökeivel, tisztázzák a tanfolyam résztvevőinek számát, a tanfolyam helyét, idejét. A foglalkozások megtartását nehezíti az, hogy nem tudnak az iskolák állandó időpontot biztosítani a foglalkozásokhoz. A főiskolásoknak maximálisan figyelembe kell venni az egyes iskolák és tanulók napirendjét, elfoglaltságát és a gyermekek terhelhetőségét. Ez utóbbi az ötnapos tanítási hét bevezetésével gondot okoz.

A tanfolyamokon résztvevő tanulói létszám változó. Tanfolyamonként általában 5-20 tanuló. A résztvevő tanulók kiválasztásánál az a cél, hogy lehetőleg egy osztályba járó gyermekek alkossanak egy csoportot /ennek gyakorlatban való kivitelezése nem minden esetben lehetséges/. Az utóbbi években örömmel tapasztaljuk, hogy egyes iskolákban a fiúk száma, érdeklődése növekedett a Csecsemőgondozási tanfolyamok iránt.

A tanfolyamok eredményessége érdekében hangsúlyt kell helyezni a gyakoroltatásra. Ehhez megfelelő felszereléseket kell biztosítani. A felszerelések beszerzésére már a tanfolyamok szervezésénél figyelmet fordítunk. A gyakorláshoz szükséges eszközöket hallgatóink a főiskolától kölcsönözhetik. A kölcsönzési lehetőségeket nehezíti az a tény, hogy azonos idő-

pontokban egyszerre több tanfolyam van, ezért nem egyszer szükségfelszerelésekkel is dolgozniuk kell. Az egyszerűbb felszereléseket maguk a gyermekek is beszerzik /pl.: otthonról pelenkát, hintőport, játékbabát stb./. Ezeket a foglalkozásokra magukkal viszik. A városi VK Szervezet is biztosít csecsemőgondozási egységcsomagot. A gyakorlati felszereléseken kívül különböző szemléltető eszközök is segítik az ismeretanyag elmélyítését. Hallgatóink maguk is készítenek képeket, rajzokat, grafikonokat, valamint kölcsönöznek filmeket /Eü. Főiskolától, MENCs-től/.

A jólszervezett előadás önmagában még nem biztosítja a tanfolyam sikerét. Akkor lesz igazán sikeres, ha annak mondanivalója, tartalmi és szakmai szempontból kifogástalan, színvonalas, érdeklődést felkeltő és vonzó a tanulók számára. Mindezeket a tanfolyamot tartó hallgató személyisége nagy mértékben meghatározza. Nagy egyéni eltéréseket, ennek következtében változó eredményeket tapasztalunk a tanfolyamok színvonalában. A Vöröskeresztes szervezet, az iskolák az utóbbi időben mind kevesebb tanfolyami kézikönyvet tudnak biztosítani a tanulóknak, emiatt a tanfolyam vezetőknek sok időt kell fordítaniuk a jegyzeteltetésre.

Minden tanfolyam összefoglalóval, úgynevezett "házi-vetélkedővel" zárul. A legjobb eredményt elért három tanulót az iskola elküldi a városi VK által szervezett csecsemőgondozási vetélkedőre. E verseny rendezését már az iskolai tanfolya-

mok indulásakor célszerű jelezni, hogy ezzel is serkentsük a tanulókat a csecsemőgondozással kapcsolatos anyag alaposabb elsajátítására.

Minden évben megállapítjuk, hogy a gyermekek komolyan veszik feladataikat, hiba nélküli teljesítményre törekszenek. Öröm látni őket, nem egyszer a zsűriben ülő szakemberek megjegyzik, hogy "napjainkban sok szülő is példát vehetne a versenyző tanulóktól."

A családi élet teljességét és örömét a gyermek adja! Minden szülőnek az a vágya, hogy gyermeke testben lélekben egészséges legyen. Mentálhygiénes szemlélet is ezt kívánja. De nem elég csupán vágyakozni utána "a magával tehetetlen csecsemő gondozása, ápolása, felnevelése sok-sok ismeretet, szeretetet, türelmet igénylő hivatás". /Családi élet iskolája, 1977./ Az okos, művelt ember felkészül a tennivalókra, nem bizza gyermekét a véletlenre.

Az iskolai vöröskeresztes tanfolyamok: Csecsemőgondozás, Családi élet iskolája lányoknak, Családi élet iskolája fiúknak, lehetővé teszik, hogy az egészségügyi dolgozók, de leginkább a védőnő, segítse a fiatalokat abban, hogy szülői kötelességükre kellő módon felkészüljenek. Hallgatóink által tartott tanfolyamok is mutatják, hogy átgondolt, szakszerű pedagógiai munka és vöröskeresztes társadalmi tevékenység során nagyon sok tanulót lehet aktivizálni a cél érdekében. Bizunk abban, hogy a főiskolát végzett védőnők falvakban és városok-

ban hasznosítják szerzett tudásukat, anya- és csecsemővédelmi munkájuk mellett ugyanolyan szívesen foglalkoznak a fiatalokkal, mint pályára való felkészülésükkor, tudásukat igyekeznek ily módon is a családi életre nevelés szolgálatába állítani.

1976-1983 között Szeged város általános iskoláiban tartott
csecsemőgondozási tanfolyamok

Tanév	Tanf.száma	Résztv.sz.	Tanf.vez.	Helyezettek
1976-77.	26	398	52	I.Ságvári Gyak. II.Gagarin isk.
1977-78.	19	411	38	I.Dorozsma I.Isk. II.Gutenberg Isk.
1978-79.	17	392	33	I.Szirmai isk. II.Béke u-i isk.
1979-80.	26	462	52	I. II.sz.Gyakorló II.Dugonics isk.
1980-81.	34	621	67	I. II.sz.Gyakorló II.Rókusi isk.
1981-82.	33	648	66	I.Révai J. isk. II. I.sz.Gyakorló
1982-83.	35	582	70	I. II.sz.Gyakorló II.Gera S. isk.
Összesen:	190	3514	378	

1976-1983 között Szeged város középiskoláiban, szakmunkás-
képző intézeteiben tartott csecsemőgondozási tanfolyamok

Tanév	Tanfolyamok száma	Résztvevők száma	Tanf. vezetők	Helyezettek
1976-77.	7	249	14	
1977-78.	11	281	21	I.Tisza-parti gimn. II.Közg.Szakközép.
1978-79.	10	246	20	I.Textilip.Szakköz. II.Közg.Szakköz.
1979-80.	13	331	26	I.Radnóti Gimn. II.Fodor J.Élelm. Szakköz.
1980-81.	7	171	14	I.Radnóti Gimn. II.624.Szakm.képz.I.
1981-82.	9	250	18	I.Radnóti Gimn. II.Fodor J.Élelm. Szakköz.
1982-83.	12	101	24	I.Közg.Szakközép. II.Széchenyi Gimn.
Összesen:	69	1629	137	

Csecsemőgondozási tanfolyamok a szegedi gimnáziumokban, szakközépiskolákban, szakmunkásképző intézetekben és általános iskolákban

/1976 - 1983/

1. Radnóti Miklós Gimnázium
Komócsin Zoltán tér 12.
2. Széchenyi István Gimnázium és Szakközépiskola
Felső Tisza-part 25.
3. Közgazdasági Szakközépiskola
Gutenberg u. 11.
4. Kőrösy József Közgazdasági Szakközépiskola
Tanácsköztársaság útja 14.
5. Vedres István Építőipari Szakközépiskola
Horváth Mihály u. 2.
6. Textilipari Szakközépiskola
József Attila sgt. 115.
7. Kiss Ferenc Erdészeti Szakközépiskola
József Attila sgt. 26.
8. Fodor József Élelmiszeripari Szakközépiskola
Petőfi Sándor sgt. 97.
9. 600.sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet
Tolbuhin sgt. 84.
10. 624.sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet
Tolbuhin sgt. 86.
11. Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakmunkásképző Intézet
József Attila sgt. 122-124.
12. 640.sz. Textilipari Szakmunkásképző Intézet
Tolbuhin sgt. 87.
13. Ifjú Gárda Nevelőotthon
Szőregi u. 80.
14. Dózsa György Általános Iskola
József Attila sgt. 28.
15. Mező Imre Általános Iskola
Alsó Kikötő-sor 2.
16. Rózsa Ferenc Általános Iskola
Rózsa F. sgt. 61.

17. Béke utcai Általános Iskola
Béke u. 7-9.
18. Zrinyi Ilona Általános Iskola
Mérey u. 3.
19. Dugonyics Általános Iskola
Osztrovszky u. 1/b.
20. Gutenberg Általános Iskola
Gutenberg u. 25.
21. Móricz Zsigmond Általános Iskola
Béerkert u. 8.
22. Szóregi Általános Iskola
Szerb u. 15.
23. Béke telepi Általános Iskola
Napos u. 1.
24. Gera Sándor Általános Iskola
Lidice tér 1.
25. Petőfi Sándor Általános Iskola
Benczur Gyula u. 29.
26. Rókusi Általános Iskola
Kossuth Lajos sgt. 37.
27. Szirmai István II.sz. Általános Iskola
Csongor tér
28. Zalka Máté Általános Iskola
Brüsszeli krt. 37.
29. Révai József Általános Iskola
Sólyom u.
30. Algyői Általános Iskola
Kastélykert 59.
31. Móra Ferenc Általános Iskola
Zoltán u. 14.
32. Gagarin Általános Iskola
Kolozsvári tér 1.
33. Ságvári-telepi Általános Iskola
Postás u. 1.
34. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola I.sz. Gyakorló Általános Iskola
Április 4. útja 8.

35. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola II.sz. Gyakorló Általános Iskola
Hámán Kató u. 25.
36. Kiskundorozsmai I.sz. Általános Iskola
Felszabadulás u. 2-4.
37. Jerney János Általános Iskola
Jerney u. 2.
38. Tarján III.sz. Általános Iskola
Építő u.
39. Odessza II.sz. Általános Iskola
Herke u.
40. Süketnémák Általános Iskolája
Bécsi krt. 38.
41. Kisegítő Általános Iskola
Osztrovszky u. 5.
42. Kodály téri Általános Iskola
Északi városrész, Kodály tér
43. Felsővárosi Általános Iskola
Gyik u.
44. Rókus II.sz. Általános Iskola

T e m a t i k a

Csecsemőgondozási tanfolyam

Tankönyv: Nagylányok iskolája 2. rész

Csecsemő gondozása, ápolása /Főisk. jegyzet/

Tanfolyam óraszám: 5 x 3 óra elmélet + gyakorlat

1 x 3 óra összefoglalás, vetélkedő

1.fogl.: Az újszülött. Az újszülött élettani sajátosságai.

Az újszülött fogadása otthon, kelengye, fekhely, tápláláshoz szükséges felszerelések beszerzése, kezelése, tárolása, tisztántartása

A gondozás és a nevelés kapcsolata.

2.fogl.: A csecsemő testi és pszichés fejlődése.

A csecsemő táplálása, hozzátáplálás, mesterséges tápl., tejhigitások, tápszerek. Gyümölcsök, főzelékek elkészítése. Konyhatechnikai eljárások.

A csecsemő széklete.

Az anya jelentősége a gyermek életében. Érzelmi nevelés.

3.fogl.: A csecsemő gondozása I.

Fürdetés előkészítése. Tartások, fogások, emelések.

A fürdetés menete, törlés. Pelenkázás, öltöztetés.

Tisztázáshoz szükséges felszerelések előkészítése.

Pelenkázási módok: újszülött pelenkázása,

pelenkázás 6 hónapos korig,

pelenkázás 6 - 12 hónapos korig.

Öltöztetés: újszülöttkorban,

csecsemőkorban: negyedévenként.

Napirend fontossága. Következetesség.

4.fogl.: A csecsemő gondozása II.

Fürdetés, öltöztetés, pelenkázás /gyakoroltatás/.

Levegőztetés, napoztatás, séta.

A csecsemő testi nevelése, testedzés.

5.fogl.: Beteg a csecsemő.

Teendő láz esetén. A lázcsillapítás módjai.

Hasmenés esetén mi a teendő.

Kiütéses fertőző betegségek.

Kötelező védőoltások.

Nyugtalan, sirós, túlmozgásos csecsemővel kapcsolatos nevelési teendők.

6.fogl.: Összefoglalás. Vetélkedő.

5. A vizsgálat összegezése, tanulságai

Összegezve vizsgálataim eredményét megállapíthatjuk, hogy az egészségügyi pályára készülő fiatalok többsége megfelelő tájékozottságot mutat a családi élet kérdéseiben. Egyértelműen kitűnik, hogy fiataljaink jól látják azokat a követelményeket, amelyeket a gyermekek családi nevelése velük szemben támaszt. Nem túlzott optimista számítás, hanem reális társadalmi valóságon alapul az az elképzelés, hogy a mai fiatalok családi életre történő tudatos nevelésével, illetve a szülők átnevelésével belátható időn belül közelebb kerülünk az ideális szocialista család kialakításához.

Pedagógiai munkánk során nevelőtevékenységünket tovább kell fokoznunk, fiataljainkban ki kell alakítanunk azokat a jellemvonásokat és magatartásmódokat, amelyek alkalmassá teszik őket az ideális család kialakítására, a szülők nevelésére.

Kitűnik, hogy az egészségügyi dolgozókat még fokozottabban be kell kapcsolni a családi életre nevelésbe és a szülők pedagógiai kultúrájának emelésébe, mert az egészségvédelem nemcsak orvosi, de pedagógiai feladat is. Ha többet nevelünk, kevesebbet kell gyógykezelnünk. De megfelelően nevelni csak az az ember tud, akit kellő módon felkészítettek a nevelésre.

Dolgozatom során választ kell adnom arra is, hogy megtettünk-e, megteszünk-e mindent annak érdekében, hogy egészségügyi dolgozóink szakmai tevékenységükkel együtt pedagógi-

ai - pszichológiai feladataikat is magas szinten tudják ellátni. Szocialista szakemberképzésünk feladata, hogy olyan szakembereket képezzünk, akik meg tudnak felelni a társadalom velük szemben támasztott és egyre növekvő gazdasági, termelési, kulturális, valamint tudományos igényének.

Nyilvánvaló, hogy az egészségügy egyike azon területeknek, ahol leginkább kívánatos a megfelelően képzett szakember - az emberekkel való megfelelő, szakszerű bánásmód, ez viszont megkívánná, hogy az egészségügyben dolgozók pedagógiailag - pszichológiailag képzettek legyenek és képzettségüknél fogva jó csaláднеvelők.

"A családban a nevelőmunka fontos része az a mód, ahogyan a szülő bánik gyermekével, ahogyan gondoskodik róla. Igen lényeges, milyen kapcsolatokat, viszonyulásformákat épít ki az anya és az apa gyermekével; döntőek azok az eljárások, amelyekkel ösztönözni, buzdítani akarják a szülők gyermeküket, amelyekkel támogatni, irányítani, ellenőrizni szándékoznak, amelyekkel követelnek tőle, vagy rosszaságukat fejezik ki, illetve büntetik." /Dr. Komlósi S., 1977./ A családi nevelésben gyakran helytelenül alkalmazzák a nevelési módszereket. Elsősorban a pedagógus segítheti a szülőt abban, hogy változtasson a nem megfelelő nevelési gyakorlatán, de a családi nevelés korszerűsítése érdekében a családokkal kapcsolatba kerülő más szakembereknek is össze kell fogniok. Rendszeres pedagógiai felvilágosító munkával,

konkrét nevelési tanácsokkal segíteni kell a szülőket. A jövőben, a védőnői "komplex családgondozási" munka is lehetőséget biztosít arra, hogy a védőnő szintén segítse a gondjaira bízott gyermekek jó irányba való fejlesztését, mert munkájának szerves része lesz a családok nevelése.

Amikor egészségügyi dolgozókról beszélünk, elsősorban orvosokra és főiskolát végzett egészségügyiekre gondolunk, de nem feledkezhetünk meg arról, hogy az egészségügyi szakdolgozók legnagyobb részét szakközépiskolákban és szakiskolákban képezzük. Ezekben az iskolákban felkészítik a fiatalokat a pedagógiai - pszichológiai tevékenységre, a családokkal való együttműködésre. A szakközépiskolai és a szakiskolai oktatási - nevelési terv egyike azoknak a nevelési terveknek, melyekben legpontosabban és legkörülhatároltabban vannak megfogalmazva e tárgyak tanításának feladatai, a képzés célja és feladata. Ez érthető is, mert ezekben az iskolatípusokban folyó oktatásnak jóval régebbi tapasztalatai vannak, mint a néhány éves egészségügyi főiskolai oktatásnak.

Az Egészségügyi Főiskolai Kar hét szakán képezünk szakembereket. Két főiskolai szak hallgatóinak kivételével az egészségügyi pályára készülő pedagógiából, pszichológiából és ezen belül családi életre nevelésből megkapják a legfontosabb alapokat, ami szakmájuk ellátásához nélkülözhetetlen.

Ma még az orvoscépzés, a fogorvoscépzés csak a szakmát állítja előtérbe, pontosabban annak elméleti és az alapvető

gyakorlati készségek megalapozását. Jelenleg ott tartunk, hogy az egyetemi évek alatt az orvosi tárgyak magas szintűen szervezett elsajátítása mellett az emberekkel való bánásmódot, a velük való pedagógiai - pszichológiai foglalkozást nagyrészt autodidakta módon kell megtanulniok az orvostanhallgatóknak - jórészt öntevékenyen. De vajon mindenki vállalkozik-e erre?

Megítélésünk szerint ugyanolyan fontos a beteg ember megismerése, a vele való megfelelő foglalkozás, mint a betegség pontos ismerete és gyógyítása, ezért az orvostanhallgatóknak tanulmányaik alatt egyaránt meg kellene ismerniök azokat a szociális és pszichés tényezőket, amelyek elválaszthatatlannak az embertől. Sajnos orvosképzésünk erre ma még nem ad kellő lehetőséget.

Sokkal jobb a helyzet az egészségügyi főiskolai képzésben. A Védőnőképző Szak tantervi irányelveiben a következőkben határoztuk meg a képzés feladatait: "A képzés során fel kell készíteni a Védőnőképző Szak hallgatóit arra, hogy államvizsgával megszerzett oklevelük alapján képesek legyenek a szülőket a helyes gondozásra, nevelésre és a higiéné módszereire vonatkozó tanácsok adására." /Tanterv és Irányelv, 1975-1984/ A végzett védőnőnek képzettsége alapján alkalmasnak kell lennie az iskolai feladatok megfelelő végzésére. Ennek keretében végzi az egészségnevelési tevékenységet - különösen a népesedéspolitikai határozatnak megfelelően oktat-

ja a családi életre nevelést. Részt vesz az iskolaérettségi vizsgálatokban és a pályaválasztási tanácsadásban. Szülőknek, gyermekeknek tanfolyamokat vezet és ott előadásokat tart. Tehát a védőnő családgondozási munkájától elválaszthatatlan a családoknál végzett tanácsadó - oktató - nevelőtevékenység, a szülők pedagógiai kultúrájának emelése. Kovaljov szavaival élve: "ahhoz, hogy a szülő nevelni tudjon, elsősorban a szülőnek kell neveltnek lennie és szilárd karakterrel rendelkeznie." Ebben tud igazán segíteni a védőnő.

A Védőnőképző Szak tárgyi vizsgakövetelményei részletesen tartalmazzák mindazokat a pedagógiai-pszichológiai ismereteket, jártasságokat és készségeket, melyek birtokában megfelelő családgondozást, nevelést szakmailag magas szinten képes végezni a védőnő.

A védőnő munkaköri leírásában a családnevelési feladatok bár másodrendűek, azonban nem térhet ki a védőnő a család gondjai alól, a nevelési kérdések alól, mint a család bizalmasa, múlhatatlanul részese lesz a családvédelemnek.

A család és a társadalom intézményeiben folyó nevelőmunkának közös célja van: testileg - lelkiileg jól fejlett, kiegyensúlyozott, boldog ember formálása. A védőnő ebbe a folyamatba közvetlen és közvetett pedagógiai ráhatással kapcsolódik be, munkáját szaktudására, pedagógiai - pszichológiai felkészültségére, együttérző humanitására kell, hogy alapozza.

Pedagógiai tevékenységünk szerves része kell, hogy le-

gyen a tanulói - hallgatói visszajelzések elemzése, értékelése. Az iskolai értékelés visszajelző funkciója azt jelenti, hogy a pedagógusok önmaguk számára tisztázzák, meddig jutottak nevelési célkitűzéseik elérésében és mik a további feladatok. Mi is kíváncsian vártuk a tárgy tanításával - védőnői munkában való felhasználásával kapcsolatos hallgatói visszajelzéseket. Idézem egy védőnőképzős hallgató szakdolgozatának részletét, abból a célból, miként látja a pályára készülő, a tárgy tanításának fontosságát: "Az egészségügyi dolgozók közül a védőnő egyike azoknak, akiknek a legkevesebb a lehetősége arra, hogy a gyermeket közvetlenül és aktívan nevelje. Szerepe azonban mégis rendkívül nagy, éppen a nevelés területén, ez elsősorban nevelési tanácsadás formájában nyilvánul meg. Közvetlenül kapcsolatban van a szülőkkel, amikor a gyermek egészségére, fejlődésére felügyel, tanácsot ad, segíti a gyermek nevelését is. Ha a gyermekkel való kapcsolata egy-egy alkalommal rövid időre is szorítkozik, hosszú éveken keresztül a többszöri visszatérés mélyíti és erősíti hatását.

A gyermek személyiségének alakításánál az alapozó időszak az az idő, melyre a védőnői tevékenység nagy része esik.

A védőnő elsősorban a felnőtt emberekkel, a családdal, gondozónőkkel, óvónőkkel, pedagógusokkal van közvetlenül kapcsolatban, ezért elsősorban a felnőttekre kell hatást gyakorolnia a gyermek érdekében. A meggyőződéshez szükséges, hogy

biztos elvi alapon álljunk, ismereteink mindig korszerűek legyenek, tehát állandó tájékozottságról kell tanuskodnunk mind az egészségügy, mind a nevelés szakirodalmát tekintve.

Amikor a gyermeknevelésre vonatkozó feladatokról tanultunk, akkor nemcsak ismereteket sajátítottunk el, hanem egyúttal leendő gyermekeinkre gondoltunk. Így tudatosult bennünk, hogy nem mindegy hogyan készülünk fel leendő gyermekeink nevelésére, - milyen emberré neveljük fel majd őket és a gondozottakat.

A nevelésre való felkészítésünkkel kapcsolatban első-sorban főiskolánk gyakorlatait említeném. Ezeken már tudományosabb szemmel néztük a nevelésre vonatkozó jelenséget. Voltunk bölcsődében, csecsemőotthonban, több alkalommal óvodákban, iskolákban, gyógyító intézményekben.

Legönállóbb és leghasznosabb a védőnői területi gyakorlat volt. Ezeken kellett igazán elméleti tudásunkat átültetni a gyakorlatba a nevelés kérdéseiben is. Családlátogatások során tapasztaltuk a gyermekkel való szülői bánásmód hatásait.

Az anyákkal való beszélgetések során sok adatot kaptunk a gyermeknevelésre vonatkozóan. A főiskolai gyakorlatok tapasztalatait bővítettük környezetünkben szerzett megfigyelésünkkel.

Gyakorlatok segítségével az elméleti tudás is jobban hasznosítható. Nekünk, leendő védőnőknek, igen nagy jártas-

ságot kell tanusítanunk a pedagógián - pszichológián belül, hiszen nemcsak a család, társadalmunk is elvárja, hogy felelősséggel, szocialista normáink szerint neveljük fel hazánk ifjú embereit.

A gyermeknevelésre vonatkozó felvilágosításnak azért is tudunk majd eleget tenni, mert főiskolai képzésünk megadja a kellő alapot a gyermeknevelés problémáinak értékelésére, elemzésére és a helyes tanácsok adásához. Megítélésem szerint célravezető lesz majd az általunk végzett nevelő - felvilágosító munka, s a szülők nemcsak szakkönyvekből vett "receptek" alapján fogják nevelni gyermekeiket, hanem a védőnőtől kapott tanácsokra, útmutatásokra is építhetnek." /Engi E.Szakdolgozat, 1981./

Marx György szerint olyan iskolát kell felépíteni, amely arra tanít: a fejlődés a legtermészetesebb és a leghumánusabb jelenség.

Az egészségügyi dolgozók képzésénél soha nem feledkezhetünk meg a fejlődés tényéről. Ezért reméljük, a tantervi korszerűsítések a jövőben még inkább lehetővé teszik, hogy az egészségügyi pályára készülőek kivétel nélkül megtanulhassák a pedagógiát - pszichológiát, mint nélkülözhetetlen - emberrel foglalkozó tudományt.

B I B L I O G R A F I A

1. A családi élet iskolája fiúknak. Magyar Vöröskereszt, 1971.
2. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. 1978.
3. A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978.
4. A jó házasság. A Magyar Nők Országos Tanácsa és a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség közös kiadványa. Kossuth Könyvkiadó, 1972.
5. A Magyar Népköztársaság Alkotmánya, 1972. évi I.trv. 15-16 §.
6. Andorka Rudolf: A születésszám gazdasági és társadalmi tényezői. Valóság, 1969. 3.
7. A népesedéspolitika társadalmi feladatai. /A Magyar Vöröskereszt Országos Tanácskozása. Gyula, 1973. október 23-24./ Kossuth Könyvkiadó, 1974.
8. Aszódi - Brencsán: A házasság ABC-je. Medicina Könyvkiadó, 1974. 3-4.o.
9. Aszódi Imre: Rostocki továbbképző napok /1975. október 2-4./ Orvosi Hetilap, 1976. 117.23. 1409-1410.o.
10. Aszódi Imre - Sárközi Andorné: Adatok a középiskolai tanulók pszicho - szocio - szexuális fejlődését befolyásoló tényezőkhez. Egészségnevelés, XVII.évf. 1976.118-120.o.
11. Ágoston György: A kommunista erkölcs tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai. Tankönyvkiadó, 1961.
12. Ágoston György: Bevezetés a neveléstudományba. Kézirat 1978. 82.o.
13. Ágoston György: Neveléstudomány. 1970.119.o.;1973.223,310.o.
14. Ágoston György - Nagy József - Orosz Sándor: Mérési módszerek a pedagógiában. Tankönyvkiadó, 1971.
15. Bacsó Jenő: Házasság - család - gyermek. MNOT., 1975. 7.o.
16. Bágyoni Attila: Gondolatok a családi életre nevelésről. Az Egészség, 1974. 2,41,43.old.
17. Bágyoni Attila: Szex, szerelem, család. Medicina Könyvkiadó, 1974.430.o.
18. Bársony Magda: A családi életre nevelés kérdései az óvodában. Óvodai nevelés, 29. 1976.I.12-19.o.

19. Bender, Erich F.: Helga. Medicina Könyvkiadó, 1972.
20. Bor Ambrus: Perújítás. Magvető Könyvkiadó, 1975.133.o.
21. Buda Béla: A szexualitás modern elmélete. Tankönyvkiadó, 1974.
22. Buda Béla - Szilágyi Vilmos: Párválasztás. Gondolat Könyvkiadó, 1974.
23. Buda Béla: A szerelem sorsa a házasságban. Élet és Tudomány, 1977.27.sz. 842-843.o.
24. Clauss, G. - Hiebsch, H.: Gyermekpszichológia. Akadémiai Könyvkiadó, 1973.
25. Családi élet iskolája lányoknak. Magyar Vöröskereszt, 1977. 152.o.
26. Családi életre nevelés az osztályfőnöki órán. OPI, 1975. /Módszertani útmutató/
27. Családjogi Törvény
28. Családi életre nevelés. /Szerk.: Komlósi S./ Tankönyvkiadó, 1979. 49o.
29. Családvédelmi Kézikönyv. MNOT, 1968.
30. Cseh-Szombathy László: A családdal foglalkozó szociológiai-demográfiai kutatások eredményei. Demográfiai - Szociológiai Füzetek, a TIT Központi Kiadványa, 1975.2. 15.o.
31. Cseh-Szombathy László: A családszociológia fő problémája és vizsgálati módszerei. A szociológia ágazatai című kötetben. /Szerkesztő: Kulcsár Kálmán./ Kossuth Könyvkiadó, 1975.
32. Cseh-Szombathy László: Családszociológiai előadások és viták. Szociológia, 1975.1.31.o.
33. Cseh-Szombathy László - Ferge Zsuzsa: A szociológiai felvétel módszerei. 1971.52.o.
34. Cseh-Szombathy László: Családszociológiai problémák és módszerek. Gondolat Könyvkiadó, 1979.
35. Cseh-Szombathy László: Népesedés és a család. Kossuth Könyvkiadó, 1983.
36. Csiky Ottó: Elvált gyerekek. Magyarország, 1973.34.sz.
37. Csiky Ottó: A modern házasság problémái. Bp. Közgazdasági Kiadó, 1965.

38. Desewffy László: Az egyke életforma. Valóság, 1973.6.sz.
39. Dobos László: Az apák felelőssége a nevelésben. Kossuth Könyvkiadó, 1967. 43,47.o.
40. Dobos László: A család közösségi ereje. 1974.
41. Egészségnevelési Szemle. 1975.5.sz.
42. Egészségügyi- és Művelődésügyi Minisztérium, Irányelvek.
43. Egészségügyi Közlöny, XXVI.évf. 6.sz. Bp. 1976. III.19.248.o.
44. Egészségügyi szakközépiskolai nevelés és oktatás terve. 1978.
45. Egészségügyi Törvény /1972./II.29.§./
46. Engels, F.: A család, a magántulajdon és az állam eredete. Marx-Engels Művei 21.kötet.
47. Farkas Endre: A marxista etika alapjai I./Jegyzet./
48. Fekete Gyula: Élünk magunknak? Szépirodalmi Könyvkiadó.1970.
49. Ferge Zsuzsa: Nők a munkában és a családban. Társadalmi Szemle. 1976.6.sz.
50. Felkészítés a családi életre. OPI. 1974.
51. Felkészítés a családi életre Bp. 1976. OPI
52. Fiatalkorú házasulandók. Pedagógiai Szemle, 1968.1.sz.
53. Flamm János: Együtt vagy külön? Köznevelés, 1975. 34.16.o.
54. Forrás. 1984. o.
55. Frank Kálmán: A védőnők szerepe a család és nővédelemben. Egészségnevelés, 1977.4.18.évf.
56. F. Zborai Ilona: Nagyszülők és unokák. Minerva, Bp.1979.
57. Gál Erzsébet: Az osztályfőnök feladatai a tanulók családi életre nevelésében. Oktatási minisztérium.Segédanyag, 1974.11-12.o.
58. Gál Erzsébet: Nyitott iskola, nyitott család. Gyermeink, 27. 1976.2.3.
59. Gál Erzsébet - Ortutay Zsuzsa:Családi életre nevelés a szülői házban és az iskolában. HNF. 1975.10-11.,33.o.

60. Gegesi Kis Pál - Liebermann Lucy: Személyiségzavarok a gyermekkorban. Akadémiai Könyvkiadó, 1965.
61. Harsányi István: A jó házasság.
62. Heleszta Sándor - Rudas János: Szexualitás a társadalmi tudatban. Valóság, 1975.8. 54-55.o.
63. Hogyan nevel az iskola a házasságra, a családi életre és a szerelemre? Köznevelés, 1971.17.,18.sz.
64. Irányelvek az ifjúság családi életre neveléséhez. Bp. 1974.
65. H.Sas Judit: Életmód és család. Társadalmi Szemle, 1973.6.sz.
66. H.Sas Judit: Életmód és család. Szociológia, 1974.3.sz.
67. Huszár István: Népesedéspolitikánk időszzerű kérdéseiről. Megjelent a Népesedéspolitikánk időszzerű kérdései című Demográfiai-Szociológiai Füzetek, TIT Központi Kiadványban, 1974.62.o.
68. Jankó Matild: Az egészségügyi dolgozók közreműködése a családi életre nevelésre való iskolai felkészítésben. Egészségnevelés, 1977.4.69.o.
69. Jellinek Harry /főszerkesztő/: Egészségügyi ABC. Medicina Könyvkiadó, 1970.99.o.
70. Kelemen László: A pedagógiai pszichológia alapkérdései. Tankönyvkiadó, 1970. 146.o.
71. Kemény István /válogatta/: A szexuális élet szociológiája /Válogatás/. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972.
72. Kent, Edith: Asszony lesz a lányból. Medicina Könyvkiadó, 1970.
73. Khan, Fritz: A szerelem iskolája. Medicina Könyvkiadó, 1968.
74. Kinrszt György: Közös felelősség a csaláért. Családi lap, 25.1976.3.12.
75. Kiss Béláné: A nők és a társadalombiztosítás. /Társadalombiztosítás, üdülés, munkavédelem/, 16. 1976.I.4.
76. Klinger András: Magyarország népesedéspolitikája. Népesedéspolitika - a világ népesedési problémái című kötetben. /Szerkesztő: Szabady Egon./ Kossuth Könyvkiadó, 1974. 259-260.o.
77. Kovaljov: Személyiséglélektan. Tankönyvkiadó, 1972.

78. Kovács Lajos: Szerelem, házasság, gyermek. Medicina Könyvkiadó, 1965.
79. Kulcsár Kálmán: Ember és társadalmi környezete. Gondolat Könyvkiadó, 1969. 265-308.o.
80. Kulcsár Kálmán: A népesedéspolitika jogi eszközei és a családtervezés Magyarországon. Szociológia, 1974.1.1.o.
81. Levendel Julia: Gyermeknek lenni. Gyermekünk, 27. 1976.4. 25-26.o.
82. Lidz, Th.: A család és az emberi alkalmazkodás. Magyar Pszichológiai Szemle, 1976.5. 511.o.
83. Lukács Tibor: Szerelem, házasság, család. Kossuth Könyvkiadó, 1968.
84. Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Könyvkiadó, 1972. 141., 624., 879.o.
85. Majzik Lászlóné /főszerkesztő/: Szülők kislexikona. Kossuth Könyvkiadó, 1966.
86. Márkus Mária: A család szocializációs funkciójának és modelljének változásairól. Szociológia, 1974. 2. 224-235.o.
87. Medvegy Antal: Házasságkötés miatt . . . Köznevelés, 1976. 12.31.
88. Mérei Ferenc - V.Binét Ágnes: Gyermeklélektan. Gondolat Kiadó, 1972.
89. Minisztertanács 1040./1973./X.18./sz. határozata.
90. Módné Hollós Mária: Áginak testvére születik. Családi lap, 25. 1976.3.12.
91. Mohás Livia: Szülői mesterség. Minerva, Bp. 1982.
92. Mozgó Világ 1982/9, 10, 11,; 1983/1, 2, 3, 4, 5, 9, 10 szám.
93. MSZMP XI. Kongresszus programnyilatkozat
94. Nagy Katalin: Szülő - gyerek viszony. Akceleráció és nevelés./Szerkesztő: Molnár Zoltán/ 9. TIT Pedagógiai Nyári Egyetem, 1972. 233.o.
95. Nagylányok iskolája. Magyar Vöröskereszt, 1967.
96. Nagy Sándor: Pedagógiai Lexikon. 1976. 432-433.o.

97. V. Nevelésügyi Kongresszus. I-II. kötet.
98. Népegészségügy 1976. 4. sz.; 1983. IV.
99. Oltványi Tamás: Családtervezés - modell. Magyarország, 1980.3.
100. OPI Nevelési Tanszék Kisérleti Tematikája az 1974-75-ös tanévre, 7.oszt. 6.o.
101. Ortutay Zsuzsa: Jól szeretjük őket? Gyermeünk. 27. 1976. 4.3.
102. Pongrácz Tiborné: A népesedési kérdésekkel kapcsolatos közvélemény kutatás. Szociológia. 1973.
103. Pongrácz Zsuzsa: Miért született meg? 1975.
104. Popper Péter: A szülő-gyermek kapcsolat alakulásának gyökerei. Tankönyvkiadó, 1980.
105. Radnai Béla: Az ifjúkor pszichológiája. Zrínyi Katonai Könyvkiadó, 1964.
106. Ranschburg Jenő: Az emberi szeretet geneziséről. Valóság, 1973.10.
107. Ranschburg Jenő: Szülők lesznek - a családi nevelés lélektana. /Lányok, fiúk/ Gyermeünk. 27. 1976.3. 14-15.o.
108. Schäffer Erzsébet: Más dolgunk nincs? Gyermeünk, 27. 1976. 4. 4-7.o.
109. Schäffer Erzsébet: "Nem dolgozom, gyesen vagyok". Gyermeünk 27. 1976. 5. 4-7.o.
110. Seelmann, Kurt: A gólya hozza?
111. Sholnik, Arléne S. - Sholnik, Jerne H.: Az átalakuló család. Szociológia, 1973.3.
112. Somlai Péter: Szocializációs kapcsolatok a modern családban. Egészségnevelés 1983. 24.év. 4.sz.
113. Somos Ágnes: Otthon a gyermekkel. Magyar Ifjúság, 20.1976. 8.32.
114. Spock, Benjamin: Csecsemőgondozás, gyermeknevelés. Medicina Könyvkiadó, 1973.
115. Spock, Benjamin: Tinédzserek könyve. Medicina Könyvkiadó, 1973.
116. Statisztikai Évkönyv. 1977.

117. Szabady Egon: A társadalom szerkezetének módosulása az elmúlt 30 évben. Demográfiai-Szociológiai Füzetek, TIT Központi Kiadvány, 1975. 1.sz. 42.o.
118. Szabady Egon: Kossuth Rádió, 1973. X.12.
119. Székely Lajos: A családi élet iskolája. Magyar Vöröskereszt, 1973. 128.o.
Családi életre nevelés. Szülők hirádoja 1981.v.
120. Székely Lajos: Megjegyzések a családi életre nevelés továbbfejlesztéséhez. Évkönyv, Eü. Felvilágosító Közp. 1970-71.
121. Székely Lajos: A szexuális nevelés jelenlegi helyzete és feladatai. Akceleráció és nevelés. /Szerkesztő: Molnár Zoltán/ 9. TIT Pedagógiai Nyári Egyetem, 1972. 160. o.
122. Szél Éva: Másodéves Védőnőhallgatók népszerű szakirodalmi ismereteinek vizsgálata. Egészségügyi Felvilágosítás, 1972. 13. 156-162.o.
123. Sziklai László Péter: Párválasztás, családi élet. Zrinyi Kiadó, Bp.1983.
124. Szilágyi Vilmos: Az óvodás nemi felvilágosítása, Családi lap, 25. 1976.5.8.
125. Szilágyi Vilmos: A családi élet mai problémái. Tankönyvkiadó, 1980.
126. Szilágyi Vilmos: Házasságkötési érettség. Élet és Tudomány. 1977.1.
127. Szilágyi Vilmos: Nemi nevelés a családban. Medicina, Bp.1976.
128. Szilárd János: Az orvosi etika néhány kérdése. /Jegyzet/
129. Tamásy József: Házasság - válás, családalakulás. Demográfiai-Szociológiai Füzetek, a TIT Központi Kiadványa, 1975. 51.o.
130. Tanterv és Utmutató az Általános Iskolák számára. 162/1962. /MK.23/ módosítás. Osztályfőnöki órák. 5-8. o., 1975.
131. Tanterv és Irányelv. Egészségügyi Főiskolák 1975-1981.
132. Timár Andrásné - Bácskai Józsefné: Fiatalok házasságlandói. Pedagógiai Szemle, 1968.1.sz.
133. Tóth Béla: Az általános iskolai tanulók irodalmi érdeklődésének pszichológiai vizsgálata. 1969.

134. Ujhelyi Zoltán: Az élet iskolája, mint a házasságra előkészítés egyik formája. Egészségügyi Felvilágosítás, 1965. 5.sz.
135. Varga Györgyné: A védőnő egészségnevelési feladatai. Eü. Munka, 1982. 29.évf. 11.sz.
136. Veres Péter: Gondviselő társadalom. 1983. Gyorsuló idő sorozat. 225.o.
137. Vértés Csaba: Egyenjogúság - kérdőjelekkel. Figyelő, 1973. 46.sz.
138. V.Kulcsár Julia: A könyv és a 10-14 éves gyermek. 1975.85.o.
139. Weber, Gerhard - Weber, Danuta: Ő meg én. Medicina Könyvkiadó, 1963.
140. A nevelés gyakorlata, Tankönyvkiadó Bp. 1977. 291.o.

A disszertáció anyagából megjelent közlemények:

1. A 16-20 éves tanulók családdideálja. Egészségügyi Munka, 1977. XXIV.5.sz.
2. A tanuló fiatalok családi életéről és családi nevelésről alkotott elképzelései. Egészségnevelés, 1978. XIX.5.sz.
3. A tanuló fiatalok elképzelése a családi életéről. Csongrád Megyei Művelődési Szemle, 1978-1979. /Pályázat I.díj/

Megjelenés alatt:

1. A szülői ház szerepe a gyermekek nevelésében. Magyar Család- és Nővédelmi Tudományos Társaság 1982. tudományos kongresszus anyaga.